

Lagrådsremiss

Ökad säkerhet vid beslut om och utbetalning av assistansersättning

---

Regeringen överlämnar denna remiss till Lagrådet.

Stockholm den 7 juni 2012

Maria Larsson

Kjell Rempler
(Socialdepartementet)

Lagrådsremissens huvudsakliga innehåll

I lagrådsremissen föreslås att tillstånd att bedriva verksamhet enligt lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade, förkortad LSS, ska få meddelas endast den som visar sig lämplig att bedriva sådan verksamhet. Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer ska få meddela föreskrifter om sådana tillstånd.

Vidare föreslås att Socialstyrelsens tillsyn ska omfatta även tillståndshavares lämplighet utifrån de krav som ställs för att tillstånd ska meddelas. Tillståndshavare ska vara skyldiga att tillhandahålla all den assistans som den enskilde är i behov av. Tillstånd får återkallas om denna skyldighet inte efterföljs, eller om tillståndshavaren inte uppfyller lämplighetskraven som ställs för att beviljas tillstånd. Vidare föreslås att assistansersättning ska få betalas ut endast till den försäkrade, till kommunen eller till tillståndshavare. Vissa krav föreslås i fråga om de assistenter som anlitas för att utföra personlig assistans.

Det föreslås också att Socialstyrelsen ska ha rätt att utföra tillsynsinspektion i bostaden när assistans utförs av någon som är närstående till eller lever i hushållsgemenskap med den assistansberättigade och som inte är anställd av kommunen. Kommunen ska på samma sätt som Försäkringskassan ha rätt att besöka den assistansberättigade för att utreda behovet av assistans. Om myndigheterna utan giltig anledning vid ett flertal tillfällen vägras besöka den enskilde eller inspektera assistansen i bostaden får det ekonomiska stödet eller assistansersättningen dras in eller sättas ned. Samtidigt föreslås att nuvarande bestämmelser om att ersättning som en enskild själv lämnar till någon som han eller hon lever i hushållsgemenskap med inte anses som kostnad för personlig assistans ska upphävas.

Vidare föreslås att förutom den försäkrade också någon annan som har tagit emot utbetalning av assistansersättning ska kunna bli skyldig att betala tillbaka ersättningen. Om den försäkrade är under 18 år, ska ersättningen betalas tillbaka av den försäkrades förmyndare, om det inte finns särskilda skäl.

Det föreslås en anmälningsskyldighet för kommunen till Försäkringskassan i fråga om vissa beviljade insatser och när det finns anledning att anta att assistansersättning används för annat än personlig assistans. Såväl kommunen som Försäkringskassan ska anmäla till Socialstyrelsen om det finns anledning att anta att ett tillstånd att bedriva verksamhet med personlig assistans kan ifrågasättas. Skatteverket ska på Försäkringskassans begäran lämna sådana uppgifter om assistenter och assistansanordnare som behövs för kontroll av användningen av assistansersättning.

Arbetsgivare föreslås bli skyldiga att lämna uppgifter om anställda assistenter till kommunen och Försäkringskassan. Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer ska få meddela föreskrifter om sådant uppgiftslämnande. Försäkringskassan ska få göra förfrågningar hos assistansanordnare när det behövs för bedömningen av frågan om ersättning. En assistansanordnare som har tagit emot utbetalning av assistansersättning ska vidare vara skyldig att anmäla ändrade förhållanden som denne har kännedom om. Det föreslås också att Försäkringskassan ska kunna begära att en försäkrad deltar i utredning för bedömning av behovet av hjälp i den dagliga livsföringen.

I lagrådsremissen lämnas slutligen förslag till tydligare redovisningskrav i fråga om assistans som utförs innan ett ärende avgörs, och att ett ombud som lämnar uppgifter till Försäkringskassan för en sökandes räkning ska lämna uppgifterna på heder och samvete.

Ändringarna föreslås träda i kraft den 1 juli 2013. De nya reglerna som rör krav på assistenter ska dock inte tillämpas för personliga assistenter som har anställts före ikraftträdandet.

Innehållsförteckning

1	Beslut	6
2	Lagförslag	7
2.1	Förslag till lag om ändring i lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade	7
2.2	Förslag till lag om ändring i socialförsäkringsbalken	14
3	Ärendet och dess beredning	22
4	Bakgrund.....	22
5	Förslag för att motverka fusk och överutnyttjande.....	24
5.1	Skärpta krav för tillstånd att bedriva verksamhet enligt lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade	24
5.2	Tillsyn och återkallelse av tillstånd	26
5.3	Skyldighet för anordnare av personlig assistans att tillhandahålla all assistans	28
5.4	Utbetalning av assistansersättning till tillståndshavare.....	30
5.5	Krav för att ersättning för personlig assistans ska lämnas.....	30
5.6	Närstående som personliga assistenter	35
5.7	Återbetalning och återkrav av felaktigt utbetald assistansersättning	44
5.8	Ersättning för assistans som utförts innan ett ärende har avgjorts	47
5.9	Anmälnings- och uppgiftsskyldighet mellan myndigheter	49
5.10	Uppgiftsskyldighet för anordnare av personlig assistans	55
5.11	Uppgiftsskyldighet m.m. för andra än myndigheter och anordnare av personlig assistans	59
6	Förbättra rutiner och kontroll hos Försäkringskassan	60
6.1	Ökad kvalitet i det första beslutet om assistansersättning	60
6.2	Förbättrad kontroll och uppföljning.....	62
6.3	Organisation och styrning.....	65
7	Utredning och uppföljning	66
7.1	Timschablonen	66
7.2	Uppdrag om möjligheter till självständighet, delaktighet och utveckling för barn och unga med ekonomisk ersättning för personlig assistans	68
7.3	Uppdrag om personlig assistans som utförs av god man	69
7.4	Uppföljning av genomförda åtgärder för att förhindra fusk och felaktigheter i assistansersättningen.....	70
7.5	Assistansersättning vid sjukhusvistelse	71

8	Konsekvenser.....	72
9	Ikraftträdande och övergångsbestämmelser.....	80
10	Författningskommentar.....	80
10.1	Förslaget till lag om ändring i lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade.....	80
10.2	Förslaget till lag om ändring i socialförsäkringsbalken.....	84
1	Beslut.....	6
2	Lagförslag.....	7
2.1	Förslag till lag om ändring i lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade.....	7
2.2	Förslag till lag om ändring i socialförsäkringsbalken.....	14
3	Ärendet och dess beredning.....	22
4	Bakgrund.....	22
5	Förslag för att motverka fusk och överutnyttjande.....	24
5.1	Skärpta krav för tillstånd att bedriva verksamhet enligt lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade.....	24
5.2	Tillsyn och återkallelse av tillstånd.....	26
5.3	Skyldighet för anordnare av personlig assistans att tillhandahålla all assistans.....	28
5.4	Utbetalning av assistansersättning till tillståndshavare.....	30
5.5	Krav för att ersättning för personlig assistent ska lämnas.....	30
5.6	Närstående som personliga assistenter.....	35
5.7	Återbetalning och återkrav av felaktigt utbetald assistansersättning.....	44
5.8	Ersättning för assistans som utförts innan ett ärende har avgjorts.....	47
5.9	Anmälnings- och uppgiftsskyldighet mellan myndigheter.....	49
5.10	Uppgiftsskyldighet för anordnare av personlig assistans.....	55
5.11	Uppgiftsskyldighet m.m. för andra än myndigheter och anordnare av personlig assistans.....	59
6	Förbättra rutiner och kontroll hos Försäkringskassan.....	60
6.1	Ökad kvalitet i det första beslutet om assistansersättning.....	60
6.2	Förbättrad kontroll och uppföljning.....	62
6.3	Organisation och styrning.....	65
7	Utredning och uppföljning.....	66
7.1	Timschablonen.....	66
7.2	Uppdrag om möjligheter till självständighet, delaktighet och utveckling för barn och unga med ekonomisk ersättning för personlig assistans.....	68

7.3	Uppdrag om personlig assistans som utförs av god man	69
7.4	Uppföljning av genomförda åtgärder för att förhindra fusk och felaktigheter i assistansersättningen.....	70
7.5	Assistansersättning vid sjukhusvistelse	71
8	Konsekvenser	72
9	Ikraftträdande och övergångsbestämmelser	80
10	Författningskommentar	80
10.1	Förslaget till lag om ändring i lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade	80
10.2	Förslaget till lag om ändring i socialförsäkringsbalken	84
Bilaga 1	Sammanfattning av betänkandet Åtgärder mot fusk och felaktigheter med assistansersättning (SOU 2012:6)	88
Bilaga 2	Författningsförslag i betänkandet Åtgärder mot fusk och felaktigheter med assistansersättning (SOU 2012:6)	94
Bilaga 3	Förteckning över remissinstanser	106

1 Beslut

Regeringen har beslutat att inhämta Lagrådets yttrande över förslag till

1. lag om ändring i lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade,
2. lag om ändring i socialförsäkringsbalken.

2 Lagförslag

Regeringen har följande förslag till lagtext.

2.1 Förslag till lag om ändring i lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade

Häri genom föreskrivs i fråga om lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade

dels att nuvarande 9 c § ska betecknas 9 e §,

dels att 9 a, 13, 15, 23, 26, 26 f, 26 g och 27 §§ ska ha följande lydelse,

dels att det i lagen ska införas fyra nya paragrafer, 9 c, 9 d, 11 a och 24 §§, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

9 a §¹

Med personlig assistans enligt 9 § 2 avses personligt utformat stöd som ges av ett begränsat antal personer åt den som på grund av stora och varaktiga funktionshinder behöver hjälp med sin personliga hygien, måltider, att klä av och på sig, att kommunicera med andra eller annan hjälp som förutsätter ingående kunskaper om den funktionshindrade (grundläggande behov).

Den som har behov av personlig assistans för sina grundläggande behov har även rätt till insats enligt 9 § 2 för andra personliga behov om behoven inte tillgodoses på annat sätt.

Som kostnad för personlig assistans enligt 9 § 2 anses inte i något fall ersättning som den enskilde själv lämnar

1. till någon som han eller hon lever i hushållsgemenskap med, eller

2. till en personlig assistent för arbete som utförts på arbetstid som överstiger den tid som anges i 2–4 §§ lagen (1970:943) om arbetstid m.m. i husligt arbete.

Den som har behov av mer än en personlig assistent samtidigt, har rätt till två eller flera assistenter endast om möjligheterna att få bidrag enligt lagen (1992:1574) om bostadsanpassningsbidrag m.m., eller hjälpmedel enligt hälso- och sjukvårdslagen (1982:763), har utretts.

9 c §²

När ekonomiskt stöd enligt 9 § 2 har beviljats och assistans utförs

¹ Senaste lydelse 2010:480.

² Senaste lydelse av tidigare 9 c § 2000:1441.

av någon som är närstående till eller lever i hushållsgemenskap med den insatsberättigade och som inte är anställd av kommunen, ska

1. kommunen få besöka den insatsberättigade när det behövs för bedömningen av rätten till eller behovet av insatsen eller i övrigt för tillämpningen av denna lag, och

2. Socialstyrelsen få tillträde till bostaden för att inspektera assistansen enligt 26 d §.

Vid inspektion enligt första stycket 2 gäller inte 26 e §. Om en myndighet vid upprepade tillfällen utan giltig anledning vägras besök eller inspektion enligt första stycket, får det ekonomiska stödet enligt 9 § 2 dras in eller sättas ned. För att stödet ska få dras in eller sättas ned krävs att den insatsberättigade har informerats om denna påföljd.

Med närstående enligt första stycket avses make, sambo, barn, förälder och syskon samt deras makar, sambor och barn.

9 d §

Som kostnad för personlig assistans enligt 9 § 2 anses inte ersättning för assistans som utförs av någon

1. som inte har fyllt 18 år,

2. som är bosatt utanför Europeiska ekonomiska samarbetsområdet,

3. som till följd av sjukdom, ålderdom eller liknande orsak saknar förmåga att utföra arbete som personlig assistent, eller

4. på arbetstid som överstiger den tid som anges i 2–4 §§ lagen (1970:943) om arbetstid m.m. i husligt arbete, 5–10 b §§ arbetstidslagen (1982:673) eller kollektivavtal som uppfyller kraven i 3 § arbetstidslagen.

11 a §

Den som är arbetsgivare för eller uppdragsgivare åt en personlig assistent ska lämna följande uppgifter till kommunen:

1. Uppgifter som visar om assistenten är närstående till eller lever i hushållsgemenskap med den insatsberättigade, om assistenten har fyllt 18 år och om assistenten är bosatt inom eller utanför EES-området. Uppgifterna ska lämnas innan assistansen börjar utföras och vid ändrade förhållanden.

2. Uppgifter som visar den arbetstid som assistenten har arbetat hos en insatsberättigad. Uppgifterna ska lämnas månadsvis i efterhand.

3. Uppgifter som visar att något förhållande som anges i 9 d § 3 inte föreligger. Uppgifterna ska lämnas på begäran av kommunen.

13 §³

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får i fråga om verksamhet enligt 9 § meddela föreskrifter till skydd för enskildas liv, personliga säkerhet eller hälsa.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om uppgiftsskyldigheten enligt 11 a § och om tillstånd enligt 23 §.

15 §⁴

Till kommunens uppgifter hör att

1. fortlöpande följa upp vilka som omfattas av lagen och vilka deras behov av stöd och service är,

2. verka för att personer som anges i 1 § får sina behov tillgodosedda,

3. informera om mål och medel för verksamheten enligt denna lag,

4. medverka till att personer som anges i 1 § får tillgång till arbete eller studier,

5. verka för att det allmänna fritids- och kulturutbudet blir tillgängligt för personer som anges i 1 §,

6. anmäla till överförmyndaren dels när en person som omfattas av

³ Senaste lydelse 2009:597.

⁴ Senaste lydelse 2010:480.

1 § kan antas behöva förmyndare, förvaltare eller god man, dels när ett *förmynderkap*, förvaltarskap eller godmanskap bör kunna upphöra,

7. samverka med organisationer som företräder människor med omfattande funktionshinder, *samt*

8. anmäla till Försäkringskassan när någon som har ansökt om biträde av personlig assistent eller ekonomiskt stöd till sådan assistans enligt 9 § 2 kan antas ha rätt till assistansersättning enligt 51 kap. socialförsäkringsbalken.

1 § kan antas behöva förmyndare, förvaltare eller god man, dels när ett *förmynderskap*, förvaltarskap eller godmanskap bör kunna upphöra,

7. samverka med organisationer som företräder människor med omfattande funktionshinder,

8. anmäla till Försäkringskassan när någon som har ansökt om biträde av personlig assistent eller ekonomiskt stöd till sådan assistans enligt 9 § 2 kan antas ha rätt till assistansersättning enligt 51 kap. socialförsäkringsbalken,

9. *anmäla till Försäkringskassan om någon som får assistansersättning enligt 51 kap. socialförsäkringsbalken beviljas boende med särskild service, daglig verksamhet, barnomsorg eller någon annan insats som kan påverka behovet av personlig assistans,*

10. *anmäla till Försäkringskassan om det finns anledning att anta att assistansersättning enligt 51 kap. socialförsäkringsbalken används för annat än köp av personlig assistans eller kostnader för personliga assistenter, och*

11. *anmäla till Socialstyrelsen om det finns anledning att anta att en tillståndshavares lämplighet för att bedriva verksamhet med personlig assistans kan ifrågasättas.*

23 §⁵

En enskild person får inte utan tillstånd av Socialstyrelsen yrkesmässigt bedriva verksamhet med personlig assistans som avses i 9 § 2 eller *sådan* verksamhet som avses i 9 § 6–10.

En enskild person får inte utan tillstånd av Socialstyrelsen yrkesmässigt bedriva verksamhet med personlig assistans som avses i 9 § 2 eller verksamhet som avses i 9 § 6–10.

Tillstånd att bedriva verksamhet som avses i första stycket får meddelas endast den som med hänsyn till sina ekonomiska förhållanden och omständigheterna i övrigt

⁵ Senaste lydelse 2010:480.

visar sig lämplig att bedriva sådan verksamhet. I fråga om en juridisk person ska lämplighetsprövningen även avse

1. den verkställande direktören och annan som genom en ledande ställning eller på annat sätt har ett bestämmande inflytande över verksamheten,

2. de styrelseledamöter och styrelsesuppleanter som till följd av eget eller närståendes ekonomiska intresse har en väsentlig gemenskap med den juridiska personen, som är grundad på andelsrätt eller därmed jämförligt ekonomiskt intresse, och

3. bolagsmännen i kommanditbolag eller andra handelsbolag.

Kommun och landsting som driver verksamhet som avses i 9 § 6–10 ska anmäla denna verksamhet till Socialstyrelsen innan verksamheten påbörjas.

Kommun och landsting som ska bedriva verksamhet som avses i första stycket ska anmäla denna verksamhet till Socialstyrelsen innan verksamheten påbörjas.

Den som har beviljats ekonomiskt stöd för personlig assistans enligt 9 § 2 eller assistansersättning enligt 51 kap. socialförsäkringsbalken, och som har anställt någon för sådan personlig assistans, ska göra en anmälan till Socialstyrelsen innan assistenten påbörjar sitt arbete.

24 §⁶

Den som har meddelats tillstånd enligt 23 § och som har anlitats för att utföra personlig assistans åt en enskild, är skyldig att tillhandahålla all den assistans för vilken den enskilde har beviljats ekonomiskt stöd enligt 9 § 2 eller assistansersättning enligt 51 kap. socialförsäkringsbalken. Detta gäller dock inte om det finns särskilda skäl.

26 §⁷

Tillsyn enligt denna lag innebär granskning av att verksamheten uppfyller krav och mål enligt lagar och andra föreskrifter samt beslut

Tillsyn enligt denna lag innebär granskning av att verksamheten uppfyller krav och mål enligt lagar och andra föreskrifter samt beslut

⁶ Tidigare 24 § upphävd genom 2009:597.

⁷ Senaste lydelse 2009:597.

som har meddelats med stöd av sådana föreskrifter.

Föreläggande enligt 26 c och 26 f §§, återkallelse av tillstånd och förbud enligt 26 g och 26 h §§ får användas endast när verksamheten inte uppfyller de krav som framgår av lagar och andra föreskrifter.

som har meddelats med stöd av sådana föreskrifter. *Tillsynen innebär även granskning av att den som har meddelats tillstånd enligt 23 § fortlöpande uppfyller lämplighetskravet i 23 § andra stycket.*

Föreläggande enligt 26 c och 26 f §§, återkallelse av tillstånd och förbud enligt 26 g § första och andra styckena och 26 h § får användas endast när verksamheten inte uppfyller de krav som framgår av lagar och andra föreskrifter.

26 f §⁸

Om Socialstyrelsen finner att det i verksamhet som står under tillsyn enligt denna lag förekommer ett missförhållande som har betydelse för enskildas möjligheter att kunna få de insatser de har rätt till, får Socialstyrelsen förelägga den som svarar för verksamheten att avhjälpa missförhållandet. Ett föreläggande ska innehålla uppgifter om de åtgärder som Socialstyrelsen anser nödvändiga för att det påtalade missförhållandet ska kunna avhjälpas. Föreläggandet får förenas med vite.

Socialstyrelsen får även förelägga den kommun eller det landsting som inte har fullgjort sin anmälningsskyldighet enligt 23 § andra stycket att fullgöra denna skyldighet. Föreläggandet får förenas med vite.

Socialstyrelsen får även förelägga den kommun eller det landsting som inte har fullgjort sin anmälningsskyldighet enligt 23 § tredje stycket att fullgöra denna skyldighet. Föreläggandet får förenas med vite.

26 g §⁹

Om ett missförhållande enligt 26 f § första stycket är allvarligt och Socialstyrelsens föreläggande inte följts, får Socialstyrelsen helt eller delvis återkalla tillståndet för verksamheten. Om verksamheten inte är tillståndspliktig får Socialstyrelsen i stället helt eller delvis förbjuda fortsatt verksamhet.

Om missförhållandet innebär fara för enskildas liv, hälsa eller personliga säkerhet i övrigt, får Socialstyrelsen utan föregående föreläggande helt eller delvis återkalla tillståndet för verksamheten. Om verksamheten inte är tillståndspliktig får Socialstyrelsen i stället helt eller delvis förbjuda fortsatt verksamhet.

Ett tillstånd att bedriva verksamhet får även återkallas om tillståndshavaren inte kan anses lämplig enligt 23 § andra stycket eller inte tillhandahåller assistans enligt 24 §.

⁸ Senaste lydelse 2009:597.

⁹ Senaste lydelse 2009:597.

27 §¹⁰

Beslut av en sådan nämnd som avses i 22 § eller av Socialstyrelsen får överklagas hos allmän förvaltningsdomstol om beslutet avser

1. insatser för en enskild enligt 9 §,
2. utbetalning till någon annan enligt 11 §,
3. återbetalning enligt 12 §,
4. förhandsbesked om rätt till insatser enligt 16 § andra eller tredje stycket,
5. tillstånd till enskild verksamhet enligt 23 §,
6. omhändertagande av personakt enligt 23 d §,
7. föreläggande enligt 26 c och 26 f §§, *eller* 7. föreläggande enligt 26 c och 26 f §§,
8. återkallelse av tillstånd och förbud enligt 26 g–26 i §§. 8. återkallelse av tillstånd och förbud enligt 26 g–26 i §§, *eller*
9. *indragning eller nedsättning av ekonomiskt stöd enligt 9 c § andra stycket.*

Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.

I fråga om överklagande av Socialstyrelsens beslut enligt 23 c § gäller i tillämpliga delar bestämmelserna i 6 kap. 7–11 §§ offentlighets- och sekretesslagen (2009:400).

Beslut i frågor som avses i första stycket gäller omedelbart.

Förvaltningsrätten eller kammarrätten får dock förordna att dess beslut ska gälla först sedan det vunnit laga kraft.

---

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2013.

2. Föreskrifterna i 9 c och 9 d §§ tillämpas inte när en personlig assistent har anställts före ikraftträdandet.

¹⁰ Senaste lydelse 2011:329.

2.2 Förslag till lag om ändring i socialförsäkringsbalken

Härigenom föreskrivs i fråga om socialförsäkringsbalken
dels att 51 kap. 7, 11, 16, 19 och 20 §§, 110 kap. 1, 5, 14, 31, 46 och 58 §§ samt 114 kap. 1 § ska ha följande lydelse,

dels att det i balken ska införas sju nya paragrafer, 51 kap. 16 a och 24 §§, 108 kap. 9 a §, 110 kap. 34 a, 42 a och 57 a §§ och 114 kap. 26 a §, samt närmast före 51 kap. 24 §, 108 kap. 9 a §, 110 kap. 34 a och 57 a § nya rubriker av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

51 kap.

7 §

Assistansersättning får inte lämnas för längre tid tillbaka än en månad före den månad när ansökan gjorts eller det kommit in en anmälan från kommunen att det kan antas att den enskilde har rätt till assistansersättning.

Assistansersättning får inte lämnas för längre tid tillbaka än en månad före den månad när ansökan gjorts eller det kommit in en anmälan från kommunen att det kan antas att den enskilde har rätt till assistansersättning. *Assistansersättning som avser assistans som utförs innan beslut har fattats i ett ärende lämnas endast om den enskilde månadsvis under handläggningstiden redovisar att assistansen utförs i enlighet med kraven och förutsättningarna i denna balk.*

11 §

För varje år bestäms med vilket belopp per timme som assistansersättning lämnas. Beloppet ska bestämmas som ett schablonbelopp som beräknas med ledning av de uppskattade kostnaderna för att få assistans. Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer meddelar närmare föreskrifter om schablonbeloppet.

Om det finns särskilda skäl kan ersättning till en försäkrad efter ansökan lämnas med ett högre belopp än det årliga schablonbeloppet. Ersättningen får dock inte överstiga schablonbeloppet med mer än 12 procent.

Assistansersättning som betalas ut enligt 16 § andra stycket lämnas med skäligt belopp.

16 §

Som kostnad för personlig assistans anses inte ersättning som den försäkrade själv lämnar till

- 1. någon som han eller hon lever i hushållsgemenskap med, eller*
- 2. en personlig assistent för*

Assistansersättning enligt 14 § betalas inte ut om assistansen har utförts av någon

- 1. som inte har fyllt 18 år,*
- 2. på arbetstid som överstiger den tid som anges i 2–4 §§ lagen*

arbete som utförts på arbetstid som överstiger den tid som anges i 2–4 §§ lagen (1970:943) om arbetstid m.m. i husligt arbete.

(1970:943) om arbetstid m.m. i husligt arbete, 5–10 b §§ arbetstidslagen (1982:673) eller kollektivavtal som uppfyller kraven i 3 § arbetstidslagen, eller

3. som till följd av ålderdom, sjukdom eller liknande orsak saknar förmåga att utföra arbete som personlig assistent.

Om assistansen har utförts av någon som är bosatt utanför Europeiska ekonomiska samarbetsområdet, betalas assistansersättning ut enligt 14 § endast om det finns särskilda skäl.

16 a §

När assistansersättning har beviljats och assistansen utförs av någon som är närstående till eller lever i hushållsgemenskap med den försäkrade och som inte är anställd av kommunen ska Socialstyrelsen få tillträde till bostaden för att inspektera assistansen enligt 26 d § lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade. Vid sådan inspektion gäller inte 26 e § lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade.

Med närstående enligt första stycket avses make, sambo, barn, förälder och syskon samt deras makar, sambor och barn.

19 §

Utöver det som följer av 17 och 18 §§, får Försäkringskassan på begäran av den försäkrade besluta att assistansersättningen ska betalas ut till *någon annan fysisk person, en juridisk person eller en kommun.*

Utöver det som följer av 17 och 18 §§, får Försäkringskassan på begäran av den försäkrade besluta att assistansersättningen ska betalas ut till *en kommun eller till någon annan som har tillstånd enligt 23 § lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade att bedriva verksamhet med personlig assistans.*

20 §

Den försäkrade ska utan uppmaning betala tillbaka sådan

Den försäkrade *eller den som för den försäkrades räkning tagit emot*

ersättning som inte har använts för köp av personlig assistans eller för kostnader för personliga assistenter. Återbetalning ska göras senast i samband med slutavräkningen enligt 15 §.

assistansersättning ska utan uppmaning betala tillbaka sådan ersättning som inte har använts för köp av personlig assistans eller för kostnader för personliga assistenter. Återbetalning ska göras senast i samband med slutavräkningen enligt 15 §. Om det inte finns särskilda skäl, ska ersättningen betalas tillbaka av den försäkrades förmyndare i stället för av den försäkrade om denne är under 18 år. Om det finns flera förmyndare svarar de solidariskt för skyldigheten.

Om återbetalning inte görs får Försäkringskassan besluta om återbetalning enligt bestämmelserna i 108 kap.

Uppgiftsskyldighet

24 §

Den som är arbetsgivare för eller uppdragsgivare åt en personlig assistent ska lämna följande uppgifter till Försäkringskassan:

1. Uppgifter som visar om assistenten är närstående till eller lever i hushållsgemenskap med den assistansberättigade, om assistenten har fyllt 18 år och om assistenten är bosatt inom eller utanför EES-området. Uppgifterna ska lämnas innan assistansen börjar utföras och vid ändrade förhållanden.

2. Uppgifter som visar den arbetstid som assistenten har arbetat hos en assistansberättigad. Uppgifterna ska lämnas månadsvis i efterhand.

3. Uppgifter som visar att något förhållande som anges i 16 § första stycket 3 inte föreligger. Uppgifterna ska lämnas på begäran av Försäkringskassan.

ning ska, i de fall uppgifter lämnas av ett ombud, uppgifter om faktiska förhållanden lämnas på heder och samvete även av ombudet.

När det gäller bostadsbidrag ska ett barn som avses i 96 kap. 4 § och som är över 18 år på ansökningshandlingen självt intyga de uppgifter som rör barnet, om det inte finns särskilda skäl mot det.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

14 §

När det behövs för bedömningen av frågan om ersättning eller i övrigt för tillämpningen av denna balk får den handläggande myndigheten

1. göra förfrågan hos den försäkrades arbetsgivare, läkare eller någon annan som kan antas kunna lämna behövliga uppgifter,

2. besöka den försäkrade,

3. begära ett särskilt läkarutlåtande eller ett utlåtande av viss läkare eller någon annan sakkunnig, samt

4. begära att den försäkrade genomgår undersökning av viss läkare eller någon annan utredning eller deltar i ett avstämningsmöte för bedömning av den försäkrades medicinska tillstånd och arbetsförmåga samt behovet av och möjligheterna till rehabilitering.

1. göra förfrågan hos den försäkrades arbetsgivare, läkare, *anordnare av personlig assistans*, eller någon annan som kan antas kunna lämna behövliga uppgifter,

4. begära att den försäkrade genomgår undersökning av viss läkare eller någon annan utredning eller deltar i ett avstämningsmöte för bedömning av den försäkrades medicinska tillstånd och arbetsförmåga, *behov av hjälp i den dagliga livsföringen* samt behovet av och möjligheterna till rehabilitering.

31 §

Myndigheter, arbetsgivare och uppdragsgivare samt försäkringsinrättningar ska på begäran lämna Försäkringskassan, Pensionsmyndigheten, Skatteverket och allmän förvaltningsdomstol uppgifter som avser en namngiven person när det gäller förhållanden som är av betydelse för tillämpningen av denna balk.

Myndigheter, arbetsgivare och uppdragsgivare, *anordnare av personlig assistans* samt försäkringsinrättningar ska på begäran lämna Försäkringskassan, Pensionsmyndigheten, Skatteverket och allmän förvaltningsdomstol uppgifter som avser en namngiven person när det gäller förhållanden som är av betydelse för tillämpningen av denna balk.

Arbetsgivare och uppdragsgivare är även skyldiga att lämna sådana uppgifter om arbetet och arbetsförhållandena som behövs i ett ärende om arbetsskadeförsäkring.

Skatteverket

34 a §

Skatteverket ska på Försäkringskassans begäran lämna sådana uppgifter om personliga assistenter och dem som bedriver yrkesmässig verksamhet med personlig assistans som behövs för Försäkringskassans kontroll av användningen av assistansersättning.

42 a §

Försäkringskassan ska anmäla till Socialstyrelsen om det finns anledning att anta att lämpligheten för att bedriva verksamhet med personlig assistans kan ifrågasättas när det gäller någon som har tillstånd enligt 23 § lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade.

46 §

Den som ansöker om, har rätt till eller annars får en förmån enligt denna balk ska anmäla sådana ändrade förhållanden som påverkar rätten till eller storleken av förmånen.

Det som anges i första stycket kan avse

1. bosättning i Sverige eller utlandsvistelse,
2. bostadsförhållanden,
3. civilstånd, vårdnad och sammanboende med vuxen eller barn,
4. hälsotillstånd,
5. förvärvsarbete i Sverige eller utomlands,
6. arbetsförmåga,
7. inkomstförhållanden,
8. förmögenhetsförhållanden, och
9. utländsk socialförsäkringsförmån.

Anmälan som gäller assistansersättning ska även göras av den till vilken assistansersättning har betalats ut enligt 51 kap. 19 §, om denne har kännedom om de ändrade förhållandena.

Anmälan behöver inte göras om den handläggande myndigheten har kännedom om ändringen och därför saknar behov av en anmälan.

Vägran att medverka till besök eller inspektion

57 a §

Assistansersättning får dras in

eller sätts ned om den försäkrade vid upprepade tillfällen utan giltig anledning vägrar att medverka till

1. besök enligt 14 § 2 när assistansen utförs av någon som är närstående till eller lever i hushållsgemenskap med den försäkrade och som inte är anställd av kommunen, eller

2. inspektion av Socialstyrelsen enligt 51 kap. 16 a §.

58 §

För att ersättning ska få dras in eller sätts ned på grund av att den försäkrade vägrar att delta vid avstämningsmöte enligt 14 § 4 eller behandling eller rehabilitering enligt 57 §, krävs att den försäkrade har informerats om denna påföljd.

För att ersättning ska få dras in eller sätts ned på grund av att den försäkrade vägrar att delta vid avstämningsmöte enligt 14 § 4 eller behandling eller rehabilitering enligt 57 §, *eller vägrar att medverka till besök eller inspektion enligt 57 a §*, krävs att den försäkrade har informerats om denna påföljd.

114 kap.

1 §

I detta kapitel finns allmänna bestämmelser i 2–5 §§.

Vidare finns bestämmelser om

- personuppgiftslagen och personuppgiftsansvar i 6 §,
- ändamål för behandling av personuppgifter i 7–10 §§,
- behandling av känsliga personuppgifter m.m. i 11–13 §§,
- behandling av personuppgifter i socialförsäkringsdatabasen i 14–16 §§,
  - tilldelning av behörighet i 17 §,
  - direktåtkomst i 18–23 §§,
  - utlämnande på medium för automatisk behandling i 24–26 §§,
- sökbegrepp i 27 och 28 §§,
- överföring av personuppgifter till tredje land i 29 §,
- information i 30 §,
- gallring i 31 §,
- avgifter i 32 §,
- rättelse och skadestånd i 33 §,
- kontrollverksamhet i 34 §,
- tystnadsplikt i 35 §, och
- överklagande i 36 §.

26 a §

Personuppgifter i socialförsäkringsdatabasen som behövs för

att möjliggöra kontroll av användningen av assistansersättning får lämnas ut på medium för automatiserad behandling.

---

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2013.
2. Föreskrifterna i 51 kap. 16 och 16 a §§ samt 110 kap. 53 § andra stycket ska inte tillämpas när en personlig assistent har anställts före ikraftträdandet.

3 Ärendet och dess beredning

Regeringen beslutade den 24 mars 2011 att en särskild utredare skulle utreda hur stor del av den totala kostnadsökningen inom den statliga assistansersättningen som utgörs av fusk, oegentligheter och överutnyttjande. Utredningen skulle också utreda och analysera grundorsakerna till kostnadsutvecklingen inom assistansersättningen bl.a. när det gäller hur stor del av kostnadsutvecklingen som kan hänföras till övervältring av kostnader mellan huvudmän. Utredningen skulle, på grundval av denna analys och med utgångspunkt i och med beaktande av de mål och den allmänna inriktning som föreskrivs i 5 och 6 §§ lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade, presentera förslag i syfte att säkerställa assistansreformens långsiktiga hållbarhet samtidigt som den enskildes rättigheter enligt lagen värnas.

Den 16 februari 2012 överlämnade Utredningen om assistansersättningens kostnader sitt betänkande Åtgärder mot fusk och felaktigheter med assistansersättning (SOU 2012:6). I denna lagrådsremiss behandlar regeringen de förslag som lämnats för att motverka fusk och överutnyttjande inom assistansersättningen samt förslagen för att förbättra rutiner och kontroll hos Försäkringskassan. Betänkandet har remissbehandlats. Ett antal remissinstanser har i sina remissvar lämnat förslag som har direkt eller indirekt anknytning till förslagen i betänkandet. Det saknas förutsättningar för att behandla de förslagen i denna lagrådsremiss eftersom det krävs ytterligare beredning. Ett flertal enskilda har gett in synpunkter på enskilda förslag i betänkandet. En sammanställning av remissyttrandena finns i Socialdepartementet dnr S2012/1273/FST.

4 Bakgrund

I detta avsnitt redovisas de principiella utgångspunkter som förslagen i lagrådsremissen utgår ifrån.

Åtgärder för att begränsa fusk och felaktigheter behöver genomföras för att säkerställa assistansens långsiktiga hållbarhet

Den personliga assistansen är en uppskattad insats bland de assistansberättigade och deras stöd och självbestämmande i dagligt liv har förbättrats genom den personliga assistansen. Det är mot denna bakgrund allvarligt när fusk och överutnyttjande av assistansersättningen kan uppkomma och fortgå. Utredningen har gått igenom kända och dokumenterade ärenden där fusk, oegentligheter och utnyttjande förekommer. Dessa ärenden visar bl.a. att assistansersättningen inte fullt ut går till sitt rätta ändamål. Det är av betydelse för assistansens trovärdighet att öka säkerheten i beslut och utbetalningar och så långt möjligt begränsa dessa problem. Det är i sammanhanget också viktigt att notera att alla felaktiga utbetalningar av assistansersättningen inte beror på fusk och överut-

nyttjande utan också på tillämpningsproblem och handläggningsfel. Även dessa problem bör uppmärksammas.

Regeringen anser mot denna bakgrund att det för assistansinsatsens legitimitet och trovärdighet är nödvändigt att genomföra åtgärder för att motverka fusk och felaktigheter samtidigt som dessa åtgärder måste vara i rimlig proportion till de problem som har kunnat konstateras.

När åtgärder övervägs måste den enskildes rättigheter enligt LSS värnas

Av regeringens direktiv till den särskilde utredaren framgår att syftet med utredningen var att säkerställa assistansersättningens hållbarhet samtidigt som den enskildes rättigheter inom LSS värnas. De bedömningar och förslag som utredaren skulle lämna skulle utgå från och ta hänsyn till verksamhetens mål och allmänna inriktning som detta uttrycks i 5 och 6 §§ LSS, nämligen att verksamheten ska främja jämlikhet i levnadsvillkor och full delaktighet i samhällslivet för lagens personkrets. Målet ska vara att den enskilde får möjlighet att leva som andra. Verksamheten ska vara av god kvalitet och bedrivas i samarbete med andra berörda samhällsorgan och myndigheter. Verksamheten ska vara grundad på respekt för den enskildes självbestämmanderätt och integritet. Den enskilde ska i största möjliga utsträckning ges inflytande och medbestämmande över de insatser som ges. Insatserna ska anpassas till mottagarens individuella behov och utformas så att de är lätt tillgängliga för de personer som behöver dem och stärker deras förmåga att leva ett självständigt liv.

Regeringen vill således betona att de förslag och bedömningar som lämnas, måste ligga i linje med lagstiftningens allmänna inriktning och inte får leda till att enskilda assistansberättigades rättigheter och självbestämmande beskärs. De förslag som aktualiseras ska inte påverka insatsernas innehåll utan enbart syfta till att förbättra möjligheterna till kontroll, uppföljning, effektivare handläggning och utökat myndighets-samarbete.

Möjligheterna att erhålla uppgifter för uppföljning och kontroll måste öka

Av regeringens direktiv till den särskilde utredaren framgår bl.a. att åtgärder skulle föreslås för att stärka förutsättningarna för att följa upp och kontrollera utbetalda assistansersättningar. Frågan om den enskildes integritet måste dock noggrant vägas mot de behov som finns för myndigheter att lämna information. De exempel på fusk och oegentligheter som har kommit fram är dock av sådan karaktär att det krävs kraftfulla åtgärder för att kunna komma åt dessa problem. Assistansersättningen omfattar dessutom stora belopp vilket betyder att det är särskilt angeläget att kunna begränsa sådant fusk. Även om ansvaret för att anmäla ändrade förhållanden åvilar den enskilde, så är en viktig utgångspunkt för regeringens förslag att samarbetet myndigheter emellan och Försäkringskassans möjligheter att ta del av information från anordnare av assistans måste förstärkas. Detta kommer också att gagna mottagarna av assistansersättningen bl.a. genom att assistansreformens

legitimitet kan säkerställas och att det i större utsträckning blir möjligt att undvika att fel begås och att den enskilde blir återbetalningsskyldig för stora belopp.

5 Förslag för att motverka fusk och överutnyttjande

5.1 Skärpta krav för tillstånd att bedriva verksamhet enligt lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade

Regeringens förslag: Tillstånd att yrkesmässigt bedriva verksamhet enligt lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade ska få meddelas den som med hänsyn till sina ekonomiska förhållanden och omständigheterna i övrigt visar sig lämplig att bedriva sådan verksamhet. När det gäller en juridisk person ska lämplighetsprövningen även avse den verkställande direktören och annan med bestämmande inflytande, styrelseledamöter och styrelsesuppleanter som till följd av ekonomiska intressen har en väsentlig gemenskap med sökanden samt bolagsmän i kommandit- och handelsbolag.

Kommuner och landsting ska vara skyldiga att anmäla till Socialstyrelsen när de bedriver verksamhet med personlig assistans.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer ska få meddela föreskrifter om tillstånd enligt denna lag.

Utredningens förslag: Överensstämmer huvudsakligen med regeringens förslag. Utredningen har inte föreslagit att i lag precisera vilka personer utöver sökanden som ska prövas i lämplighetssyfte.

Remissinstanserna: De remissinstanser som har yttrat sig över förslaget tillstyrker utredningens förslag eller lämnar förslag till hur reglerna kan anpassas för att bli mer ändamålsenliga.

Göta hovrätt anser att uttrycket ”omständigheterna i övrigt” är svårt att definiera och att det därför av rättssäkerhetsskäl bör förtydligas vad som kan föranleda en återkallelse. *Brottsförebyggande rådet (Brå)* tillstyrker generellt utredningens förslag. *Socialstyrelsen* tillstyrker förslaget men anser att det i lagens förarbeten bör ges ledning gällande vilka fysiska personer som kan omfattas av bestämmelsen, så som sker i förarbeten till 1994 års alkohollag. Vidare föreslår Socialstyrelsen att det i lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS) införs en bestämmelse om att tillstånd beviljas endast om verksamheten bedrivs med god kvalitet och säkerhet och att tillståndet får förenas med villkor. *Försäkringskassan* tillstyrker men anser att tillstånden för assistansanordnare bör tidsbegränsas. *Skatteverket* tillstyrker men föreslår att den föreslagna ändringen kompletteras med ett krav på att anordnare av assistansverksamhet ska vara godkänd för F-skatt. *Rikspolisstyrelsen*, *Inspektionen för socialförsäkringen*, *Statskontoret*, *Arbetsförmedlingen* tillstyrker förslaget. *Intressegruppen för assistansberättigade* uttalar sig positivt om förslaget. *Sveriges Kommuner och Landsting*, *flera kommu-*

ner och funktionshindersorganisationer tillstyrker förslaget. Arbetsgivarföreningen KFO stöder förslaget men anser att det endast bör gälla verksamhetsansvarig och styrelse. Assistansanordnarna föreslår att det ska vara möjligt för små anordnare att lägga ut delar av administrationen. Vårdföretagarna Almega är generellt sett positiva till förslaget men anser att det finns en del otydligheter som behöver utredas vidare.

Skälen för regeringens förslag: Socialstyrelsen prövar i dag ansökningar om tillstånd att bedriva yrkesmässig verksamhet enligt LSS utifrån allmänna krav på verksamheterna, framförallt kvalitetskravet i 6 §. Några specifika krav på personlig eller ekonomisk lämplighet för att medges tillstånd finns inte i lagen. Enligt utredningen har det visat sig att det har förekommit ett inte obetydligt antal oseriösa företag bland dem som ansökt om tillstånd för att bedriva verksamhet med personlig assistans, och att det därför finns behov av att pröva de sökandes personliga och ekonomiska lämplighet innan tillstånd meddelas. Behovet finns även när det gäller andra verksamheter än personlig assistans enligt LSS. Regeringen delar utredningens bedömning att det finns behov av tydliga regler i fråga om kriterier för tillståndsprövningen och föreslår därför regler som innebär att tillstånd att yrkesmässigt bedriva verksamhet enligt LSS endast får meddelas den som med hänsyn till sina ekonomiska förhållanden och omständigheterna i övrigt visar sig lämplig att bedriva sådan verksamhet.

När det gäller andra omständigheter än de ekonomiska kan detta exempelvis avse frågan om det inom verksamheten finns tillräcklig kunskap och erfarenhet för att bedriva verksamhet, både generellt och särskilt när det gäller personlig assistans, och om det finns kunskaper om vilka krav LSS och andra föreskrifter ställer. Det kan även handla om ifall det förekommit brottslighet inom verksamheten tidigare. För fysiska personer kan övriga omständigheter även avse personliga förhållanden som kan påverka lämpligheten att bedriva verksamhet. Skatteverket föreslår att regeln kompletteras med ett krav på att den som är anordnare av assistansverksamhet ska vara godkänd för F-skatt. Regeringen anser att den omständigheten bör kunna vägas in i Socialstyrelsens bedömning av omständigheterna i övrigt. Regeringen anser i likhet med utredningen, att lämplighetsprövningen bör omfatta den sökande personens egen ekonomi och skötsamhet vad gäller bl.a. redovisning, betalning av skatter och arbetsgivaravgifter m.m. Det måste fästas stor vikt vid om den sökande har tillgång till den kunskap och erfarenhet i fråga om ekonomi och redovisning som krävs för att på ett betryggande och korrekt sätt kunna förvalta de stora summor som en verksamhetsutövare kan få ta emot. Bokföring, redovisning och eventuell återbetalning till Försäkringskassan samt betalningar av löner och skatter och arbetsgivaravgifter måste löpande kunna hanteras på ett tillförlitligt sätt. Regeringen delar utredningens bedömning att även motsvarande förhållanden bör gälla de fysiska personer som på ett eller annat sätt har ett direkt inflytande över verksamheten. Det kan gälla personer med inflytande på grund av ägande eller tjänsteställning men också andra personer som rent faktiskt spelar en aktiv roll i verksamheten. Socialstyrelsen efterfrågar ledning gällande vilka fysiska personer som kan omfattas av bestämmelsen. Regeringen anser att den personkrets som ska prövas bör anges i lagen. För att ringa in de personer som bör lämplighetsprövas har en jämförelse gjorts med

bl.a. lagen om yrkestrafiklagen (2012:210). Förslaget överensstämmer med den avgränsning som har gjorts där.

Socialstyrelsen anför att det i lagens förarbeten bör föras resonemang om vilka brott och vilken form av misskötsamhet som kan påverka bedömningen av en anordnares lämplighet, såsom förs i förarbetena till 1994 års alkohollag, och att 16 b § förordningen (1999:1134) om belastningsregister bör ses över utifrån de föreslagna bestämmelserna. Regeringen, som noterar att 16 b § förordningen om belastningsregister redan ger Socialstyrelsen tillgång till uppgifter ur belastningsregistret i stor utsträckning, vill inte utesluta att regleringen i förordningen kan behöva ses över, bl.a. i fråga om vilka brott som ska omfattas. När det gäller lämplighetsprövningen i övrigt hänvisar regeringen till tillämpningen av reglerna om tillståndsgivning i alkohollagen (2010:1622). Vidare har *Socialstyrelsen* framfört att det finns behov av att ställa upp villkor för tillstånd, och *Försäkringskassan* menar att tillstånden bör tidsbegränsas. Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer bör få meddela de föreskrifter som behövs i fråga om tillstånd, och regeringen överväger att återkomma till nämnda frågor i förordning.

För att Socialstyrelsen ska få en fullständig bild av den LSS-verksamhet som förekommer i landet, och som myndigheten har tillsynsansvar för anser regeringen i likhet med utredningen att de kommuner, och i förekommande fall landsting, som bedriver verksamhet med personlig assistans bör anmäla verksamheten till Socialstyrelsen. Anmälan för annan LSS-verksamhet görs redan i dag, och en ytterligare anmälningsplikt torde inte vara alltför betungande. Anmälningarna bör göras innan verksamheten påbörjas.

När tillståndsplikt för verksamhet med personlig assistans infördes, gjorde regeringen bedömningen att Europaparlamentets och rådets direktiv 2006/123/EG av den 12 december 2006 om tjänster på den inre marknaden inte är tillämpligt i fråga om insatser enligt LSS, eftersom dessa är att anse som sociala tjänster, vilka är undantagna enligt art. 2 2) (j) i direktivet (se prop. 2009/10:176 s. 26). Några andra tjänster är inte berörda i detta förslag.

5.2 Tillsyn och återkallelse av tillstånd

Regeringens förslag: Socialstyrelsens tillsyn enligt lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade ska även omfatta tillsyn över att tillståndshavare fortlöpande uppfyller de lämplighetskrav som ställs för att tillstånd ska meddelas. Tillstånd får återkallas om tillståndshavaren inte uppfyller lämplighetskraven.

Utredningens förslag: Överensstämmer med regeringens förslag.

Remissinstanserna: Remissinstanserna som yttrat sig över förslaget är i huvudsak positiva till förslaget. En instans avstyrker förslaget och andra förordrar vissa tillägg till förslaget.

Förvaltningsrätten i Växjö tillstyrker men anser att det är viktigt att tydliggöra i vilka avseende den föreslagna regleringen skiljer sig från den nu gällande. *Domstolsverket* framhåller att den utökade möjligheten att

återkalla tillstånd kan leda till fler överprövningar. *Ekobrottsmyndigheten, Rikspolisstyrelsen, Brottsförebyggande rådet, Försäkringskassan, Inspektionen för socialförsäkringen, Statskontoret, Arbetsförmedlingen, Sveriges Kommuner och Landsting* samt flera kommuner och funktionshindersonsorganisationer tillstyrker förslaget. *Assistansanordnarna* anser att det måste göras en rimlighetsbedömning men håller med om att tillståndet bör dras in i de fall det är bevisat att en anordnare medvetet tillskansar sig ekonomiska fördelar genom att på osaklig grund driva upp timmarna utan den assistansberättigades medverkan. *Arbetsgivarföreningen KFO* ställer sig dock endast positiv till den del av förslaget som avser att återkallelse kan ske vid bristande personlig eller ekonomisk lämplighet men avstyrker den del som avser att återkallelse kan ske vid överträdelse av den föreslagna nya 24 § LSS.

Skälen för regeringens förslag: Socialstyrelsen är som tillsynsmyndighet ansvarig för att kontrollera att verksamhet enligt LSS uppfyller krav och mål enligt lagar och andra föreskrifter samt beslut som har meddelats med stöd av sådana föreskrifter (26 § första stycket LSS). Tillsynen inriktas framförallt på kvalitetskravet i 6 § LSS, för att säkerställa att enskilda får de insatser som de har rätt till. Att granska tillståndsinnehavaren i övrigt ingår inte i tillsynsansvaret. Det innebär i sin tur att Socialstyrelsen i dag har små möjligheter att återkalla ett meddelat tillstånd om inte allvarliga missförhållanden som har betydelse för enskildas möjligheter att få de insatser de har rätt till kan påvisas. Någon möjlighet att återkalla tillstånd enbart på grund av att det framkommer uppgifter om t.ex. allvarlig ekonomisk misskötsamhet finns inte. Utredningen framhåller att den som missköter sig i vissa avseenden inte bör få fortsätta som tillståndshavare enligt LSS även om det inte har kunnat påvisas kvalitetsbrister i verksamheten, eftersom det inte är rimligt att en tillståndshavare som t.ex. underlåter att betala skatt och arbetsgivaravgifter för sina anställda eller som inte kan visa hur en assistansersättning som har mottagits för en assistansberättigads räkning har använts, ska få fortsätta att ta emot och förvalta stora summor som härrör från allmänna medel. Den enskilde bör tryggt kunna vända sig till en tillståndshavare i förvisning om att denna uppfyller lagens krav i alla avseenden. Regeringen delar denna uppfattning. För att Socialstyrelsen ska ha möjlighet att återkalla tillstånd krävs att myndigheten har tillsynsansvar även i fråga om att de som beviljats tillstånd och de övriga personer som lämplighetsprövas i samband med tillståndsgivningen även fortsättningsvis uppfyller de krav på lämplighet och skötsamhet som föreskrivs för att tillstånd ska kunna meddelas. Bestämmelsen bör omfatta både det fallet att tillstånd meddelats felaktigt på grund av att Socialstyrelsen inte haft kännedom om alla relevanta omständigheter och det fallet att tillståndshavaren, eller någon annan i den personkrets som prövas, efter det att tillstånd meddelats visat sig misskötsam. *Göta hovrätt* anför att förutsättningarna för återkallelse kommer att anknyta till ett otydligt uttryck, nämligen lämplighet utifrån omständigheterna i övrigt. Regeringen instämmer i uppfattningen att förutsättningarna för återkallelse måste vara tydliga. En bedömning av lämpligheten utifrån omständigheterna i övrigt förekommer dock i andra sammanhang där det kan bli fråga om återkallelse, t.ex. i alkohollagen (2010:1622) och i lagen (2011:725) om behörighet för lokförare. Mot bakgrund härav, och med

hänsyn till den förklaring till vad som avses med omständigheterna i övrigt som ges i kommentaren till förslaget om lämplighetskrav för tillstånd i 23 §, anser regeringen att återkallelserregeln är tillräckligt tydlig.

5.3 Skyldighet för anordnare av personlig assistans att tillhandahålla all assistans

Regeringens förslag: Den som har tillstånd att bedriva verksamhet med personlig assistans och som har anlåtats för att utföra personlig assistans åt en enskild ska vara skyldig att tillhandahålla all den assistans som den enskilde har beviljats ekonomiskt stöd eller assistansersättning för. Det ska kunna göras undantag från skyldigheten om det finns särskilda skäl.

Utredningens förslag: Överensstämmer i huvudsak med regeringens förslag.

Remissinstanserna: Flertalet av de remissinstanser som tydligt tagit ställning till förslaget är positiva till det. Drygt hälften av remissinstanserna lämnar allmänna kommentarer eller avstår från att yttra sig. Vissa funktionshindersorganisationer och *Arbetsgivarorganisationen KFO* har dock avstyrkt eller varit tveksamma till förslaget.

Riksrevisionen framhåller att skyldigheten bör gälla oavsett om anordnaren är privat eller kommunal. *Försäkringskassan* framför att det är ett växande problem att enskilda ofta har flera assistenter på olika tider på dygnet och anser att förslaget bör kompletteras så att det framgår att även underleverantörer måste ha tillstånd av Socialstyrelsen. *Rikspolisstyrelsen*, *Brottsförebyggande rådet*, *Socialstyrelsen*, *Inspektionen för socialförsäkringen*, *Statskontoret*, *Arbetsförmedlingen*, *Sveriges Kommuner och Landsting* och flera kommuner tillstyrker förslaget. *Assistansanordnarna* poängterar att det är viktigt att kommunernas yttersta ansvar inte tas bort i akuta situationer som en assistansanordnare inte kan lösa. *Vårdföretagarna Almega* och *Föreningen Sveriges Socialchefer* tillstyrker förslaget. *Riksförbundet FUB* motsätter sig förslaget. *Intressegruppen för Assistansberättigade* avstyrker starkt förslaget med motiveringen att det innebär att den assistansberättigades möjlighet att välja mer än en anordnare tas bort samtidigt som anordnaren förpliktigas att ordna personliga assistenter inklusive vikarier till den assistansberättigade eller riskera att bli av med sitt tillstånd. *Arbetsgivarföreningen KFO* anser att utgångspunkten för förslaget är felaktigt och att förslaget bl.a. inskränker assistansanvändarens valfrihet och riskerar att utsätta denne för stora risker då assistansanordnaren sannolikt inte alltid kommer att kunna fullgöra sitt uppdrag. *Handikappförbunden*, *Föreningen JAG* och *Riksförbundet för Rörelsehindrade Barn och Ungdomar* anser att förslaget måste utredas närmare.

Skälen för regeringens förslag: En kommun är enligt 9 § 2 LSS skyldig att svara för att en enskild som har behov av personlig assistans får biträde av en personlig assistent, om inte behovet tillgodoses på annat sätt. Det innebär bl.a. att en kommun aldrig kan vägra att ge stöd till de

mest krävande assistansbehoven eller vägra assistans på obekväma arbetstider. Andra assistansanordnare har inte någon sådan lagstadgad skyldighet, och en enskild assistansanordnare är fri att själv välja med vem avtal ska slutas och på vilka tider assistans ska erbjudas. Utredningen framför att det finns exempel på att vissa assistansanordnare endast tar sig an enskilda med enklare behov medan kommunerna får ta ansvar för svårare och därmed dyrare fall. Det förekommer också att privata assistansanordnare endast åtar sig att lämna assistans under normal arbetstid och hänvisar till kommunen för assistans under kvällar, nätter och helger. Utredningen framhåller att det därmed skapas en osund konkurrenssituation eftersom timbeloppet för assistansersättningen är detsamma oavsett vem som lämnar assistansen eller när den utförs. *Försäkringskassan* framför att det är ett växande problem att assistansberättigade ofta har ett flertal olika assistenter på olika tider på dygnet, och att syftet med lagstiftningen, att ha ett begränsat antal personliga assistenter, håller på att urholkas. För att motverka denna situation bör det enligt regeringens mening ställas så likartade krav som möjligt på privata assistansanordnare och kommunen när det gäller skyldigheten att erbjuda assistans. Att införa en skyldighet för alla assistansanordnare att erbjuda assistans till alla som begär det skulle dock innebära ett alltför stort intrång i enskildas frihet att bedriva näringsverksamhet på det sätt de önskar. Det skulle dessutom försvåra för små assistansanordnare att bevara en verksamhet i mindre skala. Däremot finns det möjlighet att ställa krav på assistansanordnare att tillhandahålla assistans även på obekväma arbetstid. Genom ett sådant krav utjämnas skillnaderna mellan kommunernas och privata assistansanordnares förutsättningar att bedriva assistansverksamhet. För att inte försvåra främst för mindre företag att bedriva verksamhet måste det emellertid finnas en möjlighet att hänvisa till annan anordnare om det finns särskilda skäl. Det gäller framförallt när en anordnare vid sjukfall och andra oförutsedda händelser tvingas hänvisa till kommunen eller annan anordnare.

Flera remissinstanser befarar att förslaget ska inskränka assistansanvändarens valfrihet. Exempelvis anför *Assistansanordnarna* samt *STIL och ILLI* att förslaget är rimligt under förutsättning att den enskildes valfrihet inte begränsas. *SKL* förutsätter däremot att förslaget innebär att den enskilde assistansberättigade själv inte ska kunna välja kommunen under obekväma arbetstid, vilket skulle minska konkurrensneutraliteten i förslaget. En av de grundläggande intentionerna med systemet med personlig assistans är den enskildes valfrihet och självbestämmanderätt. Regeringen anser därför att bestämmelsen endast bör riktas mot assistansanordnare, som genom förslaget inte ska kunna neka sina kunder assistans på vissa tider. Regeringen anser att den enskilde även fortsättningsvis ska vara fri att välja olika assistansanordnare för olika tider eller behov om han eller hon så önskar. Den föreslagna skyldigheten bör kunna medföra en starkt ställning för den enskilde assistansberättigade eftersom han eller hon aldrig kan tvingas att mot sin vilja anlita flera anordnare för olika tider på dygnet. Detta överensstämmer väl med lagstiftarens ursprungliga intentioner. Regeringens förslag innebär ingen förändring för kommunernas ansvar i förhållande till enskilda som behöver personlig assistans.

5.4 Utbetalning av assistansersättning till tillståndshavare

Regeringens förslag: Assistansersättning ska, förutom till den försäkrade själv och till kommunen, endast få betalas ut till den som har tillstånd att bedriva verksamhet med personlig assistans.

Utredningens förslag: Överensstämmer med regeringens förslag.

Remissinstanserna: Av de remissinstanser som har yttrat sig över förslaget tillstyrker drygt en tredjedel. Övriga har avstått från att lämna synpunkter.

Socialstyrelsen tillstyrker förslaget men anser att en motsvarande bestämmelse bör införas i LSS. *Försäkringskassan* tillstyrker förslaget men anser att det ska framgå av lagtexten att utbetalning inte får ske till den försäkrade själv i de fall hon eller han köper assistans av en anordnare som saknar tillstånd. *Rikspolisstyrelsen*, *Brottsförebyggande rådet*, *Inspektionen för socialförsäkringen*, *Statskontoret*, *Arbetsförmedlingen*, flera kommuner och funktionshindersorganisationer tillstyrker förslaget. *Assistansanordnarna*, *Vårdföretagarna Almega* och *Arbetsgivarföreningen KFO* tillstyrker förslaget. KFO betonar att förslaget måste kompletteras med övergångsbestämmelser så att utbetalning kan ske till de verksamheter som den 1 januari 2011 bedrev assistansverksamhet och som också senast den 31 mars 2011 ansökt om tillstånd till Socialstyrelsen men fått avslagsbeslut som överklagats och är föremål för behandling och slutligt avgörande av domstol.

Skälen för regeringens förslag: Regeringen föreslår i avsnitt 5.1 att det ska krävas ekonomisk och annan lämplighet för tillstånd att anordna personlig assistans. Denna åtgärd kan inte helt nå sitt syfte om assistansersättningen skulle kunna betalas ut till någon annan som inte genomgår samma kontroll som en assistansanordnare med tillstånd. Utredningen anser att det är rimligt att assistansersättning som ofta uppgår till stora belopp enbart får betalas ut till någon som kan antas förvalta, använda och redovisa medlen på ett korrekt sätt. Regeringen instämmer i bedömningen och föreslår därför att utbetalning bara får göras till den assistansanordnare som har meddelats tillstånd av Socialstyrelsen. En legal ställföreträdare för en försäkrad är att jämställa med den försäkrade själv, och assistansersättning kan därför betalas ut även till en ställföreträdare.

5.5 Krav för att ersättning för personlig assistans ska lämnas

Regeringens förslag: Ersättning för assistans som utförs av någon som är under 18 år eller som är bosatt utanför EES-området, eller av någon som till följd av sjukdom, ålderdom eller annan orsak saknar förmåga att arbeta som personlig assistent, ska inte anses som kostnader för personlig assistans enligt lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade. Inte heller ersättning för assistans som utförs på arbetstid som överstiger den tid som anges i lagar om arbetstid eller i kollektivavtal ska anses som sådana kostnader. Assistansersättning

enligt socialförsäkringsbalken ska inte heller få betalas ut för sådan assistans.

Om det finns särskilda skäl, ska assistansersättning enligt socialförsäkringsbalken kunna betalas ut till den som anlitat en personlig assistent som inte är bosatt inom EES-området. Sådan assistansersättning ska lämnas med skäligt belopp, i stället för med schablonbeloppet.

Utredningens förslag: Överensstämmer delvis med regeringens förslag. Utredningen föreslår också att ekonomiskt stöd och assistansersättning inte ska lämnas när assistans utförs av en personlig assistent som i egenskap av god man, förvaltare eller ombud företräder en assistansberättigad som har fyllt 18 år.

Remissinstanserna: Ungefär lika många av de svarande remissinstanserna tillstyrker förslaget som avstyrker eller är kritiska till det. Framför allt avstyrks eller framförs kritiska synpunkter på delförslaget om att ersättning inte ska lämnas för personlig assistans som utförs av den som är god man till den assistansberättigade. Ett antal remissinstanser framför också kritik mot delförslaget om att ersättning inte ska utbetalas då arbetstiden överstiger den tid som anges i 2–4 §§ lagen (1970:943) om arbetstid m.m. i husligt arbete.

Försäkringskassan är positiv till utredningens förslag men föreslår när det gäller förslaget om god man som assistent att äldre bestämmelser ska gälla under en övergångsperiod. Avseende förslaget att en assistent som är bosatt utanför EU eller EES-området inte ska få ersättning framhåller *Försäkringskassan* att det kan vara svårt att genomföra kontrollen av bosättningen i länder utanför EU/EES. *Statskontoret* påpekar när det gäller krav på bosättning inom EES-området, att det kan bidra till att värna assistanssystemets långsiktiga hållbarhet. *Rikspolisstyrelsen*, *Brottsförebyggande rådet*, *Socialstyrelsen*, *Inspektionen för socialförsäkringen*, *Arbetsförmedlingen*, *Föreningen Sveriges Socialchefer* och *Föreningen Sveriges Förmyndare* tillstyrker förslaget i sin helhet. *Sveriges Kommuner och Landsting* tillstyrker i huvudsak med föreslår att förslaget kompletteras med en regel om att företrädare för en assistansberättigad inte får ha egenintresse i utförandet av assistansen. Flera kommuner tillstyrker förslaget. *Svenska kommunalarbetareförbundet* anser att flertalet av de krav som föreslås är bra men är tveksamt till förslaget om att ersättning inte betalas till assistent som till följd av sjukdom, ålderdom eller annan orsak saknar arbetsförmåga med motiveringen att termer som ålderdom och arbetsförmåga är oklara. *Vårdföretagarna Almega* tillstyrker att ersättning inte ska betalas ut till assistent som samtidigt är god man m.m. och förslaget om att ersättning inte utbetalas till assistent som inte har fyllt 18 år samt kravet på bosättning inom EES. *Vårdföretagarna Almega* anser att förslaget om att ersättning inte utbetalas till assistent på arbetstid som överstiger den tid som anges i 2–4 §§ lagen (1970:943) om arbetstid m.m. i husligt arbete behöver förtydligas för att undvika missförstånd. När det gäller kravet på arbetsförmåga menar *Almega* att det behöver utredas ytterligare vem som har ansvar för att tolka arbetsförmåga och lämplighet. *Arbetsmiljöverket* anser att förslaget om viss arbetstid är oklart eftersom lagen (1970:943)

om arbetstid m.m. i husligt arbete inte omfattar alla. Många omfattas i stället av arbetstidslagen och kollektivavtal. Verket stöder förslaget om införandet av en 18-årsgräns för personliga assistenter. Samtliga funktionshindersorganisationer avstyrker eller är kritiska till förslaget angående god man. Flertalet har även synpunkter på övriga delar i förslaget. *Arbetsgivarföreningen KFO* avstyrker förslaget om god man och anser att förslaget om begränsning av arbetstiden bör ändras så att assistansersättning inte ska kunna betalas ut för tid då en personlig assistent arbetar utöver den tid som anges i arbetsmiljölagen eller i gällande kollektivavtal. *Assistansanordnarna* avstyrker förslaget om god man och när det gäller krav på viss arbetstid har *Assistansanordnarna* svårt att se hur lag om arbetstid m.m. skulle förändra arbetsvillkoren för personliga assistenter eller förhindra fusk. *Assistansanordnarna* ställer sig bakom 18-årsgräns och krav på arbetsförmåga.

Skälen för regeringens förslag

Assistans som utförs under förhållanden som strider mot arbetstidslagstiftningen

En assistansberättigad som själv anställer en personlig assistent kan inte få ersättning för assistanskostnader när arbetet utförs på arbetstid som överstiger den tid som anges i lagen (1970:943) om arbetstid m.m. i husligt arbete. Begränsningen gäller inte när assistenten är anställd av någon annan än den assistansberättigade själv. Utredningen har vid sin genomgång av fall med fusk och oegentligheter funnit att det inte sällan lämnas osannolika uppgifter om assistenters arbetstider. Detta ger enligt utredningen upphov till misstankar om att assistansersättningen används felaktigt. Även om så inte är fallet anser utredningen att det inte är tillfredsställande att Försäkringskassan betalar ut ersättning som ska täcka kostnader för arbete som strider mot arbetstidslagstiftningen. Utredningen föreslår därför att assistansersättning och ekonomiskt stöd till kostnader för personlig assistans bara ska betalas ut för arbete som håller sig inom ramen för vad som är tillåtet enligt lagen om arbetstid m.m. i husligt arbete. Regeringen delar utredningens syn att det inte är rimligt att assistansersättning och ekonomiskt stöd för assistans ska utbetalas för arbete som sker under förhållanden som strider mot arbetstidslagstiftningen. Som *Arbetsmiljöverket* har påpekat gäller lagen om arbetstid m.m. i husligt arbete bara för assistenter som är anställda av den assistansberättigade själv. Det framgår av utredningens betänkande att avsikten med förslaget är att alla assistenter ska omfattas av arbetstidsbegränsningen, oavsett vem som är arbetsgivare. Regeringen delar denna bedömning. Bestämmelsen bör därför även avse arbetstid enligt arbetstidslagen (1982:673), som tillämpas för i princip alla arbetstagare. Arbetstid kan även bestämmas i kollektivavtal, varför det även bör hänvisas till sådana.

Assistans som utförs av en personlig assistent som till följd av sjukdom, ålderdom eller annan orsak saknar förmåga att utföra arbete som personlig assistent

Utredningen har funnit ett antal fall där man allvarligt kunnat ifrågasätta assistenternas förmåga att utföra något arbete, t.ex. därför att assistenterna själva länge varit sjukskrivna eller har uppnått en mycket hög ålder. Det har enligt utredningen i några fall varit fråga om uppenbart fusk. Utredningen anser att frånvaron av regler kring detta ger utrymme för överutnyttjande eller felaktig användning av assistansersättningen samt att det finns risk för att den enskilde inte får den assistans som denne har rätt till. Regeringen föreslår därför i likhet med utredningen att en bestämmelse införs som innebär att assistansersättning inte lämnas när den som utför assistansen inte har förmåga att fullgöra sin uppgift. Den bristande arbetsförmågan bör vara relaterad till sjukdom, ålderdom eller liknande omständighet, och avse just förmågan att arbeta som personlig assistent. Någon fast övre åldersgräns bör inte anges utan arbetsförmågan bör bedömas från fall till fall. I fråga om vad som avses med arbetsförmåga, bör den praxis som Försäkringskassan har i fråga om andra förmåner kunna tjäna som vägledning. Med arbetsförmåga avses helt nedsatt arbetsförmåga. Den som kan arbeta deltid bör inte vara förhindrad att göra det som personlig assistent. Utredningens förslag är främst avsett att ge kommunen eller Försäkringskassan en grund för att agera då en uppgiven assistent knappast kan anses förmögen att utföra något assistansarbete och fusk således kan misstänkas. Tanken är inte att alla assistenters arbetsförmåga ska utredas i varje enskilt fall, utan endast på förekommen anledning. I avsnitt 5.10 föreslås en rätt för kommunen och Försäkringskassan att begära uppgifter från arbetsgivaren angående dessa förhållanden.

Utredningens förslag innebär i praktiken att den som inte kan arbeta som assistent inte heller får arbeta som assistent. Det kan diskuteras om en sådan regel behövs. Som ett alternativ till förbudet kan därför övervägas om inte de kontrollmöjligheter som föreslås i avsnitt 5.10 och 5.11 är tillräckliga. Försäkringskassan kan genom den uppgiftsskyldighet som föreslås där för dels assistansanordnare, och dels Skatteverket, få tillgång till uppgifter om en enskild assistents arbetsförmåga. Om det t.ex. visar sig att en assistent får hel sjukersättning måste utgångspunkten vara att assistenten saknar förmåga att arbeta som assistent. Försäkringskassan bör i så fall kunna vidta fortsatta kontrollåtgärder för att undersöka dels vad assistansersättningen används till, och dels den assistansberättigades verkliga behov. Regeringen anser dock att det krävs starkare regler för att motverka felaktig användning av assistansersättningen, och instämmer därför i utredningens förslag.

Assistans som utförs av personer som är bosatta utanför EES-området

I dag finns inga begränsningar i fråga om vem en enskild får anlita för att utföra sådan personlig assistans som ekonomiskt stöd eller assistansersättning utbetalas för. Utredningen beskriver att det i vissa fall av fusk och överutnyttjande har förekommit problem med att assistenter anlitas vid vistelse i länder utanför EU eller EES-området, varvid det saknas

möjligheter till kontroll för kommunen och Försäkringskassan. Denna bristande kontrollmöjlighet har utnyttjats i så gott som alla ärenden där grov organiserad brottslighet har förekommit. Enligt utredningen är det vanligt att ordinarie assistenter följer med när en assistansberättigad gör utlandsresor. I dessa fall betalas löner, skatt och arbetsgivaravgifter i vanlig ordning och någon ökad risk för fusk med assistansersättningen torde inte uppstå. Regeringen delar utredningens uppfattning att det är rimligt att utgå ifrån att ordinarie assistenter i de flesta fall tillgodoser de hjälpbehov som finns även vid sådana tillfällen. För detta talar även insatsens mycket personliga karaktär. I avsnitt 5.3 föreslås också att en assistansanordnare ska vara skyldig att tillhandahålla all assistans som en assistansberättigad är i behov av. Det innebär att en enskild assistansberättigad normalt ska kunna begära att den ordinarie assistenten följer med vid utlandsvistelser. För att förstärka kontrollmöjligheterna anser regeringen att assistenterna ska kunna identifieras och vara bosatta inom EES-området för att rätt till ekonomiskt stöd eller assistansersättning ska föreligga. Det är en uppgift för den enskilde respektive för assistansanordnaren att redovisa utförd assistans och lämna uppgifter om assistenterna.

När det gäller assistansersättning enligt socialförsäkringsbalken anser utredningen att det finns anledning att göra vissa undantag från regeln när det finns särskilda skäl. Det gäller framförallt när akuta behov uppstår utomlands, och när en assistansberättigad som är under 18 år har en förälder som är bosatt utomlands och som vill utföra arbete som personlig assistent vid umgänge med barnet. *Försäkringskassan* anser inte att det finns behov av att göra undantag, men några remissinstanser, bl.a. *STIL och ILI samt Assistansanordnarna* menar att det borde kunna göras ytterligare undantag, framförallt när en assistansberättigad vill studera eller av andra skäl bo utomlands under någon tid. Regeringen instämmer i bedömningen att det även i de fall när en enskild önskar vistas en tid utomlands för att arbeta eller studera kan vara befogat att göra undantag från kravet på assistentens bosättning inom EES-området. Saken får dock bedömas i varje enskilt fall. Sådan assistans bör dock inte ersättas med schablonbeloppet, utan beräknas och ersättas med ett skäligt belopp, eftersom de förutsättningar som gäller för schablonbeloppet inte alltid är relevanta när andra arbetsförhållanden råder.

Assistenter under 18 år och assistenter som är god man, förvaltare eller ombud

Utredningen har föreslagit att assistansersättning inte bör lämnas för personlig assistans som utförs av någon som företräder en enskild assistansberättigad som har fyllt 18 år i egenskap av god man, förvaltare eller ombud. Skälen till det är den risk för intressekonflikter som anses föreligga och att den assistans som lämnas ska vara av god kvalitet och i den omfattning som beviljats.

Det är givet att den assistans som lämnas ska vara av god kvalitet för den enskilde assistansberättigade. Att arbeta som personlig assistent kan vara tungt och krävande både fysiskt och psykiskt. Den som är underårig kan sakna den personliga mognad och erfarenhet som krävs för arbetet

som assistent. Sådant arbete kan lätt komma i konflikt med arbetsmiljöföreskrifter rörande minderåriga. Arbetsmiljöverket stödjer därför förslaget. Regeringen instämmer i utredningens förslag om att personlig assistans som utförs av en assistent som inte fyllt 18 år inte ska berättiga till ekonomiskt stöd eller assistansersättning.

När det gäller godmanskap och förvaltarskap i förhållande till arbete som assistent kan dock konstateras att det i dag finns många exempel där en personlig assistent samtidigt är god man för den enskilde och där kvaliteten i assistansinsatsen är hög. Det har i remissbehandlingen framkommit exempel som visar att det skulle innebära begränsningar för den enskilde om möjligheterna att anlita en god man som assistent skulle stoppas. Regeringen anser att ytterligare underlag behövs för att bedöma om åtgärder behöver vidtas inom dessa områden. Socialstyrelsen bör därför ges i uppdrag att göra en särskild analys och bedömning av om det finns behov av åtgärder när det gäller personlig assistans som utförs av en assistent som också är den assistansberättigades gode man, förvaltare eller ombud. Se vidare avsnitt 7.3.

5.6 Närstående som personliga assistenter

Regeringens förslag: Bestämmelserna om att ersättning som en enskild själv lämnar till någon som han eller hon lever i hushållsgemenskap med inte anses som kostnad för personlig assistans ska upphävas.

När ekonomiskt stöd till kostnader för personlig assistans har beviljats och assistansen utförs av någon som är närstående till eller lever i hushållsgemenskap med den assistansberättigade och som inte är anställd av kommunen, ska Socialstyrelsen ha rätt att utföra inspektion för tillsyn av assistansen i bostaden. Kommunen ska under samma förutsättningar ha rätt att besöka den insatsberättigade för att utreda behovet av assistans. Om en myndighet utan giltig anledning vid upprepade tillfällen vägras besöka den enskilde eller inspektera assistansen i bostaden, får det ekonomiska stödet eller assistansersättningen dras in eller sättas ned. Den enskilde ska ha informerats om denna påföljd. Beslut om indragning eller nedsättning ska kunna överklagas.

Med närstående avses make, sambo, barn, förälder och syskon samt deras makar, sambor och barn.

Utredningens förslag: Överensstämmer huvudsakligen med regeringens förslag. Utredningen föreslår inte att ersättningen ska kunna dras in eller sättas ned först efter upprepade vägran att låta myndigheterna besöka bostaden. Utredningen föreslår också att även kommunen och Försäkringskassan ska få inspektera utförandet av assistansen i bostaden.

Remissinstanserna: 18 av de remissinstanser som yttrat sig över förslaget tillstyrker detta, 15 instanser avstyrker eller är tveksamma. Knappt hälften av de som svarat på remissen har inte uttalat sig om förslaget.

Försäkringskassan tillstyrker förslaget i stort men anser att ordet inspektion är olämpligt och föreslår att författningsförslaget nyanseras.

Socialstyrelsen framhåller att det bör framgå av lagtexten att det kan avse oanmälda inspektioner, eftersom en oanmäld inspektion i hemmet kan uppfattas som integritetskränkande. *Inspektionen för socialförsäkringen* anser att om myndigheterna ska tillåtas göra inspektioner bör det gälla alla även när assistenten är anställd av kommunen. Även *Sveriges Kommuner och Landsting* anser att inspektionen ska kunna göras vid anställning hos kommunen. *Rikspolisstyrelsen, Brottsförebyggande rådet, Barnombudsmannen, Statskontoret, Arbetsförmedlingen, flera kommuner, Föreningen Sveriges Socialchefer och Svenska Kommunalarbetareförbundet* tillstyrker förslaget. *Skatteverket* avstyrker att bestämmelserna i 9 a § tredje stycket LSS upphävs, med motivering att bestämmelsen kom till för att undvika skattemässiga tveksamheter i samband med att en brukare själv anställer nära anhöriga som personliga assistenter. *Intressegruppen för Assistansberättigade* framhåller att det är helt oacceptabelt att göra assistansberättigades hem till föremål för oanmälda inspektioner. *Personskadeförbundet RTP* anser att förslaget innebär en oacceptabel sanktion. *Arbetsgivarföreningen KFO* avstyrker förslaget med motivering att det är integritetskränkande för assistansanvändaren och snedvrider konkurrensen mellan assistansanordnare av olika slag. Inspektioner av aktuellt slag bör enligt KFO inte tillåtas annat än då det föreligger stark misstanke om rent fusk och kriminalitet. *Assistansanordnarna* anser att förslaget mycket kraftigt strider mot den enskildes rätt till integritet och privatliv. *Vårdföretagarna Almega* avstyrker med motivering att det är orimligt att en myndighet tillförsäkras sig rätten att få tillträde till en enskilds hem genom tvång. *Handikappförbundet* anser att förslaget måste förtydligas och betonar att kontroller inte får innebära att rätten att leva ett självständigt liv åsidosätts.

Skälen för regeringens förslag

Närstående som assistenter

När lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS) infördes gjordes ingen begränsning för enskilda i fråga om vem som kunde anställas eller anlitas som personlig assistent. Det stod den enskilde fritt att som assistent anställa en familjemedlem eller någon annan som han eller hon levde i hushållsgemenskap med. I den praktiska tillämpningen uppdagades snart vissa problem beträffande arbetstid, arbetsmiljö, skatter, socialavgifter och liknande frågor när anhöriga anställdes som assistenter. Mot bakgrund av dessa problem, framförallt tolkningen av skattebestämmelser, infördes regler som innebär att ekonomiskt stöd och assistansersättning inte lämnas om en enskild person med funktionsnedsättning själv anställer eller anlitar en personlig assistent som han eller hon lever i hushållsgemenskap med (se 9 a § LSS och 51 kap. 16 § SFB).

Behov av åtgärder

Utredningen konstaterar i sitt betänkande att en av de vanligaste situationer där fusk med assistansersättning förekommer är när vuxna assistansberättigade har sina närstående som assistenter. Enligt nuvarande regler måste dessa vara anställda av någon annan än den assistansberättigade själv, men enligt utredningen är ofta även assistansanordnaren inblandad i eller i vart fall införstådd med fusk. I vissa fall där närstående står för utförandet av all assistans kan också syftet med assistansen, att öka den assistansberättigades möjligheter att leva ett självständigt liv, motverkas. Utredningen redovisar fall där familjemedlemmar är beroende av inkomst från assistansersättningen och där den assistansberättigade kan tvingas avstå från skola, daglig verksamhet eller andra aktiviteter som skulle begränsa rätten till assistansersättningen. Den assistansberättigade kan också få avstå från rehabilitering och andra åtgärder som skulle leda till mer självständighet. Det handlar inte om ett stort antal fall, men utredningen anser ändå att det är viktigt att försvåra förutsättningarna för sådant fusk, bl.a. för att upprätthålla förtroendet för lagstiftningen. Möjligheten till kvalitetskontroll av den utförda assistansen minskar också om det enbart är närstående som är assistenter.

Regeringen anser mot bakgrund av de beskrivna problemen att det finns ett klart behov av att införa regler som hindrar fusk i samband med att närstående arbetar som personliga assistenter. En lösning som utredningen har övervägt är att kräva att anhöriga ska vara anställda av kommunen för att kunna vara personliga assistenter. Detta skulle enligt utredningen försvåra och verka återhållande på fusk bl.a. genom att kommunen skulle få viss insyn i de faktiska förhållandena. Det finns dock flera problem med en sådan lösning. Dels skulle de assistansberättigade bli beroende av kommunen som arbetsgivare för assistenterna, dels finns det kommuner som är tveksamma till att vara arbetsgivare i den formen. Det finns också en del mindre assistansanordnare som i hög grad anställer anhöriga som assistenter, och som genom en sådan åtgärd skulle få stora ekonomiska problem. Utredningen föreslår i stället att möjligheten för berörda myndigheter att ha insyn i förhållandena i bostaden ska utökas, genom att ge myndigheterna rätt att utföra besök och inspektion i hemmet beträffande dem som har närstående som assistenter. Detta skulle dock inte gälla om assistenten är anställd av kommunen. Vid inspektioner skulle det t.ex. kunna upptäckas att den assistansberättigade inte behöver så mycket hjälp som har uppgetts, men också att en enskild som inte har möjlighet att själv framföra synpunkter på assistansen inte får den hjälp som han eller hon behöver. Flera remissinstanser, bl.a. *Assistansanordnarna*, *STIL* och *ILI*, har kraftiga invändningar mot förslaget och anför att ett sådant system kränker den personliga integriteten.

Socialstyrelsens tillsyn

Socialstyrelsen är den myndighet som har tillsyn över all verksamhet enligt LSS. Tillsynen innebär granskning av att verksamheten uppfyller krav och mål enligt lagar och andra föreskrifter samt beslut som har meddelats med stöd av sådana föreskrifter. Tillsynen omfattar även

assistansverksamhet där den assistansberättigade själv är arbetsgivare för assistenten (se prop. 2009/10:176 s. 23 f). Socialstyrelsen ska inom ramen för sin tillsyn lämna råd och ge vägledning, kontrollera att brister och missförhållanden avhjälps, förmedla kunskap och erfarenheter som erhålls genom tillsynen samt informera och ge råd till allmänheten. Den som bedriver verksamhet som står under Socialstyrelsens tillsyn är skyldig att på myndighetens begäran lämna över handlingar och annat material, samt lämna de upplysningar som Socialstyrelsen behöver för sin tillsyn. Socialstyrelsen har rätt att inspektera verksamheten och då få tillträde till lokaler eller andra utrymmen som används för verksamheten. För tillträde till bostäder krävs dock att den eller de boende lämnar sitt samtycke till inspektionen. Den som utför inspektion har rätt att få hjälp av polismyndigheten för att inspektionen ska kunna genomföras. (25-26 e §§ LSS)

Försäkringskassans rätt att besöka den försäkrade

Försäkringskassan prövar ansökningar om assistansersättning enligt SFB. Försäkringskassan ska se till att ärendena blir utredda i den omfattning som deras beskaffenhet kräver. När det behövs för bedömningen av frågan om ersättning eller i övrigt för tillämpningen av balken får Försäkringskassan bl.a. besöka den försäkrade (110 kap. 13–14 §§ SFB). Med uttrycket "när det behövs" menas enligt förarbetena såväl att åtgärden typiskt sett behövs som att något i det enskilda fallet medför att åtgärden behövs. Åtgärderna kan vidtas inte bara när det gäller att bestämma rätten till en ersättning utan även i andra situationer och kan även omfatta avstämningmöten efter att en förmån beviljats. För att åtgärderna ska få vidtas krävs dock att de behövs för bedömningen av frågan om ersättning (prop. 2008/09:200 s. 557). Ersättning får enligt 110 kap. 53 § SFB dras in eller sättas ned om en enskild utan giltig anledning vägrar medverka vid sådana utredningsåtgärder enligt 110 kap. 14 § som har betydelse för rätten till eller storleken av ersättningen. Indragning eller nedsättning av ersättning enligt denna bestämmelse kan bl.a. grunda sig på besöksvägran enligt 110 kap. 14 § 2, men enligt förarbetena kan vägran att ta emot besök av Försäkringskassan aldrig ensamt vara ett tillräckligt skäl för indragning eller nedsättning (prop. 1996/97:121 s. 32).

Kommunens prövning av rätten till personlig assistans enligt LSS

Kommuner ansvarar för och prövar ansökningar om insatsen personlig assistans eller ekonomiskt stöd till skäligen kostnader för sådan assistans. Det finns ingen särskild regel i LSS om kommunernas utredningsskyldighet, men av allmänna förvaltningsrättsliga principer följer att myndigheter som handlägger ärenden har ett ansvar för att utredningen blir så fullständig som möjligt. Kommunen har ingen sådan befogenhet som föreskrivs för Försäkringskassans del, att i utredningssyfte besöka den som ansöker om en insats. Om den enskilde samtycker till besök finns det givetvis ingenting som hindrar att kommunen vidtar sådana åtgärder som en del av utredningen.

Skydd mot intrång i den personliga integriteten

Av 2 kap. 6 § regeringsformen följer att var och en gentemot det allmänna är skyddad mot husrannsakan och liknande intrång, samt mot annat betydande intrång i den personliga integriteten om det sker utan samtycke och innebär övervakning eller kartläggning av den enskildes personliga förhållanden. Detta skydd mot intrång i den personliga integriteten kan begränsas genom lag för att tillgodose ändamål som är godtagbara i ett demokratiskt samhälle men begränsningen får aldrig gå utöver vad som är nödvändigt med hänsyn till det ändamål som har föranlett den.

Enligt artikel 8 i den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europakonventionen) har var och en rätt till respekt för sitt privat- och familjeliv, sitt hem och sin korrespondens. Denna rättighet får inte inskränkas av det allmänna annat än med stöd av lag och om det i ett demokratiskt samhälle är nödvändigt med hänsyn till vissa närmare angivna ändamål, bl.a. landets ekonomiska välstånd och förebyggande av oordning och brott. En sådan lag måste bl.a. uppfylla tillräckliga krav på precision så att inskränkningen blir i rimlig utsträckning förutsebar för enskilda. Av Europadomstolens praxis följer att inskränkningen måste svara mot ett angeläget samhällseligt behov och att åtgärden måste stå i rimlig proportion till det syfte som ska tillgodoses genom inskränkningen.

Inspektion och besök hos den försäkrade för att stävja fusk när närstående är assistenter

En rätt för myndigheter att utföra inspektion i en enskild medborgares bostad är en mycket integritetsingripande åtgärd. En sådan rätt bör ges till en myndighet bara om det föreligger ett verkligt angeläget behov av att kunna utföra sådana inspektioner och bara i den utsträckning åtgärden inte sträcker sig längre än vad som är nödvändigt med hänsyn till ändamålet. Proportionalitetskravet innebär bl.a. att en inskränkning inte ska göras om syftet kan uppnås på något annat mindre ingripande sätt.

Frågan om gränsdragningen och avvägningen mellan den enskildes integritet och myndigheternas behov av kontroll har behandlats i tidigare lagstiftningsärenden på detta område. När bestämmelsen om Försäkringskassans rätt att göra hembesök i ärenden enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring infördes, uttalades i förarbetena (prop. 1996/97:121 s. 29 f.) bl.a. att hembesök kan vara ett värdefullt led i utredningen i ett ärende om det behövs kompletterande underlag för att myndigheten ska kunna ta ställning till en sökt förmån eller till den fortsatta rätten av en beviljad förmån. Sådana besök kunde också ses som en serviceåtgärd gentemot den försäkrade och göras efter överenskommelse med vederbörande. Hembesök antogs också kunna vara ett effektivt sätt att kontrollera om missbruk och fusk förekommer. Det poängterades att den bestämmelse som föreslogs uteslutande gällde åtgärden att besöka den försäkrade och att den alltså i och för sig inte gav myndigheten någon befogenhet att undersöka en bostad. Lagrådet anförde i sitt yttrande över förslaget att regeringsformens bestämmelser om skydd mot husrannsakan måste vara åtminstone analogt tillämpliga

på sådana undersökningsåtgärder som här avsågs. Intresset av att motverka missbruk av socialförsäkrings- och bidragssystemen var enligt Lagrådets mening utan tvekan ett sådant ändamål som var godtagbart från de synpunkter som anges i 2 kap. regeringsformen. Lagrådet ansåg likväl att det var tveksamt om det var förenligt med bestämmelsen att legitimera en generell eller stickprovsmässigt inriktad kontroll utan åtminstone någon individualiserad prövning i det särskilda ärendet (prop. 1996/97:121 s. 59-61). Regeringen anförde i propositionen (a. prop. s. 32-33) att det alltid måste finnas sakliga skäl för att Försäkringskassan ska få besöka en försäkrad som en utrednings- eller kontrollåtgärd i ett ersättningsärende. Skälen kan vara individuella och föreligga i det enskilda ärendet. När det gäller besök som kontrollåtgärd ansåg regeringen att det emellertid också kan finnas generella skäl som talar för att besök genomförs i en viss typ av ärenden inom ramen för en samlad insats. Även sådana generella skäl borde enligt regeringens mening kunna läggas till grund för beslut om besök. Sådana besök, och än mer vetenskapen hos allmänheten om att de kan förekomma, ansågs av regeringen vara av väsentlig betydelse när det gäller att inskräpa vikten av att lämna korrekta uppgifter i försäkrings- och bidragsärenden. Regeringen anförde vidare att det här inte är fråga om någon tvångsåtgärd, även om det kan sägas ligga ett visst indirekt tvång i att en vägran att ta emot besöket kan leda till indragning av en ersättning, om omständigheterna i övrigt motiverar det. Regeringen ansåg i det lagstiftningsärendet att bestämmelsernas räckvidd var begränsad och att de endast föreskriver en rätt för Försäkringskassan att besöka den försäkrade. Rätten gäller bara själva sammanträffandet med den försäkrade och ger inte någon rätt till tillträde till bostaden eller rätt att undersöka denna. Under dessa omständigheter ansåg regeringen att intresset av att kunna använda generellt beslutade insatser i form av besök för att motverka överutnyttjande av försäkring och bidrag är tillräckligt starkt för att motivera den olägenhet en sådan ordning innebär för de försäkrade.

Även när bestämmelserna om Försäkringskassans rätt att göra hembesök överfördes till SFB och befogenheten utvidgades till fler förmåner hade Lagrådet vissa synpunkter. Lagrådet anförde att det naturligtvis måste finnas starka skäl för att införa en möjlighet för Försäkringskassan att göra hembesök eller annars besöka den enskilde inom ramen för ärenden rörande fler bidrag i SFB. Lagrådet påpekade att det måste vägas in att det för den enskilde oftast är ett integritetskänsligt ingrepp som Försäkringskassan förfogar över, och att följden kan bli att ersättningen dras in eller sätts ned om den enskilde skulle vägra ta emot kassans besök (prop. 2008/09:200, bil. 5, s. 1167). Regeringen ansåg i det lagstiftningsärendet att de föreslagna bestämmelserna innefattade en rimlig avvägning mellan den enskildes krav på integritet och Försäkringskassans behov av utredningsbefogenheter (a. prop. s. 557).

Utredningens förslag innebär att den enskildes rätt att neka myndigheter att göra hembesök ställs mot dennes rätt till ekonomiskt stöd enligt LSS eller assistansersättning enligt SFB, eftersom stödet eller ersättningen kan dras in eller sättas ned som en påföljd vid vägrat tillträde. Ett krav på den enskilde att acceptera hembesök i utredningssyfte för att få rätt till en förmån från det allmänna anses i och för sig inte utgöra en direkt påtvingad inskränkning av hemfriden. Däremot kan ett

krav mot den enskilde att acceptera ett intrång sedan en förmån väl beviljats ofta anses vara påtvingat. En rätt för en myndighet att besöka den assistansberättigade för att utreda assistansbehovet utgör inte i sig en åtgärd som kan betecknas som husrannsakan eller annat liknande intrång i regeringsformens mening. Däremot skulle åtgärden kunna anses innefatta en inskränkning i den enskildes rätt till respekt för privatliv och hem enligt artikel 8 i Europakonventionen, särskilt om den enskilde löper en risk att ersättningen dras in eller sätts ned vid en vägran att ta emot ett besök. En sådan reglering som ger en myndighet rätt att i vissa situationer besöka den assistansberättigade i utredningssyfte måste mot den bakgrunden vara motiverad av ett angeläget samhällligt behov, vara proportionerlig och preciserad i lag.

Det kan i och för sig ifrågasättas om en rätt för myndigheterna att besöka den assistansberättigade är ett effektivt instrument för att hindra fusk när närstående är assistenter. *STIL* och *ILI* menar att förslaget bygger på en felaktig uppfattning om att assistans bara ges i hemmet. Även *Kammarrätten i Sundsvall* påtalar att en assistansberättigad kan vistas under längre perioder på en annan plats än den där han eller hon är folkbokförd, vilket innebär att ordet bostad kan leda till tillämpningssvårigheter. Regeringen är väl medveten om att assistans är en insats som kan ges på många olika sätt och överallt i samhället samt på de tider som den enskilde själv bestämmer. Å ena sidan kan det mot den bakgrunden i vissa situationer vara svårt för en myndighet att göra någon säker bedömning av assistansens utförande vid ett hembesök. Å andra sidan kan vetenskapen om att myndigheterna har möjlighet att göra hembesök ha en kraftigt återhållande inverkan på försök att fuska med assistansen. *Försäkringskassan*, som redan i dag genomför hembesök, anser att förslaget stärker möjligheterna att kontrollera att assistans faktiskt utförs och även möjligheterna att agera där medvetet fusk förekommer i och med att sanktionen mot den som inte medverkar till hembesök skulle bli skarpare.

Regeringen anser att det är ett stort och angeläget samhällligt intresse att motverka missbruk och fusk med ekonomiskt stöd enligt och LSS och med assistansersättningen. Det är av stor vikt att värna allmänhetens förtroende för systemet och att förebygga fusk som utgör brott. Som framhållits i tidigare lagstiftningsärenden är åtgärden av begränsad räckvidd då den endast gäller åtgärden att sammanträffa med den enskilde, inte att undersöka bostaden. Mot denna bakgrund anser regeringen, i likhet med utredningen, att myndigheternas möjligheter till att besöka den enskilde är ett rimligt och väl avvägt krav som kan ställas på en enskild assistansberättigad som vill att en närstående ska utföra assistansen. Regeringen bedömer att en sådan reglering är förenlig med såväl regeringsformen som Europakonventionen.

Trots vad som sagts ovan anser regeringen att det som alternativ till att vara tvungen att acceptera hembesök bör vara möjligt för den enskilde att i stället välja att en närstående assistent anställs av kommunen. Förslaget leder med en sådan ordning till att integritetsintrånget för en enskild som inte vill medge myndigheterna tillträde till bostaden kan begränsas ytterligare. Regeringen delar inte den uppfattning som förts fram av *Inspektionen för socialförsäkringen* och *SKL* om att inspektionsrätten ska gälla även när närstående assistenter är anställda av kommunen. Enligt

regeringens mening får det förutsättas att det förhållandet att kommunen är arbetsgivare har återhållande effekt på dem som avser att fuska. Vidare kommer kommunen i egenskap av arbetsgivare för assistenter att ha viss insyn i verksamheten. Det bedöms därför inte nödvändigt att införa en besöksrätt för kommunerna även i dessa fall.

Förslaget är inte begränsat till vuxna assistansberättigade, vilket innebär att en vårdnadshavare som vill vara assistent åt sitt barn antingen måste samtycka till inspektion eller vända sig till kommunen för att bli anställd av denna.

Regeringen instämmer i utredningens förslag att de myndigheter som ska ges rätt att göra besök i hemmet, bör omfatta de myndigheter som beslutar om och som betalar ut ersättningen, dvs. Försäkringskassan respektive kommunen. Enligt utredningens förslag ska dessa myndigheter få rätt att inspektera utförandet av assistansen. Utredningen framför dock att detta inte ska förstås som en rätt att utföra tillsyn eftersom det är ett ansvar som vilar på Socialstyrelsen. Enligt regeringens mening bör det emellertid klar och tydligt framgå att syftet med kommunens och Försäkringskassans besök endast är att utreda den enskildes behov av, och att undersöka om den assistans som ersätts faktiskt utförs. Försäkringskassan har redan i dag befogenhet att göra sådana besök hos den försäkrade enligt 110 kap. 14 § 2 SFB. Någon ytterligare reglering av detta torde inte behövas. För kommunen är det emellertid en ny befogenhet som bör regleras på samma sätt som den befogenhet som Försäkringskassan har enligt SFB. Befogenheten bör därför också formuleras på samma sätt som i SFB, nämligen som en rätt att besöka den enskilde, inte en rätt att besöka bostaden. Någon avgörande skillnad mot utredningens förslag i det avseendet är dock inte avsedd. Ledning för tillämpningen av den nya bestämmelsen i LSS kan hämtas från förarbetena till 110 kap. 14 § SFB.

Utredningen föreslår att en rätt att besöka bostaden också bör omfatta Socialstyrelsen som ett led i tillsynen över kvaliteten i verksamheten och över hur assistansanordnarna lever upp till de i avsnitt 5.1 föreslagna kraven för tillstånd. Regeringen delar utredningens bedömning även i dessa delar. Syftet med sådan inspektion av assistansen i bostaden är att Socialstyrelsen ska få möjlighet att granska de tillståndshavare som bedriver verksamhet i de assistansberättigades hemmiljö och att kontrollera att de uppfyller de lämplighetskrav som ställs på dem. En sådan kontroll kommer med i avsnitt 5.2 föreslagen ändring att omfattas av Socialstyrelsens tillsynsansvar. Vidare är ett viktigt syfte med sådana inspektioner att Socialstyrelsen får möjlighet att kontrollera att den enskilde assistansberättigade får de insatser som han eller hon behöver, och att den enskildes behov inte förbises i de fall då en närstående är assistent. Socialstyrelsen har redan i dag rätt att inspektera verksamhet som står under dess tillsyn (26 d § LSS), och att då få tillträde till lokaler eller andra utrymmen som används för verksamheten. För tillträde till bostäder krävs dock samtycke från de boende. Den enskilde kan således i dag ovillkorligen neka myndigheterna att utföra inspektion i hemmet. Den ändring som föreslås innebär endast att den enskilde inte längre ska kunna vägra inspektion av assistansen i bostaden utan att riskera någon påföljd. *Kammarrätten i Sundsvall* påpekar att ordet bostad är otydligt och kan leda till tillämpningsproblem. Ordet bostäder används emellertid

redan i dag i den paragraf som reglerar Socialstyrelsens inspektioner (26 d § LSS) och något annat ord bör därför inte användas i detta sammanhang.

Avsikten med förslaget är inte att myndigheterna med tvång ska kunna ta sig in i den enskildes bostad. Den rätt till hjälp från polisen som Socialstyrelsen har vid inspektion i andra sammanhang, bör inte omfatta dessa situationer. Utredningen föreslår i stället som sanktion att ersättningen bör kunna minskas eller dras in om den assistansberättigade utan giltig anledning vägrar någon av myndigheterna tillträde för inspektion av assistansen. Regeringen instämmer huvudsakligen i utredningens förslag. Försäkringskassan kan redan i dag enligt 110 kap. 53 § SFB dra in eller sätta ned assistansersättningen på grund av vägran från den enskilde att medverka vid besök. Vägran att medverka till besök kan dock enligt nuvarande tillämpning aldrig vara det enda skälet till att ersättningen sätts ned eller dras in. Utredningens förslag innebär att sanktionen ska kunna vidtas redan på den grunden att ett besök vägras. Regeringen anser dock att det bör krävas något mer än endast *en* vägran att utan giltig anledning vid ett enstaka tillfälle vägra besök från myndigheterna för att ersättningen ska få sättas ned eller dras in. Den enskilde kan ha godtagbara skäl för att vid något tillfälle neka hembesök utan att för den skull behöva redovisa skälen för myndigheterna. Om hembesök däremot vägras vid upprepade tillfällen utan att det kan redovisas en giltig anledning till det, anser regeringen att det måste kunna få konsekvenser för den enskildes rätt till ersättning. Det kan även poängteras att rätten för kommunen att göra hembesök endast gäller själva sammanträffandet med den enskilde, på det sätt som gäller för Försäkringskassan i dag. Kommunen ges inte någon rätt till fritt tillträde till bostaden för att inspektera den eller undersöka denna närmare. Det handlar endast om besök i syfte att utreda rätten till ersättning och hur omfattande behov den enskilde har, för att kunna avgöra storleken på ersättningen. Det kan härvid även konstateras att Socialstyrelsens inspektioner är avsedda att säkerställa den enskildes rättigheter och att se till att den enskilde får det stöd som han eller hon behöver.

I LSS, som brukar beskrivas som en rättighetslag, finns i dag inga sanktioner kopplade till krav på den enskilde. Lagen innehåller förutsättningar för den enskildes rätt till olika insatser och vissa krav på de verksamheter som ska tillgodose den enskildes rättigheter. I utredningen föreslås emellertid att en ny sanktionsmöjlighet införs i LSS, nämligen en möjlighet för kommunen att sätta ned eller dra in ekonomiskt stöd för personlig assistans när myndigheternas besök i hemmet vägras, på motsvarande sätt som Försäkringskassan ska ha möjlighet att göra enligt SFB. Även om detta är en ny företeelse i LSS, anser regeringen att det är befogat att införa en sådan sanktionsmöjlighet när det gäller närstående assistenter. Vägledning för tillämpningen av sanktionsmöjligheten bör kunna hämtas från Försäkringskassan praxis kring nedsättning och indragning av ersättning. Regeringen anser vidare att det av rättssäkerhetsskäl bör krävas att myndigheterna har informerat den enskilde om vad som kan bli aktuellt vid vägrat tillträde, för att nedsättning eller indragning av ekonomiskt stöd enligt LSS eller assistansersättning enligt SFB ska kunna beslutas.

Rätten för myndigheterna att besöka den assistansberättigade och att inspektera assistansen i den enskildes bostad måste dock begränsas vid sådana fall då den assistansberättigade har giltig anledning att vid ett enskilt tillfälle vägra sådana besök. Giltig anledning kan, såsom utredningen föreslagit, vara att den assistansberättigade är allvarligt sjuk eller måste delta i någon inbokad aktivitet eller behandling. Regeringen anser, till skillnad från utredningen, att även andra boendes önskemål kan ha betydelse för frågan om det finns godtagbara skäl för att vägra besök i hemmet. I vilken utsträckning ett nekande från annan boende att tillåta besök eller inspektion ska påverka rätten till assistansersättning eller ekonomiskt stöd får dock avgöras från fall till fall. Ledning bör hämtas från Försäkringskassans tillämpning av nuvarande reglering om giltig anledning för att vägra medverka vid utredningsåtgärder.

Utredningen föreslår att den bestämmelse som gäller i dag om att ersättning som en enskild själv lämnar till någon som han eller hon lever i hushållsgemenskap med inte anses som en kostnad för personlig assistans ska upphävas samtidigt med att den nya bestämmelsen om inspektion och besök införs. *Skatteverket* invänder att bestämmelsen tillkom för att undvika skattemässiga tveksamheter i samband med att någon själv anställer nära anhöriga som personliga assistenter och att bestämmelsen bör vara kvar för att försvåra möjligheter till skatteundraganden. Utredningen påpekar dock att assistentens ersättning är att anse som arbetsinkomst och ska beskattas i inkomstslaget tjänst även i de fall hushållsgemenskap föreligger. Mot den bakgrunden instämmer regeringen i utredningens förslag om att ta bort nuvarande bestämmelser i 9 a § tredje stycket LSS och 51 kap. 16 § SFB.

5.7 Återbetalning och återkrav av felaktigt utbetald assistansersättning

Regeringens förslag: Den som har tagit emot assistansersättning för den försäkrades räkning, ska vara skyldig att utan uppmaning betala tillbaka sådan ersättning som inte har använts för köp av personlig assistans eller för kostnader för personliga assistenter. Om det inte finns särskilda skäl, ska ersättningen betalas tillbaka av den försäkrades förmyndare i stället för av den försäkrade om denne är under 18 år. Om det finns flera förmyndare, ska de solidariskt svara för återbetalningsskyldigheten.

Försäkringskassan ska även kunna besluta om återkrav av assistansersättning från den försäkrades förmyndare, annan ställföreträdare eller den till vilken assistansersättning betalats ut enligt 51 kap. 19 § SFB. Återkrav mot annan än den försäkrade får uppgå till högst det belopp som tagits emot för den försäkrades räkning. Om det inte finns särskilda skäl, ska hela beloppet återkrävas från den försäkrades förmyndare i stället för från den försäkrade, om denne är under 18 år. Om det finns flera förmyndare, ska de solidariskt svara för återkravet.

Utredningens förslag: Överensstämmer i huvudsak med regeringens förslag. Utredningen föreslår dock inte någon huvudregel för återbetalning eller återkrav när det gäller en försäkrad som är under 18 år.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanser som tydligt tar ställning till förslaget tillstyrker det. Flera funktionshindersorganisationer och organisationer som företräder assistansanordnare avstyrker eller riktar kritik mot förslaget.

Kammarrätten i Sundsvall uttalar sig inte för eller emot förslaget men anser att det kan övervägas om bestämmelser om återbetalning i LSS ska utformas i enlighet med de bestämmelser som föreslås gälla för återbetalning och återkrav av assistansersättning enligt socialförsäkringsbalken (SFB). *Domstolsverket* framhåller att även detta förslag kan komma att leda till fler överprövningar och det saknas enligt verket en konsekvensanalys och förutsätter att det sker en uppföljning av vilka ekonomiska konsekvenser förslaget kommer att få. *Försäkringskassan* är i stort sett positiv till förslaget men föreslår att placeringen av bestämmelsen ändras så att kopplingen till förutsättningarna för återkrav i 108 kap. 2 § SFB stärks. Försäkringskassan anser också att lagstiftaren på ett mer tydligt sätt generellt bör ta ställning emot återkrav mot barn så att det endast kan bli aktuellt om synnerliga skäl föreligger. *Inspektionen för socialförsäkringen (ISF)* tillstyrker men anser att lagförslaget bör förtydligas. Vidare noterar ISF att utredningen inte har berört frågan om hur möjligheten att rikta återkrav direkt mot en assistansanordnare eller annan som tagit emot assistansersättning för den försäkrades räkning kan komma att påverka den rättsliga relationen mellan den försäkrade och anordnaren. *Sveriges Kommuner och Landsting* samt *Jämtlands läns landsting* och flera kommuner tillstyrker förslaget. *Barnombudsmannen* delar utredningens uppfattning att det är oacceptabelt att barn kan komma att belastas av stora skulder samtidigt som vårdnadshavaren går fri. *Rikspolisstyrelsen*, *Brottsförebyggande rådet*, *Statskontoret*, *Arbetsförmedlingen*, *Vårdföretagarna Almega* och *Föreningen Sveriges Socialchefer* tillstyrker förslaget. *DHR* och *Intressegruppen för Assistansberättigade* avstyrker med motivering att det bl.a. innebär att anordnaren får en helt ny roll i förhållande till den assistansberättigade och att förslaget åsidosätter den nu gällande tystnadsplikten mellan uppdragsgivare och uppdragstagare. *Kommunala Företagens Samorganisation (KFS)* efterlyser ett förtydligande av i vilka situationer man vill kunna återkräva en assistansanordnare och vad en anordnare i sådana fall borde ha insett.

Skälen för regeringens förslag: När utbetald ersättning inte har använts för köp av personlig assistans eller för kostnader för personliga assistenter ska den försäkrade utan uppmaning betala tillbaka ersättningen till Försäkringskassan, senast i samband med slutavräkning. Om återbetalning inte görs får Försäkringskassan besluta om krav på återbetalning (51 kap. 20 § SFB). Försäkringskassan ska besluta om återbetalning om den försäkrade eller någon annan som har fått ersättningen har orsakat att denna har lämnats felaktigt eller med ett för högt belopp, eller om ersättningen i annat fall har lämnats felaktigt eller med ett för högt belopp och den som fått ersättningen har insett eller skäligen borde ha insett detta (108 kap. 2 § SFB). Försäkringskassan får om det finns

särskilda skäl helt eller delvis efterge krav på återbetalning (108 kap. 11 §).

Enligt utredningens genomgång kan det ofta vara svårt för Försäkringskassan att få tillbaka utbetalad ersättning. Ett av skälen till det är att krav endast riktas mot den försäkrade, även om medlen aldrig utbetalats till honom eller henne, utan till en ställföreträdare eller en assistansanordnare. Det förekommer även att barn som är försäkrade enligt SFB belastas av stora skulder till Försäkringskassan, trots att det är vårdnadshavare eller förmyndare som har tagit emot och tillgodogjort sig pengarna. Ofta är det fusk med assistansersättning som har föranlett det felaktigt utbetalda beloppet. Även ersättning som betalats ut till assistansanordnare kan behöva återkrävas, exempelvis om en assistansberättigad avlider innan den ersättning som betalats ut har förbrukats för assistans. Utredningen föreslår därför att Försäkringskassan bör kunna kräva återbetalning förutom från den försäkrade själv, även från dennes ställföreträdare eller från assistansanordnare som tagit emot medel för den enskildes räkning. Återkravet ska högst kunna uppgå till det belopp som tagits emot för den försäkrades räkning. *Malmö kommun* menar dock att ingen ska kunna ansöka om ersättning, som någon annan sedan blir återbetalningsskyldig för. Kommunen anser att Försäkringskassan i normalfallet endast ska kunna besluta om återkrav från den försäkrade om denne varit 18 år eller äldre vid utbetalning av assistansersättningen. Mot bakgrund av Försäkringskassans svårigheter med att få in belopp som ska återbetalas, anser regeringen emellertid att en regel som innebär att den som tagit emot utbetalning av assistansersättning under vissa förutsättningar ska kunna bli återbetalningsskyldig bör införas. *Assistansanordnarna* samt *STIL och ILI* menar att det är helt rimligt att assistansanordnare återkrävs om de varit delaktiga i felaktig hantering eller om utbetald ersättning varit för hög i förhållande till rapporterade timmar, men anser att det är orimligt att assistansanordnare ska behöva ifrågasätta myndighetsbeslut och krävas på återbetalning på grund av felaktiga beslut från myndigheter. Regeringen anser dock, i likhet med utredningen, att förutsättningarna i 108 kap. 2 § SFB bör gälla även för sådana återkrav, vilket innebär att den som återkrävs måste ha orsakat den felaktiga eller för höga utbetalningen, eller i vart fall skäligen borde ha känt till att ersättningen betalats ut felaktigt eller med för högt belopp. Assistansanordnare ska således i normalfallet inte behöva kontrollera och ifrågasätta meddelade beslut. *ISF* ifrågasätter Försäkringskassans möjlighet att med stöd av den föreslagna paragrafen återkräva belopp som inte använts t.ex. på grund av att den försäkrade avlidit, eftersom nuvarande regler enligt inspektionens bedömning enbart syftar på felaktigheter som förelåg redan vid utbetalningstillfället. Mot bakgrund av reglernas konstruktion med preliminära utbetalningar och slutavräkning, och med beaktande av att det samtidigt föreslås att den som tagit emot en utbetalning utan uppmaning ska betala tillbaka medel som inte använts till kostnader för personlig assistans, avser regeringen i likhet med utredningen att sådana belopp bör kunna återkrävas. Om det visar sig att bestämmelserna inte kan tillämpas på det sättet kan det finnas anledning för regeringen att återkomma i frågan. *ISF* anser vidare att frågan om hur den rättsliga relationen mellan den försäkrade och anordnaren påverkas bör undersökas innan förslaget genomförs. Regeringen är medveten om

att den försäkrade och anordnaren är fria att ingå avtal så som de önskar inom ramen för de krav som ställs på dem i LSS, SFB och annan lagstiftning. Att krav riktas mot den som tagit emot en utbetalning påverkar dock inte relationen mellan dem i någon annan bemärkelse, eftersom det avtal de har ingått gäller ändå. Däremot kan det finnas anledning för Socialstyrelsen att granska hur den enskilde assistansberättigades behov av insatser tillgodoses om det förekommer fusk och felaktig hantering av mottagna medel hos assistansanordnaren.

Utredningens förslag innebär en valfrihet för Försäkringskassan att rikta krav mot den försäkrade eller mot någon annan som tagit emot medlen. *Försäkringskassan* och *Kronofogdemyndigheten* anför att det när det gäller underåriga borde finnas en huvudregel som pekar ut förmyndaren som betalningsansvarig i första hand, och att barn ska kunna bli betalningsskyldiga endast om det finns synnerliga skäl. Även Barnombudsmannen tycker att förslaget skulle ha formulerats som en skyldighet att rikta krav mot vårdnadshavaren, och inte bara en möjlighet. Regeringen instämmer i den bedömningen, och föreslår som ett ytterligare skydd för de barn som beviljas assistansersättning, att återkrav som huvudregel ska riktas mot förmyndaren. Regeringen anser dock att det bör räcka med att det finns särskilda skäl, såsom att barnet är nära 18 år och själv ansökt om förmånen, eller att förmyndaren placerat alla tillgångar hos barnet, för att kravet i stället ska kunna riktas mot barnet.

5.8 Ersättning för assistans som utförts innan ett ärende har avgjorts

Regeringens förslag: Assistansersättning som avser assistans som utförts under tid före det att ett ärende har avgjorts lämnas endast om den enskilde månadsvis redovisar att assistansen utförs i enlighet med kraven och förutsättningarna i socialförsäkringsbalken.

Utredningens förslag: Överensstämmer i huvudsak med regeringens förslag.

Remissinstanserna: Av remissinstanserna som har yttrat sig över förslaget har en tydlig majoritet tillstyrkt.

Socialstyrelsen och *Sveriges Kommuner och Landsting* anser att motsvarande bestämmelser ska införas i LSS. *Arbetsgivarförbundet KFO* framhåller att det är viktigt att det ställs krav på Försäkringskassans handläggningsrutiner och att kommunen ser över vilka andra insatser som kan behövas i avvaktan på beslut om assistans. Flera myndigheter och kommuner, *Jämtlands läns landsting*, flera funktionshindersorganisationer, *Assistansanordnarna och Vårdföretagarna Almega* tillstyrker förslaget. *Intressegruppen för Assistansberättigade* avstyrker ändringen i förslagen form med motivering att den missgynnar mindre företag och kooperativ.

Skälen för regeringens förslag: Assistansersättning lämnas endast under förutsättning att den används för köp av personlig assistans eller för kostnader för personliga assistenter (51 kap. 4 § SFB). I 51 kap. 7 §

SFB föreskrivs att assistansersättning inte får lämnas för längre tid tillbaka än en månad före den månad när ansökan gjorts eller det kommit in en anmälan från kommunen att det kan antas att den enskilde har rätt till assistansersättning. Det innebär att viss assistans kan ha utförts redan innan Försäkringskassan beviljar assistansersättning. Enligt 11 a § förordningen (1993:389) om assistansersättning ska den försäkrade redovisa att assistansersättningen har använts för köp av personlig assistans eller för kostnader för personliga assistenter. Utredningen framför att det ofta förekommer krav på stora belopp i assistansersättning för personlig assistans som uppges ha genomförts i förfluten tid och i avvaktan på slutgiltigt avgörande i frågan om assistansersättning. Kontrollmöjligheterna beträffande sådan ersättning är små och risk för fusk med assistansersättningen kan därför föreligga. *Försäkringskassan* påtalar att det förekommer stora problem på detta område.

Regeringen anser mot denna bakgrund att Försäkringskassans kontrollmöjligheter måste stärkas för att motverka fusk med assistansersättning för assistans som utförs under Försäkringskassans handläggningstid. Det bör klargöras att den enskilde har skyldighet att redovisa vad assistansersättningen används till, på samma sätt som gäller för den löpande redovisningen efter att ärendet har avgjorts. Den som ansöker om assistansersättning eller om förhöjd sådan ersättning och i avvaktan på beslut anlitar någon för att utföra assistansen bör därför säkerställa att anställningsavtal för assistenten finns och att erforderliga uppgifter och tidsredovisning beträffande assistansen dokumenteras och redovisas till Försäkringskassan på samma sätt som redovisningen av sådan assistans som redan är beviljad. Redovisningen bör göras löpande månadsvis. Regeringen överväger att återkomma till hur denna redovisning ska göras i förordningen om assistansersättning.

Enligt utredningen behövs inte någon motsvarande bestämmelse angående ekonomiskt stöd från kommunen enligt LSS eftersom kommunens kostnadsansvar inte är knutet till det timbelopp som regeringen årligen fastställer och då kommunen genom sitt ansvar för insatser ändå torde få tillräcklig kännedom om en sökandes förhållanden. *SKL* och *Föreningen Sveriges Socialchefer* har framfört att samma behov angående redovisning för förfluten tid även finns för kommunerna. Regeringen delar dock utredningens bedömning, att kommunernas basansvar för de behov som enskilda har innebär att det inte finns samma behov av skärpta regler.

5.9 Anmälning- och uppgiftsskyldighet mellan myndigheter

Regeringens förslag: En kommun ska vara skyldig att anmäla till Försäkringskassan när någon som får assistansersättning beviljas boende med särskild service, daglig verksamhet, barnomsorg eller någon annan insats som påverkar behovet av personlig assistans. Kommunen ska också anmäla till Försäkringskassan om det finns anledning att anta att assistansersättning används för annat än köp av personlig assistans eller kostnader för personliga assistenter.

Såväl kommunen som Försäkringskassan ska anmäla till Socialstyrelsen om det finns anledning att anta att en tillståndshavares lämplighet att bedriva verksamhet med personlig assistans kan ifrågasättas.

Skatteverket ska vara skyldigt att på Försäkringskassans begäran lämna sådana uppgifter om personliga assistenter och dem som bedriver yrkesmässig verksamhet med personlig assistans som behövs för kontroll av användningen av assistansersättning.

Personuppgifter i socialförsäkringsdatabasen som behövs för kontroll ska få lämnas ut av Försäkringskassan på medium för automatiserad behandling.

Utredningens förslag: Överensstämmer huvudsakligen med regeringens förslag.

Remissinstanserna: Av de remissinstanser som har yttrat sig om förslaget tillstyrker 31 och två avstyrker.

Datainspektionen avstyrker förslaget och betonar att i det fortsatta beredningsarbetet bör anges vilka uppgifter som Försäkringskassan ska kunna få del av beträffande personer och på vilket sätt det ska ske. *Datainspektionen* anser att det är viktigt att pröva om det är nödvändigt att rutinmässigt överlämna uppgifter från Skattemyndigheten till Försäkringskassan. *Sveriges Kommuner och Landsting* avstyrker förslaget om att kommuner ska anmäla beviljade insatser till Försäkringskassan med motiveringen att detta ansvar måste åvila den enskilde. *Riksrevisionen* tillstyrker och betonar att det är viktigt att myndigheter samverkar och utbyter information innan beslut om assistansersättning fattas. *Åklagarmyndigheten* framhåller att det måste ges goda möjligheter till informationsutbyte mellan myndigheter. *Ekobrottsmyndigheten* anser att behovet av myndighetssamverkan är särskilt stort eftersom det vid fusk med assistansersättning förekommer brottsupplägg som påminner om organiserad brottslighet på skattebrottsområdet. Även *Brottsförebyggande rådet* betonar vikten av myndighetssamverkan. *Försäkringskassan* tillstyrker och framhåller att en utökad anmälningsskyldighet skulle bidra till att ersättning inte betalas ut med för högt belopp. *Rikspolisstyrelsen*, *Socialstyrelsen*, *Inspektionen för socialförsäkringen*, *Statskontoret*, *Skatteverket*, *Arbetsförmedlingen*, *Diskrimineringsombudsmannen*, *Lunds universitet*, flera kommuner och funktionshindersorganisationer samt tre assistansanordnare tillstyrker förslaget. *Skatteverket* föreslår en komplettering som innebär att även Skatteverket ska vara skyldigt att anmäla till Socialstyrelsen när verket får kännedom om något som tyder på att assistansanordnarens tillstånd kan ifrågasättas.

Skälen för regeringens förslag

Bestämmelser om myndigheternas uppgiftsskyldighet m.m.

Enligt 6 kap. 5 § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400), förkortad OSL, ska en myndighet på begäran av en annan myndighet lämna uppgift som den förfogar över, om inte uppgiften är sekretessbelagd eller det skulle hindra arbetets behöriga gång. Bestämmelsen är en precisering av den i 6 § förvaltningslagen (1986:223) uttryckta principen att myndigheterna ska biträda och hjälpa varandra i möjligaste mån. I den mån en uppgift omfattas av sekretess gäller dock sekretessen gentemot såväl enskilda som mot andra myndigheter (8 kap. 2 § offentlighets- och sekretesslagen). För att myndigheter ska kunna fullgöra de uppgifter som har ålagts dem är det emellertid ibland nödvändigt att de kan få tillgång även till sådan information som är sekretessbelagd hos andra myndigheter. Av denna anledning finns ett antal sekretessbrytande bestämmelser. Av särskilt intresse är 10 kap. 28 § första stycket OSL. Enligt denna bestämmelse kan uppgifter lämnas till en annan myndighet om uppgiftsskyldighet följer av lag eller förordning. Uppgiftsskyldigheten måste vara uttryckligt reglerad. I SFB finns ett antal bestämmelser om sådan uppgiftsskyldighet. Enligt 110 kap. 31 § SFB är alla myndigheter skyldiga att på begäran lämna Försäkringskassan uppgifter om en namngiven person när det gäller förhållanden som är av betydelse för tillämpningen av balken. Med namngiven person torde endast avses den försäkrade själv (se JO 2008/09 s. 345). Myndigheter som har uppgifter som omfattas av denna bestämmelse är således skyldiga att lämna ut uppgifterna utan hinder av sekretess. Det saknar betydelse att en uppgift i vissa fall omfattas av ett starkare sekretesskydd hos den utlämnande myndigheten än hos Försäkringskassan.

I syfte att myndigheter ska kunna bistå varandra för att upptäcka och förhindra felaktiga utbetalningar har lagen (2008:206) om underrättelseskyldighet vid felaktiga utbetalningar från välfärdssystemen införts. Lagen gäller bland annat sådana ekonomiska förmåner som beslutas av Försäkringskassan och kommunerna. En underrättelseskyldighet föreligger om det finns anledning att anta att en ekonomisk förmån har beslutats eller betalats ut felaktigt eller med ett för högt belopp. Underrättelse om detta ska lämnas till den myndigheten som har fattat beslutet. Underrättelseskyldigheten gäller för Migrationsverket, Försäkringskassan, Pensionsmyndigheten, Skatteverket, Kronofogdemyndigheten, Centrala studiestödsnämnden, Arbetsförmedlingen och arbetslöshetskassorna, men inte för kommunerna. I förarbetena till lagen (prop. 2007/08:48 s. 21) anfördes att en underrättelseskyldighet för kommunerna skulle försämra möjligheterna att åstadkomma en för-troendesituation mellan socialtjänsten och den enskilde, och mot den bakgrunden ansåg inte regeringen att det utan närmare utredning skulle föreslås en sådan underrättelseskyldighet för kommunerna.

Kommunens anmälningskyldighet till Försäkringskassan

Enligt 106 kap. 24 § SFB lämnas inte assistansersättning för tid när den försäkrade vårdas på en offentligt finansierad institution, bor i en

gruppbostad eller deltar i skola, barnomsorg eller daglig verksamhet. Den försäkrade är enligt 110 kap. 46 § SFB skyldig att anmäla till Försäkringskassan om sådana insatser beslutas. Enligt utredningen får Försäkringskassan ändå inte alltid kännedom om att den enskilde beviljats sådana insatser av kommunen, vilket kan leda till att assistansersättning betalas ut på felaktig grund. Utredningen föreslår därför en anmälningsskyldighet för kommunen för att säkerställa att information om dessa förhållanden når Försäkringskassan. *Sveriges Kommuner och Landsting* avstyrker förslaget eftersom ansvaret att informera om sådana förhållanden vilar på den enskilde. Regeringen konstaterar att den enskildes anmälningsskyldighet har visat sig inte vara tillräcklig. Regeringen anser därför att det är befogat att införa en anmälningsskyldighet även för kommunen och föreslår därför en sådan.

Utredningen anser vidare att anmälningsskyldigheten för kommuner även bör omfatta sådant som tyder på att assistansersättning används felaktigt. Kommunens verksamhet är av varierande slag och innebär ofta många kontakter med den enskilde och dennes familj. Kommunen har därför särskilda förutsättningar att uppmärksamma om allt inte står rätt till. Utredningen anser inte att det föreligger något hinder mot att införa en preciserad anmälningsskyldighet till Försäkringskassan trots att kommunen inte omfattas av underrättelseskyldighet enligt lagen (2008:206) om underrättelseskyldighet vid felaktiga utbetalningar från välfärdssystemen, särskilt mot bakgrund av att kommunen omfattas av anmälningsskyldighet till polis och åklagare enligt bidragsbrottslagen (2007:612). Regeringen delar utredningens bedömning. Avsikten är inte att anmälningar ska göras slentrianmässigt från kommunens sida. Anmälningsskyldigheten bör inträda när det rent faktiskt finns en anledning till att anta att assistansersättning används för annat än vad det är avsett för. Så kan exempelvis vara fallet när kommunen genom sin övriga verksamhet får vetskap om att en assistansberättigad klarar betydligt mer av sin dagliga livsföring än vad som borde vara fallet för den som har beviljats assistansersättning. Avsikten är inte att kommunen ska göra någon utredning av förhållandena, utan den närmare undersökningen får i stället vidtas av Försäkringskassan efter en anmälan. Anmälningar om misstänkt felaktig användning av och fusk med assistansersättning förekommer redan i dag i stor utsträckning från allmänheten till Försäkringskassan. Om uppgifterna rör en enskilds hälsotillstånd eller andra personliga förhållanden omfattas de av sekretess, om det kan antas att den enskilde eller någon närstående till denne lider men om uppgiften röjs (28 kap. 1 § OSL). Mot bakgrund av att det är samma typ av uppgifter som kommer att anmälas av kommunen, anser regeringen att uppgifterna får ett tillräckligt sekretesskydd hos Försäkringskassan efter överlämnandet, även om sekretessen är svagare än hos kommunen.

En anmälningsskyldighet för kommunen, både vad gäller nya beslut om insatser, och omständigheter som tyder på felaktig användning av assistansersättning, innebär att kommunen kan lämna ut uppgifterna till Försäkringskassan utan hinder av eventuell sekretess. Detta gäller även om uppgifterna får ett svagare sekretesskydd hos Försäkringskassan. De uppgifter som kan komma att lämnas ut kan avse enskilda personer som beviljats insatser eller som av någon anledning misstänks för att använda assistansersättning på felaktigt sätt. Det kan vara fråga om känsliga

personuppgifter. Kommunen får inom socialtjänsten behandla personuppgifter för sådant uppgiftslämnande som föreskrivs i lag eller förordning (6 § andra stycket lagen [2001:454] om behandling av personuppgifter inom socialtjänsten). Med socialtjänst förstås i detta sammanhang bl.a. verksamhet enligt lagstiftningen om socialtjänst och om stöd och service till vissa funktionshindrade (2 § lagen om behandling av personuppgifter inom socialtjänsten).

När uppgifterna kommer in till Försäkringskassan kommer de att omfattas av sekretess enligt 28 kap. 1 § OSL. Enligt den bestämmelsen gäller sekretess hos Försäkringskassan för uppgift om en enskilds hälsotillstånd eller andra personliga förhållanden, om det kan antas att den enskilde eller någon närstående till denne lider men om uppgiften röjs och uppgiften förekommer i ärende enligt lagstiftningen om vissa ekonomiska förmåner för enskilda. Försäkringskassan får i sin verksamhet behandla personuppgifter om det är nödvändigt för att tillgodose behov av underlag som krävs för att den registrerade eller annans rättigheter eller skyldigheter i fråga om bl.a. assistansersättning ska kunna bedömas och fastställas (114 kap. 2 och 7 §§ SFB). Känsliga personuppgifter får behandlas om de är nödvändiga för handläggning av ett ärende (114 kap. 11 § SFB). De uppgifter som kommunen kan komma att lämna enligt den föreslagna anmälningsskyldigheten är sådana som har avgörande betydelse för rätten till och omfattningen av assistansersättning, vilket är en del av bedömningen i handläggningen av ärenden om assistansersättning. Försäkringskassan bör därför vara oförhindrad att hantera de personuppgifter som lämnas in från kommunen.

Försäkringskassans och kommunens skyldighet att lämna uppgifter till Socialstyrelsen

För att effektivisera Socialstyrelsens tillsyn över tillståndshavarna krävs att myndigheten får kännedom om omständigheter som gör att tillståndet skulle kunna ifrågasättas. Regeringen anser att såväl Försäkringskassan som kommunen bör vara skyldiga att anmäla sådana uppgifter till Socialstyrelsen. En anmälan till Socialstyrelsen innebär att myndigheten kan inleda en utredning eller en inspektion av den aktuella anordnaren.

Anmälningsskyldigheten innebär att Försäkringskassan och kommunerna kan lämna ut uppgifter till Socialstyrelsen utan hinder av sekretess. Kommunen får inom socialtjänsten behandla personuppgifter för sådant uppgiftslämnande som föreskrivs i lag eller förordning (6 § andra stycket lagen om behandling av personuppgifter inom socialtjänsten). Även Försäkringskassan får behandla personuppgifter för att tillhandahålla information på grund av uppgiftsskyldighet som föreskrivs i lag eller förordning (114 kap. 9 § 1 SFB). Socialstyrelsen kommer att ta emot uppgifterna inom den tillsynsverksamhet som regleras i lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade. Den verksamheten omfattas av lagen om behandling av personuppgifter inom socialtjänsten enligt 2 § andra stycket i den lagen. De personuppgifter som lämnas får således hanteras av Socialstyrelsen om det är nödvändigt för att arbetsuppgifterna ska kunna utföras (6 § lagen om behandling av personuppgifter inom socialtjänsten). Om det är nödvändigt för verksamheten, eller

om uppgifterna lämnas i ett ärende får även person- och samordningsnummer, känsliga personuppgifter och uppgifter om lagöverträdelse behandlas (7 § samma lag). Efter överlämnandet till Socialstyrelsen torde uppgifterna omfattas av sekretess enligt 26 kap. 1 § OSL eller, om den paragrafen inte skulle vara tillämplig, av samma sekretess som hos kommunen eller Försäkringskassan (11 kap. 1 och 8 §§ OSL), eftersom Socialstyrelsen får uppgifterna i sin tillsynsverksamhet. Socialstyrelsen kan genom det föreslagna anmälningsförfarandet komma att ta emot uppgifter om affärs- och driftförhållanden i sin tillsynsverksamhet. Inom Socialstyrelsens tillståndsverksamhet gäller sekretess för sådana uppgifter (30 kap. 23 § OSL jämfört med 9 § och bilagan till offentlighets- och sekretessförordningen [2009:641]). Regeringen överväger behovet av att i förordning införa sekretesskydd även vid tillsynsverksamhet hos Socialstyrelsen.

Försäkringskassans kontroll av uppgifter hos Skatteverket

I Skatteverkets beskattningsverksamhet gäller sekretess för uppgift om en enskilds personliga eller ekonomiska förhållanden (27 kap. 1 § OSL). Sekretessen är absolut. Den bestämmelse i SFB som ålägger Skatteverket uppgiftsskyldighet och bryter sekretessen (110 kap. 31 §) torde bara gälla uppgifter om den försäkrade själv. Försäkringskassans möjligheter att kontrollera uppgifter om bl.a. utförd assistans mot uppgifter om inkomster och arbetsgivare hos Skatteverket är således begränsade, om inte Skatteverket enligt lagen (2008:206) om underrättelseskyldighet vid felaktiga utbetalningar från välfärdssystemen (se ovan) självmant anmäler till Försäkringskassan när det finns misstanke om fusk. Om Försäkringskassan misstänker att de uppgifter som redovisas är felaktiga måste myndigheten enligt utredningen ha möjlighet att begära uppgifter hos Skatteverket. Regeringen anser att Försäkringskassans kontrollmöjligheter därför bör stärkas och utökas till stickprovskontroller och rutinmässiga körningar av uppgifter om lämnad assistans tillsammans med vilka som har varit assistenter och arbetsgivare för assistenterna. Om det är känt att denna typ av kontroller kan genomföras är det sannolikt att det skulle motverka att det för att dölja fusk lämnas uppgifter med olika innehåll till olika myndigheter. *Datainspektionen* tillstyrker inte förslaget på det underlag som presenterats i utredningen, och anför att, även om det finns förståelse för att uppgifter behöver utbytas mellan Försäkringskassan och Skatteverket, intrång i den personliga integriteten bara får ske om det finns motstående legitima och grundläggande intressen som väger tyngre. Nyttan ska ställas i relation till vilka personuppgifter det är fråga om, hur integritetskänsliga de är, hur viktigt det är att få tillgång till den informationen och om det finns alternativa sätt att tillgodose behovet. *Datainspektionen* anser att det föreslagna uppgiftslämnandet kan komma att omfatta uppgifter av integritetskänslig natur. Eftersom det råder absolut sekretess hos Skatteverket har uppgifterna högt skyddsvärde. Vid Försäkringskassan får uppgifterna svagare sekretesskydd. *Datainspektionen* anser att det bör anges vilka uppgifter Försäkringskassan ska få del av, vilka personer det kan gälla och på vilket sätt uppgifterna ska lämnas ut samt om det finns alternativa lösningar. Regeringen delar

Datainspektionens synpunkter att behovet av uppgiftslämnande nog måste vägas mot de enskilda personernas integritet. Den genomgång som utredningen har gjort av förekommande fusk på assistansområdet innebär dock ett det finns ett klart behov av utökade kontrollmöjligheter för myndigheterna. Att som alternativ, såsom Datainspektionen föreslår, låta Skatteverket sälla bland uppgifterna och endast förmedla de uppgifter där fusk kan misstänkas, skulle inte innebära någon större förändring gentemot idag, eftersom Skatteverket redan i dag ska anmäla sådana misstankar. *Skatteverket* tillstyrker förslaget och instämmer i uppfattningen att kontrollerna ska göras systematiskt och inte först vid misstanke om felaktigheter. Även *Riksrevisionen* ser positivt på utredningens förslag. *Ekobrottsmyndigheten* anför att det är av betydelse att åtgärder inte bara syftar till att förbättra utredningsmöjligheterna när misstankar om brott finns utan också att åtgärder skapas för att upptäcka nya fall av brottslighet och att det därvid krävs ett fungerande under rättelsearbete mellan de myndigheter som hanterar assistansersättningen och utredningar om misstänkt fusk. *Ekobrottsmyndigheten* menar att det t.ex. kan finnas kopplingar mellan personer som haft uppdrag som assistenter vid tidigare brottslighet som rör assistansersättning och personer som nu fungerar som anordnare och att det är exempel på uppgifter som bland annat Skatteverket kan få fram, och myndigheten ser därför positivt på förslag som underlättar myndighetssamverkan. *Brottsförebyggande rådet* framför liknande synpunkter. Regeringen anser mot bakgrund av ovanstående att behovet av uppgiftslämnandet överväger det intrång i den personliga integriteten som det innebär för enskilda. Genom att i lagen tydligt ange vilka personer Skatteverket ska lämna uppgifter om och i vilket syfte anser regeringen att uppgiftslämnandet blir tillräckligt begränsat och avvägt. För att uppgiftslämnandet ska bli effektivt anser *Skatteverket* att det inte bör begränsas till ärenden hos Försäkringskassan, vilket kan omöjliggöra systematiska kontroller. Regeringen föreslår därför att Skatteverket på begäran ska vara skyldigt att lämna de uppgifter till Försäkringskassan om assistansanordnare och om personliga assistenter som behövs för kontroll av användningen av assistansersättning. En sådan lagstadgad uppgiftsskyldighet bryter sekretessen hos Skatteverket.

För att möjliggöra för Skatteverket att lämna de uppgifter som behövs för kontroll, måste Försäkringskassan först kunna lämna vissa underlagsuppgifter till Skatteverket, t.ex. namn och personnummer för assistenter. Ett sådant utlämnande torde vara möjligt utifrån 10 kap. 2 § OSL, eftersom det kan anses som nödvändigt med hänsyn till Försäkringskassans ansvar att följa upp användningen av assistansersättningen. Om kontrollerna ska kunna göras regelbundet och rutinmässigt krävs att Skatteverket får underlagsuppgifterna på medium för automatiserad behandling, dvs. i elektronisk form. Regeringen föreslår att regler för detta införs i SFB.

De föreslagna bestämmelserna innebär hantering av personuppgifter, i vissa fall även känsliga uppgifter om en persons hälsa, hos såväl Försäkringskassan som hos Skatteverket. Försäkringskassan får enligt 114 kap. 7 § första stycket 2 SFB hantera personuppgifter om det är nödvändigt för att tillgodose behov av underlag som krävs för att den registrerades eller annans rättigheter eller skyldigheter i fråga om

förmåner och ersättningar enligt SFB ska kunna bedömas eller fastställas. Även känsliga personuppgifter som rör hälsa får behandlas för sådant ändamål om det är nödvändigt med hänsyn till ändamålet (114 kap. 11 § andra stycket SFB). Försäkringskassan bör därför enligt nu gällande regler ha rätt att hantera de uppgifter som ska tas emot enligt den föreslagna uppgiftsskyldigheten.

Enligt 1 kap. 5 § 3 lagen (2001:181) om behandling av personuppgifter i Skatteverkets beskattningsverksamhet får Skatteverket behandla uppgifter för att tillhandahålla information som behövs i författningsreglerad verksamhet hos någon annan än Skatteverket för att utgöra underlag för beräkning, beslut och kontroll i fråga om förmån, bidrag och andra stöd. Uppgifter som rör någons hälsa, och andra känsliga personuppgifter samt uppgifter om lagöverträdelse m.m. får endast behandlas om uppgifterna har lämnats i ett ärende eller är nödvändiga för handläggningen av det (1 kap. 7 § lagen om behandling av personuppgifter i Skatteverkets beskattningsverksamhet). De personuppgifter som Skatteverket kan komma att lämna ut till Försäkringskassan bör således kunna hanteras av Skatteverket enligt nu gällande regler.

När uppgifterna kommer in till Försäkringskassan kommer de att omfattas av sekretess enligt 28 kap. 1 § OSL. Enligt den bestämmelsen gäller sekretess hos Försäkringskassan för uppgift om en enskilds hälsotillstånd eller andra personliga förhållanden, om det kan antas att den enskilde eller någon närstående till denne lider men om uppgiften röjs och uppgiften förekommer i ärende enligt lagstiftningen om vissa ekonomiska förmåner för enskilda. Den föreslagna uppgiftsskyldigheten kan få till följd att uppgifter som omfattas av absolut sekretess hos Skatteverket får ett svagare sekretesskydd hos Försäkringskassan. Enligt regeringens mening har dock Försäkringskassan ett tillräckligt sekretesskydd för sådana uppgifter som skulle kunna överlämnas. En liknande bedömning har för övrigt gjorts i förarbetena till lagen om undermålskyldighet vid felaktiga utbetalningar från välfärdssystemen (se prop. 2007/08:48 s. 19).

5.10 Uppgiftsskyldighet för anordnare av personlig assistans

Regeringens förslag: Arbetsgivare och uppdragsgivare för personliga assistenter ska vara skyldiga att lämna uppgifter till kommunen och Försäkringskassan om assistenten. Uppgifter som visar om assistenten är närstående till eller lever i hushållsgemenskap med den assistansberättigade, om assistenten har fyllt 18 år och om assistenten är bosatt inom eller utanför EES-området ska lämnas innan assistansen börjar utföras och vid ändrade förhållanden. Uppgifter som visar den arbetstid som assistenten har arbetat hos en assistansberättigad ska lämnas månadsvis i efterhand. Uppgifter som visar att assistenten inte saknar arbetsförmåga ska lämnas på begäran av kommunen eller Försäkringskassan. Regeringen eller den myndighet som regeringen

bestämmer ska få meddela föreskrifter om sådant uppgiftslämnande till kommunen.

Försäkringskassan ska få göra förfrågningar hos anordnare av personlig assistans när det behövs för bedömningen av frågan om ersättning eller tillämpning av socialförsäkringsbalken i övrigt, och anordnaren ska på begäran av Försäkringskassan lämna uppgifter om en namngiven person i fråga om förhållanden som har betydelse för Försäkringskassans tillämpning av balken.

En assistansanordnare som har tagit emot assistansersättning ska vara skyldig att anmäla ändrade förhållanden som denne har kännedom om och som påverkar rätten till eller storleken på ersättningen.

Utredningens förslag: Överensstämmer delvis med regeringens förslag. Utredningen har föreslagit att även den som avser att anställa någon som personlig assistent ska lämna uppgifter, men inte den som är uppdragsgivare. Utredningen har föreslagit att fler krav ska ställas på den som ska utföra assistansen vilket skulle innebära att fler uppgifter skulle lämnas av arbetsgivaren. Vidare har utredaren föreslagit att uppgifterna ska lämnas utan anmaning, utan att närmare ange när uppgifterna ska lämnas. Utredningen har också föreslagit att skyldigheten att anmäla ändrade förhållanden även ska gälla vårdnadshavare, god man eller förvaltare för den försäkrade, samt att exemplen på vad som avses med ändrade förhållanden utökas.

Remissinstanserna: *Myndigheten för handikappolitisk samordning – Handisam*, flera funktionshindersorganisationer och två assistansanordnare avstyrker eller är kritiska till utredningens förslag. En tredjedel av de remissinstanser som har yttrat sig över förslaget har tillstyrkt detta. Drygt hälften av remissinstanserna avstår från att kommentera förslaget.

Domstolsverket betonar vikten av att den som har en uppgiftsskyldighet inte bara blir informerad om vilken skyldighet som föreligger, utan att det skriftligt ska framgå vilken information som har lämnats och hur den lämnats. *Försäkringskassan* tillstyrker förslaget och betonar att det är en förutsättning att arbetsgivaren har en skyldighet att lämna uppgifter till Försäkringskassan för att myndigheten ska kunna kontrollera att ersättningen används korrekt. Enbart uppgifter som har betydelse för Försäkringskassans tillämpning bör dock lämnas. *Rikspolisstyrelsen*, *Brottsförebyggande rådet*, *Socialstyrelsen*, *Inspektionen för socialförsäkringen*, *Statskontoret*, *Arbetsförmedlingen* tillstyrker förslaget. *Sveriges Kommuner och Landsting* anser att första delen av förslaget är bra men vill lägga till att även kommunen ska kunna begära att anordnaren lämnar uppgifter om andra förhållanden. Flera kommuner, *Riksförbundet FUB*, *Svenska kommunalarbetareförbundet* och *Vårdföretagarna Almega* tillstyrker förslaget. *Assistansanordnarna* tillstyrker men lyfter fram att det kan bli problem när den personliga assistenten har skyddad identitet eller är utländsk medborgare och inte bosatt i Sverige och därmed saknar svenskt personnummer. *DHR*, *Intressegruppen för Assistansberättigade och Personskadeförbundet RTP* reagerar kraftfullt mot förslaget, bl.a. med motiveringen att det åsidosätter nu gällande tystnadsplikt mellan uppdragsgivare och uppdragstagare. *Myndigheten för handikappolitisk samordning -Handisam* framhåller att bedömningen av assistansbehov är

en fråga mellan myndighetsutövaren och den försäkrade och är kritisk mot att den handläggande myndigheten ska få vända sig till anordnaren för att hämta in uppgifter om den försäkrade. *Handikappförbunden* anser att förslaget bör förtydligas och framhåller att begrepp som andra förhållanden är svårtolkat. *Arbetsgivarföreningen KFO* anser att förslaget är integritetskränkande mot assistansanvändaren och omöjlig för assistansanordnaren att uppfylla. KFO menar att behovsbedömningen ska göras av den myndighet som beslutar om detta efter hörande av den assistanssökande och inte av anställda hos olika privata anordnare. *Kommunala Företagens Samorganisation KFS* har inget emot att lämna uppgifter som är nödvändiga för att kunna utöva bättre kontroll. Däremot ifrågasätter KFS utgångspunkten att det ska vara möjligt att vidgå den assistansberättigade.

Skälen för regeringens förslag: I avsnitt 5.5 föreslås vissa krav som måste vara uppfyllda i fråga om en personlig assistent för att ersättning för assistansen ska betalas av kommunen eller Försäkringskassan. För att utbetalande myndighet ska kunna kontrollera om kraven i fråga om assistenten är uppfyllda krävs att myndigheterna får in de uppgifter som är av betydelse. Uppgifterna behövs även för att öka möjligheterna att kontrollera vid vilken tidpunkt som assistansen har utförts och vilken assistent som har utfört denna. Flera remissinstanser bland annat *DHR*, *HSO* samt *STIL* och *ILI* har starka invändningar mot förslaget om att assistansanordnarna ska vara skyldig att till myndigheterna lämna uppgifter om sina anställda assistenter och om de assistansberättigade som de har avtal med. Remissinstanserna menar framförallt att en uppgiftsskyldighet skulle strida mot den tystnadsplikt som brukar råda mellan anordnare och kund och mot integritetsintressen. Det skulle enligt remissinstanserna vara ytterst olämpligt om assistansanordnarna skulle agera kontrollanter. De menar vidare att förslaget kan vara praktiskt ogenomförbart då assistansanordnarna inte alltid har tillgång till uppgifterna. *Försäkringskassan* anser däremot att en förutsättning för att myndigheten ska kunna kontrollera att ersättningen används korrekt är att arbetsgivaren har en skyldighet att lämna uppgifter. Regeringen är väl medveten om att uppgiftslämnandet kan innebära ett intrång i den enskilde assistansberättigades och den enskilde assistentens integritet. Uppgiftslämnande från arbetsgivare och anordnare förekommer dock redan i dag i viss utsträckning, dels i fråga om förmåner enligt socialförsäkringsbalken och dels i fråga om andra ärenden hos exempelvis kommunerna. Detta uppgiftslämnande är en förutsättning för att myndigheterna ska kunna fatta riktiga beslut. Den ytterligare skyldighet som föreslås är till för att ytterligare förstärka förutsättningarna för *Försäkringskassan* att göra riktiga bedömningar och fatta korrekta beslut. *Försäkringskassans* egen bedömning är att förslaget är en förutsättning för att ersättningens användning ska kunna kontrolleras. Regeringen anser därför att nyttan med uppgiftslämnandet överväger det intrång i integriteten som det innebär för enskilda. Regeringen vill dock i likhet med *Försäkringskassan* understryka att arbetsgivare och anordnare enbart ska lämna de uppgifter som är nödvändiga för *Försäkringskassans* tillämpning av reglerna om assistansersättning.

Regeringen anser i likhet med utredningen att det är assistansanordnare som i egenskap av arbetsgivare för assistenten, och sådana brukare som

själva är arbetsgivare åt sina assistenter, som bör lämna uppgifterna. Därutöver krävs att uppdragsgivare, t.ex. den som anlitar en enskild näringsidkare som assistent, har samma uppgiftsskyldighet. Arbetsgivaren torde ha rätt att behandla personuppgifter enligt 10 § b personuppgiftslagen (1998:204), förkortad PUL. Självklart gäller PUL:s regler om information m.m. till den registrerade. Om det skulle finnas någon sekretessregel som skyddar uppgifterna hos arbetsgivaren kommer den föreslagna uppgiftsskyldigheten att bryta sådan sekretess. När kommunen tar emot uppgifterna kommer de att skyddas av sekretess i 26 kap. 1 § OSL som har ett omvänt skaderekvisit. När uppgifterna tas emot av Försäkringskassan omfattas de av sekretess enligt 28 kap. 1 § OSL som har ett rakt skaderekvisit. Kommunen har enligt lagen (2001:454) om behandling av personuppgifter inom socialtjänsten rätt att hantera personuppgifter. Försäkringskassan har motsvarande rätt i 114 kap. 2 och 7 §§ socialförsäkringsbalken.

Utredningen föreslår att uppgifterna ska lämnas utan någon särskild uppmaning av Försäkringskassan eller kommunen. Regeringen anser att det krävs tydliga föreskrifter om när uppgifterna ska lämnas. Mot bakgrund av att uppgifterna ska användas för kontroll är det rimligt att uppgifterna lämnas innan en assistent påbörjar sitt arbete och vid ändrade förhållanden. Myndigheterna har därmed möjlighet att påtala för den enskilde brukaren att förutsättningarna för ersättning inte är uppfyllda, om någon brist upptäcks utifrån de uppgifter som lämnas. I fråga om de krav som föreslås i avsnitt 5.5 angående personliga assistenters arbetsförmåga, räcker det dock med att uppgifter lämnas på begäran. Att kravet är uppfyllt är nämligen inte avsett att kontrolleras i varje enskilt fall, utan endast på förekommen anledning. Avsikten är inte att sådana uppgifter ska begäras slentrianmässigt av Försäkringskassan och kommunen, utan endast när det finns en verklig anledning att anta att något sådant förhållande föreligger som anges i tredje punkten, som gör att assistenten inte har förmåga att utföra assistansarbetet. Hur detta ska visas får givetvis avgöras från fall till fall.

För att kontrollen ska bli effektiv, måste redovisningen utformas så att det framgår vilka assistenter som arbetar åt en särskild brukare. Detta gäller även i de fall det är kommunen som ersätter kostnaderna för den personliga assistansen. Regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer bör ges ett bemyndigande att meddela föreskrifter om vilka uppgifter som ska lämnas och andra omständigheter i fråga om uppgiftslämmandet.

Regeringen instämmer i utredningens förslag att Försäkringskassan bör ges möjlighet att inhämta uppgifter direkt från assistansanordnare när det gäller vissa särskilda omständigheter som har betydelse för Försäkringskassans tillämpning av reglerna om assistansersättning, på samma sätt som i dag kan ske bl.a. från en försäkrads arbetsgivare eller läkare. Det kan exempelvis gälla frågan om när assistans har utförts och av vem. *Assistansanordnarna* framför att det kan bli problem i vissa fall, t.ex. när en assistent har skyddad identitet eller saknar personnummer. Regeringen anser att sådana omständigheter naturligtvis måste vägas in vid uppgiftslämmandet och överväger att i förordning återkomma med föreskrifter om vilka uppgifter som ska lämnas.

Det är enligt utredningen mycket vanligt att anmälningsskyldigheten i fråga om ändrade förhållanden när det gäller assistansersättning inte efterföljs. Det leder till utbetalningar av assistansersättning på felaktig grund. För att säkerställa att Försäkringskassan får vetskap om nya insatser anser regeringen att kretsen av anmälningsskyldiga bör utökas. I avsnitt 5.9 föreslås därför en anmälningsskyldighet för kommunen i fråga om beslut om insatser som påverkar rätten till assistansersättning. Regeringen anser att även en assistansanordnare som har tagit emot utbetalning av assistansersättning bör åläggas en skyldighet att anmäla ändrade förhållanden som påverkar rätten till eller storleken på ersättningen. Utredningen har föreslagit en sådan anmälningsskyldighet för vårdnadshavare, förvaltare och god man. Regeringen delar utredningens uppfattning om att sådana personer bör anmäla ändrade förhållanden som de känner till, men menar att en sådan skyldighet följer redan av ställföreträdarskapet. Regeringen anser inte heller att det är lämpligt att utöka listan med exempel på förhållanden som ska anmälas, på det sätt som föreslagits av utredningen. Regeringen anser att det självfallet ska anmälas om en försäkrad befinner sig på sjukhus eller beviljas daglig verksamhet, barnomsorg eller liknande insatser, eftersom sådana förhållanden påverkar rätten till eller storleken på assistansersättningen.

5.11 Uppgiftsskyldighet m.m. för andra än myndigheter och anordnare av personlig assistans

Regeringens förslag: Försäkringskassans befogenhet att vidta åtgärder för bedömning av frågan om ersättning ska omfatta även begäran om att en försäkrad ska genomgå undersökning eller delta i utredning för bedömning av behovet av hjälp i den dagliga livsföringen.

Ett ombud som lämnar uppgifter för den som ansöker om assistansersättning ska lämna uppgifterna på heder och samvete.

Utredningens förslag: Överensstämmer huvudsakligen med regeringens förslag.

Remissinstanserna: *Försäkringskassan* och *Socialstyrelsen* tillstyrker förslaget om att ombud ska lämna uppgifter på heder och samvete. *Socialstyrelsen* föreslår att det även i LSS införs en bestämmelse om att uppgifter om faktiska förhållanden ska lämnas på heder och samvete av sökanden och av dennes vårdnadshavare, gode man, förvaltare eller ombud. Det skulle bidra till att stävja problem med felaktiga eller överdrivna uppgifter.

Skälen för regeringens förslag: Den som ansöker om en förmån ska lämna uppgifter om faktiska förhållanden på heder och samvete. För bedömningen av rätten till en sökt förmån kan dock ytterligare utredningsåtgärder behöva vidtas. I 110 kap. 14 § socialförsäkringsbalken preciseras Försäkringskassans befogenheter i detta avseende. Av bestämmelsen framgår bl.a. att när det behövs för bedömningen av frågan om ersättning eller i övrigt för tillämpningen av SFB får Försäkringskassan begära att den försäkrade genomgår undersökning av viss läkare eller

någon annan utredning eller deltar i ett avstämningsmöte för bedömning av den försäkrades medicinska tillstånd och arbetsförmåga samt behovet av och möjligheterna till rehabilitering. Utredningen anser att det bör förtydligas att Försäkringskassan får besluta om sådana åtgärder också när det behövs för bedömning av den försäkrades behov av hjälp i den dagliga livsföringen. Precis som när det gäller andra utredningar enligt paragrafen är det i första hand mindre ingripande utredningar som kan begäras av Försäkringskassan. Regeringen instämmer i utredningens förslag.

Utredningen anför att en mycket viktig faktor för att motverka fusk och felaktiga utbetalningar är att rätt beslut fattas från början. En förutsättning för det är att beslutsunderlaget är så korrekt som möjligt. Mot bakgrund av att uppgifter i assistansersättningsärenden ofta lämnas av andra än en försäkrad är det viktigt att den information som lämnas av dessa lämnas på heder och samvete på samma sätt som om den försäkrade själv skulle ha lämnat uppgifterna. Regeringen har i tidigare lagstiftningsärenden bedömt att kravet på att lämna uppgifter på heder och samvete även gäller för vårdnadshavare och gode män enligt föräldrabalkens regler (prop. 2008/09:200 del 2, s. 569 f.). Ett ombud som lämnar uppgifter för den som ansöker om assistansersättning kan dock inte anses ha en sådan skyldighet i dag. Eftersom det är tämligen vanligt att försäkrade företräds av ombud i assistansersättningsärenden anser regeringen i likhet med utredningen att det bör finnas en lagstadgad skyldighet för ombud i assistansersättningsärenden att lämna uppgifterna på heder och samvete i en ansökan.

6 Förbättra rutiner och kontroll hos Försäkringskassan

6.1 Ökad kvalitet i det första beslutet om assistansersättning

Regeringens bedömning: Det är väsentligt att Försäkringskassan vidtar åtgärder som syftar till att öka kvalitet och säkerhet särskilt i det första beslutet om assistansersättningen.

Regeringen anser att det är angeläget att Försäkringskassan får bättre tillgång till det utredningsunderlag som behövs för att fatta beslut om assistansersättningen på säkra grunder. Regeringen har för avsikt att återkomma till hur detta ska göras.

Utredningens bedömning: Försäkringskassan ska tillföras medel för att kunna betala för egna utredningar av opartiska specialister och konsulter.

Remissinstanserna: Av de remissinstanser som tydligt tar ställning till bedömningen är majoriteten positiva. Drygt hälften har inte yttrat sig om förslaget.

Riksdagens ombudsmän (JO) delar utredningens uppfattning om vikten av kvaliteten på Försäkringskassans första beslut. *Förvaltningsrätten i Växjö* framhåller att det är angeläget med en rättssäker och likvärdig hantering av assistansersättningen och att det redan från början görs en korrekt bedömning. *Åklagarmyndigheten* betonar att det är viktigt att Försäkringskassans initiala beslut förbättras och att besluten vilar på ett sakligt och fullständigt underlag som klargör det individuella hjälpbehovet. *Försäkringskassan* delar utredningens åsikt om att det initiala beslutet om assistansersättning är strategiskt viktigt i arbetet med att förebygga fusk och överutnyttjande och anser att det är hälso- och sjukvården som ska tillhandahålla utredningar av opartiska specialister. Försäkringskassan föreslår därför att medel ska tillföras hälso- och sjukvården i stället för Försäkringskassan för detta ändamål.

Inspektionen för socialförsäkringen anser att Försäkringskassan bör ges möjlighet att vid behov komplettera underlag i alla ärenden där beslutsunderlagen är eller misstänks vara bristfälliga och inte bara där det finns misstanke om fusk eller missbruk. *Sveriges Kommuner och Landsting*, flera kommuner och funktionshindersorganisationer, ett par assistansanordnare samt *Föreningen Sveriges Socialchefer* tillstyrker förslaget.

Skälen för regeringens bedömning: Utredningen understryker att det är särskilt viktigt att utredning och dokumentation m.m. är av hög kvalitet när den sökande ansöker om assistansersättning för första gången. Ett beslut av hög kvalitet tillgodoser brukarens intresse av stabilitet och möjlighet att planera långsiktigt men det är också av betydelse för att förebygga och förhindra fusk och överutnyttjande inom assistansersättningen. Ett sådant beslut säkerställer att sökanden uppfyller de krav som gäller för beviljande och ger en god grund vid eventuella överklaganden. Det innebär också att tvåårsomprövningar av assistansersättningen inte kommer att handla om att rätta till bristfälliga beslut som kan leda till oplanerade förändringar för den assistansberättigade.

Försäkringskassans beslut om ersättning kan dock försvåras om den sökande saknar en dokumenterad medicinsk historik. Försäkringskassan har tidigare framfört till regeringen att den önskar ett förtydligande av sitt mandat och resurser för att kunna använda medicinsk expertis. Utredningen anser att det är viktigt att myndigheten ges möjlighet till en opartisk utredning som kan säkerställa att villkoren är uppfyllda för att ersättning ska kunna beviljas.

Utredningen understryker vidare betydelsen av att Försäkringskassans interna riktlinjer följs bl.a. genom att hembesök görs. Dessa hembesök bör inte genomföras av ensam handläggare. Den sökandes behov ska således klarläggas i direkt kontakt med den sökande så långt möjligt och kontakten får inte ersättas av kontakter med anhöriga och/eller ombud. I de fall tolk behöver anlitas så är det viktigt att tolken är opartisk och certifierad.

Försäkringskassan har i sitt remissyttrande över utredningens betänkande framhållit att den i vissa fall har behov av en beskrivning av en oberoende expert angående förhållandet mellan det medicinska tillståndet och hjälpbehovet. Försäkringskassan anser dock att det är hälso- och sjukvården som ska tillhandahålla utredningar av opartiska

specialister. Därför föreslår Försäkringskassan att medel ska tillföras hälso- och sjukvården istället för Försäkringskassan för detta ändamål. Utgångspunkten bör enligt Försäkringskassan vara att det är hälso- och sjukvården som ska tillhandahålla de medicinska underlagen.

Regeringen anser att det är angeläget att Försäkringskassan har tillgång till det utredningsunderlag som behövs för att fatta beslut om assistansersättning på säkra grunder. Det är dock viktigt att frågan får en lösning som innebär att de underlag som Försäkringskassan inhämtar håller hög kvalitet. Regeringen har för avsikt att återkomma till hur detta ska ske.

Regeringen anser i likhet med utredningen att de krav som gäller för handläggning av assistansersättningen kräver stor noggrannhet och att det är viktigt att beslut som får stora och långvariga ekonomiska konsekvenser för staten ägnas stor omsorg. Regeringen anser att åtgärder som syftar till att öka säkerheten i besluten bör genomföras. Det kan gälla t.ex. att erforderliga kontakter tas med den sökande så att utredningsunderlaget blir fullständigt och av hög kvalitet. Ytterligare exempel på hur säkerheten i besluten kan öka finns i utredningen. Utredningen har i sina bedömningar framhållit att hembesök bör genomföras och att dessa besök inte bör genomföras av en ensam handläggare. Utredningen understryker att den sökandes behov bör klarläggas i direkt kontakt med den sökande så långt möjligt. Detta innebär t.ex. att kontakten inte får ersättas av kontakter med anhöriga eller ombud. Vidare framhålls att i de fall tolk behöver anlitas så är det viktigt att tolken är opartisk och certifierad.

6.2 Förbättrad kontroll och uppföljning

Regeringens bedömning: Det är angeläget att Försäkringskassan fortsätter att utveckla it-stödet för att effektivisera beslutsstöd, kontroll och informationsförsörjning. Försäkringskassan bör därvid ges i uppdrag att lämna förslag på hur det it-baserade stödet för handläggning av ärenden som gäller assistansersättning bör utvecklas. I uppdraget bör det också klarläggas vilka eventuella ökade personalbehov som inledningsvis behövs för arbete med förstärkt handläggning och kontroll av assistansersättningen. Försäkringskassan bör vidare fortsätta sitt arbete med att stärka kontrollperspektivet i handläggningen av assistansersättningen.

Utredningens bedömning: Överensstämmer i huvudsak med regeringens.

Remissinstanserna: De remissinstanser som tydligt har tagit ställning till bedömningen har tillstyrkt denna.

Försäkringskassan anser dock att 20 miljoner kronor är en alltför låg uppskattning av resursbehovet och begär dessutom att få ett särskilt uppdrag för att fortsätta arbetet med att se över ytterligare åtgärder mot fusk och oegentligheter inom assistansersättningen. *Inspektionen för socialförsäkringen* framhåller att det är viktigt att även försäkringsvillkoren bör prövas vid en tvåårsprövning. *Riksrevisionen*, *Förvaltningsrätten i Växjö*, *Ekobrottsmyndigheten*, *Brottsförebyggande rådet*,

Skatteverket, Rikspolisstyrelsen, Statskontoret, Arbetsförmedlingen, flera kommuner och funktionshindersonsorganisationer samt ett par assistansanordnare tillstyrker förslaget.

Skälen för regeringens bedömning

Försäkringskassan bör ges i uppdrag att lämna förslag på hur det it-baserade stödet bör utvecklas.

Utredningen har uppmärksammat att de förslag som utredningen lämnar innebär att Försäkringskassan behöver utveckla effektiva it-baserade system för att sköta administrativa frågor kring ansökan, handläggning, statistik, analys och uppföljning. Även brukare och assistansanordnare kommer att möta krav på inrapportering av uppgifter som de i dag inte behöver lämna. Utredningen anser att det finns ett behov av ett utvecklingsarbete av it-system som skulle kunna leda till en effektivisering och stöd för handläggarna men också till bättre statistik- och uppföljning. Försäkringskassan behöver också, enligt utredningens mening, ett it-baserat system som möjliggör systematiska kontroller och effektiviserar samarbete mellan berörda myndigheter. Försäkringskassan har påbörjat en utveckling av statistiksystemet för assistansersättningen och har avsatt resurser för denna utveckling. Utredningen menar att den planerade utvecklingen av statistiksystemet inte kan anses stödja den verksamhet som blir resultatet av de förslag som utredningen lägger fram. Utredningen uppskattar att 20 miljoner kronor behöver tillföras för att få till stånd ett bredare it-baserat system som kan stödja handläggning, kontroll, uppföljning, uppgiftslämnande och utbetalningar. Detta tillskott bör enligt utredningen finansieras genom lån i Riksgälden under åren 2013–2015.

Försäkringskassan framför i sitt remissyttrande att den delar utredarens bedömning att det finns behov av ett bredare it-baserat system som kan stödja handläggning, kontroll, uppföljning, uppgiftslämnande och utbetalningar. Försäkringskassan framhåller dock att den anser att uppskattningen av investeringskostnaderna för utveckling av it-stöd till 20 miljoner kronor är för låg. Utvecklingen av ett nytt it-stöd innebär en omfattande utveckling som även kan komma att påverka annan it-utveckling inom Försäkringskassan.

Regeringen delar utredningens uppfattning att det är angeläget att Försäkringskassan fortsätter att utveckla it-stödet för att effektivisera beslutsstöd, kontroll och informationsförsörjning när det gäller assistansersättningen. Regeringen anser dock att utredningens bedömning saknar tillräckliga beskrivningar och analyser som tydligt visar vilka behov och planer för utveckling av it-stöd för assistansersättningen som finns inom Försäkringskassan i dag. Vidare saknas tydliga och konkreta beskrivningar av hur it-stödet bör vidareutvecklas. En konsekvens av detta blir enligt regeringens mening att underlaget för att bedöma de kostnadsberäkningar som utredningen har lagt fram inte är tillräckligt säkert. Försäkringskassan pekar också i sitt remissvar på att den anser att utredningens förslag om resursbehov för investeringen inte är tillräckligt.

En fortsatt vidareutveckling av it-system är dock en nödvändig förutsättning för att säkerhet i beslut, uppföljning och kontroll ska kunna

förbättras. Regeringen föreslår därför att Försäkringskassan ges i uppdrag att lämna förslag på hur det it-baserade stödet för handläggning av ärenden som gäller assistansersättning bör utvecklas. I uppdraget bör också ingå att beräkna kostnaderna för en sådan utveckling. I uppdraget bör också klargöras eventuella ökade personalbehov som inledningsvis skulle behövas för arbete med förstärkt handläggning och kontroll.

Andra åtgärder för förbättrad kontroll och uppföljning

Utredningen framhåller att kontrollfrågor, både vid handläggning och efterkontroller, behöver prioriteras mer än vad som görs i dag. Det är allvarligt att det bland de av utredningen granskade fallen som avser fusk, kunde konstateras att Försäkringskassan sällan själv hade upptäckt dem. I de granskade fallen kunde också konstateras att Försäkringskassan i flera fall inte följt upp misstankar, reagerat sent eller inte alls på signaler om oegentligheter. Utredningen anser att den låga prioriteringen av kontrollarbetet behöver brytas och att det är särskilt viktigt att den lokala organisationen ser kontrollfrågorna som en integrerad del av handläggningen.

Regeringen har erfaren att Försäkringskassan numera har ökat prioriteringen av kontroll av beslut om assistansersättning samt vidtagit en rad åtgärder för att förbättra såväl säkerheten i besluten som kontrollen av dessa. Försäkringskassan har förtydligat handläggningen av tvåårsomprövningar i ett metodstöd. Förtydligande har skett vad gäller kontroll av tidredovisningar och räkningar. Information har skickats till samtliga assistansberättigade och deras anordnare där det förtydligats vilka uppgifter som ska finnas på tidredovisningarna för att dessa ska betraktas som korrekta. Möjligheten till undantag från tidredovisningen har upphört. Regeringen ser positivt på de initiativ som Försäkringskassan har tagit och anser att myndigheten bör fortsätta sitt arbete med att stärka kontrollperspektivet i handläggningen av assistansersättningen.

Regeringen vill i detta sammanhang nämna några av de bedömningar som utredningen har redovisat och som kan vara en del i detta arbete, nämligen att uppgifter om assistenter och anordnare av assistans bör följas upp genom regelbundna kontroller hos Skatteverket. Att dispens från tidredovisningar inte längre bör lämnas och att kontrollen av tidredovisningar bör förbättras. Vidare bör tidredovisningar som är ofullständiga eller innehåller andra väsentliga brister inte godtas. Vid misstanke om fusk eller felaktig användning av assistansersättningen ska en särskild utredning göras. Utredningen påpekar vidare att Försäkringskassan bör genomföra informationsinsatser till brukare och anordnare för att säkerställa att assistansersättningen används på ett korrekt sätt och att risken för oavsiktliga fel undanröjs.

6.3 Organisation och styrning

Regeringens bedömning: Försäkringskassan bör överväga åtgärder för att ytterligare effektivisera ärendehandläggning och kontrollverksamhet i assistansersättningen. Försäkringskassan bör utifrån sin kompetens och sitt myndighetsansvar utforma organisation och styrformer som innebär att beslut, utbetalningar och kontroll av den aktuella ärendetypen förbättras.

Inspektionen för socialförsäkringen (ISF) bör inom ramen för det uppdrag som föreslås i avsnitt 7.4 rapportera och bedöma de åtgärder som Försäkringskassan vidtagit för att utveckla sin organisation och styrning så att handläggning och kontroll av ärenden som gäller assistansersättning ska bli mer effektiv.

Utredningens bedömning: Försäkringskassan ska tillföras medel för att utveckla it-baserade handläggningssystem.

Försäkringskassans handläggning av nyansökningar om assistansersättning bör centraliseras eller koncentreras. Målet om en enkel och snabb handläggning måste ges upp till förmån av krav på kvalitet och materiellt riktiga beslut. Förenklade metoder att beräkna antal assistanstimmor måste överges.

Remissinstanserna: De flesta av remissinstanserna som har yttrat sig över bedömningen tillstyrker denna.

Statskontoret anser att regeringen bör ge Försäkringskassan i uppdrag att redovisa vilka åtgärder myndigheten vidtagit, respektive inte avser att vidta mot bakgrund av de åtgärder utredningen redovisar om hur den bör förändra sin handläggning av assistansersättningen. *Rikspolisstyrelsen, Försäkringskassan, Inspektionen för socialförsäkringen, Arbetsförmedlingen, Handikappförbunden, Riksförbundet FUB, Föreningen JAG, STIL och Independent Living Institute, Assistansanordnarna, Vårdförtagarna Omega* några kommuner och *Jämtlands läns landsting* tillstyrker förslaget. *Föreningen Sveriges Socialchefer* anser att förslaget om Försäkringskassans handläggning av nyansökningar i de flesta delarna är bra men motsätter sig att Försäkringskassan föreslås få ännu längre handläggningstider.

Skälen för regeringens bedömning

Utredningens överväganden

Utredningen anser att assistansersättningen innebär en komplicerad ärendehandläggning för Försäkringskassan som kräver en specialiserad kompetens. Försäkringskassan har enligt utredningen i flera dokument tagit upp frågan om en koncentration av ärendehandläggningen och utredningen finner en sådan ändring befogad. Utredningen anser att det finns goda skäl att överväga en sådan förändring trots att assistansersättningen vid handläggningen innebär direktkontakter med den sökande och hembesök. Utredningen menar att det finns goda erfarenheter från andra myndigheter som koncentrerat och specialiserat ärendehandläggning där detta lett till en ökad effektivisering bl.a. genom ett mer utvecklat samarbete inom organisationen.

Utredningen anser vidare att assistansersättningen behöver en mer specialiserad styrning och uppföljning. De mål som i dag gäller för alla ärendetyper i Försäkringskassan bör inte tillämpas för denna ärendekategori eftersom myndigheten prioriterar en snabb genomströmning av ärenden och inte premierar kontrollinsatser eller uppföljning av misstankar om tveksamheter.

Uppföljning av åtgärder vidtagna av Försäkringskassan

Regeringen anser att det är nödvändigt att Försäkringskassan även fortsättningsvis överväger åtgärder för att ytterligare effektivisera organisation och styrning av assistansersättningen. Till skillnad från den bedömning som utredningen gör anser regeringen att det är upp till Försäkringskassan att utifrån sin kompetens och sitt myndighetsansvar finna organisation och styrformer som innebär att beslut, utbetalningar och kontroll av den aktuella ärendetyper förbättras.

Regeringen anser att ISF inom ramen för sitt uppdrag att följa upp de åtgärder som föreslås i denna lagrådsremiss (se avsnitt 7.4) ska rapportera och bedöma de åtgärder som Försäkringskassan vidtagit för att utveckla sin organisation och styrning så att handläggning och kontroll av ärenden som gäller assistansersättning ska bli mer effektiv.

7 Utredning och uppföljning

7.1 Timschablonen

Regeringens bedömning: En särskild utredare bör lämna förslag till ny modell för assistansersättningens timbelopp.

Utredningens bedömning: Utredningen har redovisat en modell för en alternativ konstruktion av schablonbeloppet som behöver fördjupas och kompletteras.

Remissinstanserna: *Försäkringskassan* är positiv till utredningens förslag om möjlig ny reglering av schablonersättningen och tillstyrker att förslaget utreds vidare. *Statskontoret* framhåller att det är svårt att bedöma vilka förutsättningar det finns för att införa en ersättningsmodell som utredningen föreslår och anser att det finns flera aspekter som bör analyseras närmare. *Sveriges Kommuner och Landsting* är positiv till förslaget som avser kostnader för administration m.m. och assistansomkostnader. Däremot avstyrks förslaget att ersätta faktiska kostnader med den del som avser att täcka löner för personliga assistenter. *Borgholms kommun* och *Malmö kommun* ställer sig bakom det förslag som presenteras. *Lycksele kommun*, *Piteå kommun* och *Stockholms kommun* ställer sig bakom att schablonbeloppets konstruktion behöver ses över. *Skellefteå kommun* anser att utredningen borde lämnat ett förslag som avser assistansersättningens timbelopp. *Assistansanordnarna* ser stora nackdelar med utredningens förslag på en ny möjlig reglering av schablonersättningen eftersom förslaget skulle innebära ökad administra-

tiv belastning, speciellt för större anordnare och leda till stora begränsningar i den enskildes liv och valfrihet. *Föreningen Sveriges Socialchefer* anser att utredningens alternativa modell för reglering av schablonersättningen är värd att utreda vidare.

Skälen för regeringens bedömning: Utredningen har i sitt betänkande pekat på att nuvarande modell för schablonersättning för assistansersättningen har en kostnadsdrivande effekt. Utredningen har därför övervägt om en alternativ konstruktion av schablonbeloppet skulle kunna vara att föredra och redovisat vissa utgångspunkter för en sådan konstruktion. Utredningen anser att en ny utformning av schablonbeloppet kräver ytterligare underlag och analys innan ett eventuellt införande.

I 51 kap. 11 § SFB, föreskrivs att det för varje år ska bestämmas med vilket belopp per timme som assistansersättning lämnas. Beloppet ska bestämmas som ett schablonbelopp som beräknas med ledning av de uppskattade kostnaderna för att få assistans. Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer meddelar närmare föreskrifter om schablonbeloppet.

I 5 § förordning (1993:1091) om assistansersättning föreskrivs att Försäkringskassan senast den 1 mars varje år ska lämna regeringen förslag till schablonbelopp för det kommande året. Försäkringskassan ska dessförinnan höra Sveriges kommuner och landsting i frågan. Timbeloppet för år 2012 är 267 kronor.

Enligt 5 a § samma förordning, avses med kostnader för personliga assistenter löne- och lönebikostnader, assistans- och utbildningsomkostnader, kostnader för arbetsmiljöinsatser, personalomkostnader och administrationskostnader. Arbetsmiljöinsatser i första stycket 3 omfattar inte hjälpmedel som den försäkrade behöver för att själv eller med hjälp av någon annan tillgodose sina behov.

Schablonersättningen infördes 1997 för att underlätta administrationen av den statliga assistansersättningen. Med tidigare regler fick den ersättningsberättigade ersättning för de verkliga kostnaderna som den enskilde hade för sin assistans, dvs. lönekostnader samt kostnader för administration m.m. Den nuvarande schablonersättningen bygger däremot på ett beräknat genomsnitt av olika kostnadslag. Det innebär att ersättningen kan vara för hög i förhållande till de verkliga kostnaderna för assistans till vissa ersättningsberättigade och för låg i förhållande till kostnaderna för assistans till andra. För ersättningsberättigade som har behov av en högre ersättning för att kunna täcka kostnader för personlig assistans finns en möjlighet att ansöka om ett förhöjt timbelopp (prop. 2007/08:61).

Regeringen har tidigare konstaterat att det finns problem med nuvarande schablonbelopp för assistansersättningen och har också vidtagit åtgärder för att erhålla underlag för att kunna föreslå åtgärder. Det är dock enligt regeringens mening förenat med vissa svårigheter att förena administrativ effektivitet vid hantering av assistansersättningen med kostnadskontroll och ändamålsenlig tilldelning av ersättning som tillgodoser skiftande behov hos brukare som har funktionsnedsättning av olika omfattning och svårighetsgrad. Som nämns tidigare kan schablonersättningen vara för låg för assistansberättigade som kan ha omfattande behov och till stor del har sin assistans förlagd till tider i veckan och på

dygnet som innebär höga lönekostnader. På motsvarande sätt kan ersättningen vara alltför hög när den utbetalas till assistansberättigade som får sin assistans på tid som inte innebär förhöjda kostnader.

Utredningen redovisar i sitt betänkande bl.a. att schablonersättningens konstruktion och beloppets nivå ger möjligheter till stora vinster per timme och att detta ger starka ekonomiska drivkrafter att försöka öka antalet beviljade timmar. Regeringens anser mot denna bakgrund att grunderna för nuvarande schablonbelopp bör ses över och att en sådan översyn bör genomföras av en särskild utredare.

För att komma till rätta med de problem med nuvarande modell som har framkommit ska den särskilde utredaren analysera bl.a. hur möjligheterna till överutnyttjande kan minska, hur möjligheterna till uppföljning- och analys kan öka, hur de verkliga kostnaderna för assistansen kan bättre överensstämja med ersättningens storlek utan att de totala kostnaderna ökar. Vidare bör analyseras hur den administrativa effektiviteten vid hantering av schablonbeloppet kan öka.

7.2 Uppdrag om möjligheter till självständighet, delaktighet och utveckling för barn och unga med ekonomisk ersättning för personlig assistans

Regeringens bedömning: Socialstyrelsen bör ges i uppdrag att analysera och bedöma hur barns och ungas möjligheter till självständighet, delaktighet och utveckling m.m. påverkas av att de får ekonomisk ersättning för personlig assistans. I utredningsarbetet bör vetenskaplig expertis på området engageras.

Utredningens förslag: En bestämmelse införs om att den som är vårdnadshavare för ett barn som omfattas av personkretsen i LSS är skyldig att se till att barnet får den vård, habilitering och utbildning som står till buds även om ekonomisk ersättning begärs för personlig assistans.

Remissinstanserna: Den övervägande delen av de remissinstanser som yttrar sig över förslaget tillstyrker och sju remissinstanser avstyrker eller lämnar kritiska synpunkter på förslaget.

Förvaltningsrätten i Växjö ifrågasätter behovet av ytterligare reglering och dessutom särreglering i LSS samtidigt som andra stödformer inte har motsvarande regelverk. *Försäkringskassan* tillstyrker men anser att det ska förtydligas att den som är vårdnadshavare är skyldig att se till att barnets behov av andra insatser enligt LSS och socialtjänstlagen tillgodoses även om ekonomisk ersättning begärs för personlig assistans. *Socialstyrelsen* tillstyrker men anser att det är olämpligt att föra in specialreglering om vårdnadshavares ansvar i LSS och föreslår att bestämmelsen förs in i föräldrabalken med en hänvisning i LSS. *Sveriges Kommuner och Landsting* anser att ”hjälpmedel” för tydlighetens skull bör läggas till. *Rikspolisstyrelsen*, *Brottsförebyggande rådet*, *Barnombudsmannen*, *Inspektionen för socialförsäkringen*, *Statskontoret*, *Arbetsförmedlingen*, och flera kommuner tillstyrker förslaget. *Jämtlands läns landsting* tillstyrker och betonar att i bedömningen av barns rätt till

personlig assistans är det viktigt att det framgår att bedömningen ska göras med beaktande av FN:s barnkonvention i sin helhet och särskilt artikel 23. *Vårdföretagarna Almega och Föreningen Sveriges Socialchefer tillstyrker förslaget. Handikappförbunden, Riksförbundet FUB, Föreningen JAG, Intressegruppen för Assistansberättigade, Riksförbundet för Rörelsehindrade Barn och Ungdomar och Assistansanordnarna vänder sig mot att införa en särlagstiftning just för barn som är assistansberättigade.*

Skälen för regeringens bedömning: Utredningen har iakttagit fall där föräldrar avböjt habilitering och träning för barn med funktionsnedsättning eftersom de föredragit att ansöka om personlig assistans. Utredningen framhåller också fall där barn med assistansersättning hållits borta från bl.a. skolgång. Utredningen understryker att fall där assistansersättning helt eller delvis får ersätta andra åtgärder som ett barn behöver är ovanliga, men de fall som har iakttagits har varit allvarliga. Utredningen föreslår en bestämmelse som innebär att vårdnadshavaren får en skyldighet att se till att ett barn med funktionsnedsättning får den vård, habilitering och utbildning som står till buds.

Regeringen anser att det är mycket viktigt att det finns nödvändiga förutsättningar för att barn med funktionsnedsättning ska få goda möjligheter till utveckling. Detta innebär att barn och unga ska kunna tillförsäkras en utveckling i enlighet vad som framgår av LSS, nämligen jämlikhet i levnadsvillkor och full delaktighet i samhällslivet samt att den enskilde får möjlighet att leva som andra. Regeringen anser att det är ytterst allvarligt att vårdnadshavare i vissa fall satt egna ekonomiska intressen före barnets intresse att utvecklas. Detta problem som både leder till hämmande av barnets personliga utveckling och ett missbruk och överutnyttjande av assistansersättningen måste stävjas.

Regeringen anser dock inte att nya lagregler inom detta område bör föreslås i detta skede, utan anser att ytterligare underlag behöver tas fram för att belysa situationen för barn och unga som erhåller ekonomisk ersättning för personlig assistans och vilka möjligheter dessa har till en god utveckling. Regeringen anser därför att Socialstyrelsen bör ges i uppdrag att göra en analys och bedömning inom detta område och att detta arbete också bör omfatta en kartläggning av forskning och andra kvalificerade kunskapsunderlag som är relevanta för frågeställningen. Regeringen gör bedömningen att vetenskaplig expertis på området bör engageras i utredningsarbetet. Regeringen avser därefter att återkomma i frågan med förslag på åtgärd.

7.3 Uppdrag om personlig assistans som utförs av god man

<p>Regeringens bedömning: Socialstyrelsen bör ges i uppdrag att göra en särskild analys och bedömning av personlig assistans som utförs av en assistent som också är den assistansberättigades gode man, förvaltare eller ombud.</p>

Utredningens förslag: Ersättning lämnas inte för personlig assistans som utförs av någon som företräder en assistansberättigad som har fyllt 18 år i egenskap av god man, förvaltare eller ombud.

Remissinstanserna: 15 remissinstanser av de som yttrat sig över förslaget avstyrker eller är kritiska till förslaget om att ersättning inte ska lämnas för personlig assistans som utförs av den som är god man till den assistansberättigade. Det gäller t.ex. *Handikappförbunden, Personskadeförbundet RTP, STIL* och *Independent Living Institute, Arbetsgivarförbundet KFO* och *Assistansanordnarna*. Vidare har ett flertal enskilda personer lämnat synpunkter som innebär att förslaget om god man inte bör genomföras.

Ett antal remissinstanser tillstyrker förslaget. Det gäller bl.a., *Rikspolisstyrelsen, Brottsförebyggande rådet, Socialstyrelsen, Inspektionen för socialförsäkringen, Arbetsförmedlingen, Föreningen Sveriges Socialchefer* och *Vårdföretagarna Almega*.

Skälen för regeringens bedömning: Det har i remissbehandlingen framkommit exempel som visar att det skulle innebära svåra kvalitetsbrister för brukaren om relationen till assistenten tillika gode mannen skulle brytas. Vidare skulle sådana åtgärder innebära begränsningar som inte ligger i linje med lagstiftningens intentioner om att den enskilde i största möjliga utsträckning ska ges inflytande och medbestämmande över insatser som ges. Av remissvaren framgår således att det finns starka invändningar mot att genomföra detta förslag. Regeringen anser att ytterligare underlag behövs för att bedöma om åtgärder behöver vidtas inom detta område. Socialstyrelsen bör därför ges i uppdrag att göra en särskild analys och bedömning av ändamålsenligheten i personlig assistans som utförs av en personlig assistent som också är den assistansberättigades gode man, förvaltare eller ombud.

7.4 Uppföljning av genomförda åtgärder för att förhindra fusk och felaktigheter i assistansersättningen

Regeringens bedömning: Inspektionen för socialförsäkringen (ISF) bör ges i uppdrag att följa upp och utvärdera vilka effekter lagrådsremissens förslag har fått. Om ISF finner att kompletterande åtgärder för att förhindra fusk och felaktigheter behöver vidtas, bör dessa redovisas. ISF bör även följa upp de åtgärder som Försäkringskassan vidtagit för att utveckla organisation och styrning så att handläggning och kontroll av ärenden som gäller assistansersättning ska bli mer effektiv. Vidare bör ISF följa Försäkringskassans arbete med att utveckla ett ändamålsenligt it-stöd för handläggning och kontroll av assistansärenden. Uppföljningen bör delrapporteras till regeringen år 2015 och slutrapporteras år 2017.

Utredningens förslag: Utredningen har inte lämnat något förslag eller bedömning i denna del.

Skälen för regeringens bedömning: De förslag som lämnas i denna lagrådsremiss syftar till att motverka fusk, felaktigheter och överutnyttjande av assistansersättningen. Regeringen anser att det är viktigt att få

information om i vilken utsträckning de lämnade förslagen har bidragit till att undanröja de problem med fusk och felaktigheter som utredningen har redovisat. Det är också viktigt att följa tillämpningen av lagreglerna och åtgärderna så att dessa inte blir oskäligt långtgående och besvärande för assistansberättigade, assistansanordnare, personliga assistenter, statliga myndigheter och kommuner.

Organisationer som företräder assistansberättigade har i remissvar framfört synpunkter bl.a. på de konsekvenser som kan komma att uppstå för den assistansberättigade genom de lämnade förslagen. *Handikappförbunden* framhåller i sitt remissvar att det i utredningen saknas en konsekvensanalys av effekterna för den assistansberättigade.

Som framgår tidigare anser regeringen att det är av stor betydelse att de förslag som genomförs inte är i strid med lagstiftningens mål och allmänna inriktning. Av 5 och 6 § § LSS framgår bl.a. att verksamheten ska främja jämlikhet i levnadsvillkor och full delaktighet i samhällslivet för de personer som omfattas av lagen. Målet ska vara att den enskilde får möjlighet att leva som andra. Verksamheten ska vara grundad på respekt för den enskildes självbestämmanderätt och integritet. Den enskilde ska i största möjliga utsträckning ges inflytande och medbestämmande över insatser som ges. Samtidigt kan konstateras att assistansersättningen inte helt går till avsett ändamål, även om allt inte beror på fusk och överutnyttjande utan också på tolknings- och tillämpningsproblem samt handläggningsproblem. Regeringen anser att det är viktigt att de förslag som lämnas är väl avvägda och motverkar fusk och felaktigheter samtidigt som mål och allmän inriktning i LSS värnas. En noggrann uppföljning och utvärdering av de åtgärder som lämnas är därför särskilt angelägen. I denna uppföljning bör även bedömning kostnadskonsekvenserna av förslagen ingå. I detta sammanhang bör nämnas att utvecklingen av omfattningen av de uppgifter som kommunerna får bör följas noggrant. Det är också särskilt angeläget att frågan om den enskildes integritet i förhållande till ökade möjligheter till uppföljning och kontroll kan uppmärksammas.

Regeringen anser att ISF bör ges detta uppdrag. Under förutsättning att de föreslagna reglerna träder i kraft den 1 juli 2013, bör en första delredovisning av uppföljningen ske i december 2015 och en slutredovisning av uppföljningen i december 2017.

7.5 Assistansersättning vid sjukhusvistelse

Regeringens bedömning: Inspektionen för socialförsäkringen (ISF) bör ges i uppdrag att bedöma om möjligheten för den enskilde att behålla assistansersättningen vid sjukhusvistelse bör förändras. Om ISF finner att förändringar bör göras ska kostnadskonsekvenserna för detta redovisas.

Utredningens förslag: Utredningen har inte lämnat något förslag i denna del.

Skälen för regeringens bedömning: Försäkringskassan har i rapporten Försäkringskassans förslag för minskat krångel (Svar på regerings-

uppdrag 2012-04-12) föreslagit att assistansersättning får lämnas för högst sex månader då den ersättningsberättigade vårdas på sjukhus. Detta ska enligt Försäkringskassans förslag gälla under förutsättning att rätten till assistansersättning finns när sjukhusvistelsen påbörjas och under förutsättning att assistenten inte utför sjukvårdande insatser eller sådan omvårdnad och insatser som sjukvårdshuvudmannen faktiskt står för.

Försäkringskassan anför att förslaget kommer att bidra till att underlätta planeringen av lämnad assistans och att den oro som assistansberättigade uppges känna inför befarade avbrott i assistansen skulle minska.

Regeringen anser att det behövs ytterligare beredningsunderlag för ett ställningstagande i denna fråga och avser därför att ge ISF i uppdrag att bedöma om möjligheten för den enskilde att behålla assistansersättningen vid sjukhusvistelse bör förändras. Om ISF finner att förändringar bör göras ska kostnadskonsekvenserna för detta redovisas.

8 Konsekvenser

Konsekvenser för kommunerna

Kommunerna blir skyldiga att anmäla till Socialstyrelsen om de får veta något som tyder på att ett tillstånd kan ifrågasättas. Anmälnings-skyldigheten gäller även om kommunen får information om att ersättningen används till något annat än personlig assistans. Dessutom blir kommunerna skyldiga att anmäla verksamhet med personlig assistans till Socialstyrelsen innan verksamheten påbörjas.

Bestämmelserna innebär vidare att kommunerna får besöka en assistansberättigad när det behövs för bedömning av rätten till personlig assistans eller i övrigt för tillämpningen av reglerna. Vidare berörs kommunerna av bestämmelserna när personer som i stället för att medge hembesök, väljer att låta den anhörige assistenten bli anställd av kommunen. Dessutom erhåller kommunerna från arbetsgivare till assistenter uppgifter som ska användas för kontrolländamål. Kommunerna kommer vidare att få till uppgift att anmäla till Försäkringskassan om någon som beviljats assistansersättning enligt 51 kap. Socialförsäkringsbalken beviljas boende med särskild service, daglig verksamhet, barnomsorg eller någon annan insats som kan påverka behovet av personlig assistans.

En följd av förslagen blir att antalet personer som beviljas assistansersättning kan komma att förändras. Om detta skulle resultera i att kommunen behöver ge fler insatser så kan detta påverka kommunens kostnader. Eventuella ökade kostnader för kommunerna är en följd av den ansvarsfördelning som finns avseende personlig assistans och andra insatser och inte en direkt konsekvens av de förslag som lämnas i denna lagrådsremiss. Landstingens kostnader bedöms inte påverkas av förslagen.

Regeringen bedömer att kommunerna kan komma att få ett visst merarbete på grund av de förslag som lämnas. Det gäller främst de hembesök som behöver utföras men också i de fall som anhöriga

assistenter väljer att bli anställda av kommunen. Det merarbete som kan komma att uppstå bedöms vara av begränsad omfattning och bör i nuläget inte kostnadsberäknas. Regeringen anser dock att omfattningen av de uppgifter som kommunerna får bör följas noggrant och omfattas av det uppdrag som ges till ISF att följa upp de förslag som lämnas. Regeringen bedömer mot denna bakgrund att finansieringsprincipen inte bör tillämpas i detta skede. De nya skyldigheter som åläggs kommunerna kan innebära att det kommunala självstyret i någon utsträckning begränsas.

Utredningen har konstaterat att direktiven ger tydliga signaler att överväga om kontrollsystemet för assistansersättningen behöver stärkas och, om så krävs, lägga de författningsförslag som kan vara nödvändiga. Utredningens kartläggning och analys visar att kontrollsystemet behöver stärkas och att detta endast kan uppnås genom vissa ändringar i regelverket för assistansersättningen. När det gäller utformningen av författningsförslagen har utredningen utgått från det nu gällande regelverket på området. Utredningen gör bedömningen att nuvarande problem kommer att kvarstå och troligen förvärras om förslagen i utredningen inte genomförs. Regeringen har också tidigare vidtagit olika åtgärder för att öka säkerheten i beslut om och utbetalning av assistansersättning. I propositionen Kostnader för personlig assistans (2007/08:61), föreslog regeringen att Försäkringskassan bör begära att den ersättningsberättigade ska kunna visa att ersättningen har använts på rätt sätt, dvs. använts för köp av assistans eller till lön m.m. för personlig assistans. Vidare föreslogs att en assistansberättigad som inte har använt hela assistansersättningen för att köpa assistans eller betala kostnader för personliga assistenter ska betala tillbaka den återstående delen till Försäkringskassan. Regeringen har vid sina överväganden av åtgärder på området funnit att det inte är tillräckligt att förslå enbart åtgärder för att ytterligare förstärka Försäkringskassans möjligheter till uppföljning och kontroll eller andra insatser. Eftersom kommunerna utför personlig assistans och även andra insatser inom funktionshindersområdet och genom detta har omfattande kontakter och insyn i området, har dessa goda möjligheter att bidra med information om hur assistansen utförs och uppföljning av denna. Några alternativa lösningar som är likvärdiga i fråga om effektivitet har inte regeringen inte kunnat finna. Regeringen anser mot denna bakgrund att det allmänna intresse som finns att motverka fusk, oegentligheter och överutnyttjande av assistansersättningen uppväger inskränkningen.

Konsekvenser för staten

Sveriges Domstolar

Domstolsverket har påpekat att vissa av de förslag som lämnas kan leda till ökat antal mål i de allmänna domstolarna på kort sikt och i de allmänna förvaltningsdomstolarna även på lång sikt. Domstolsverket utgår från att det kommer att ske en uppföljning av vilka ekonomiska konsekvenser förslagen kommer att få.

Regeringen ser i likhet med Domstolsverket att vissa av de lämnade förslagen kan komma att påverka utvecklingen av antalet mål i såväl de allmänna domstolarna som de allmänna förvaltningsdomstolarna. Det är dock förenat med svårigheter att innan reglerna börjat tillämpas bedöma vilka konsekvenser detta i praktiken skulle få. Det är viktigt att noga följa denna utveckling och vidta de åtgärder som en ökad måltillströmning föranleder. I avsnitt 7.4 görs bedömningen att Inspektionen för socialförsäkringen (ISF) bör få i uppdrag att följa upp och utvärdera vilka effekter de i denna lagrådsremiss föreslagna lagreglerna har fått. I uppdraget ska även ingå att bedöma kostnadskonsekvenserna av förslagen. Vid delrapporteringen av detta uppdrag bör ett underlag om målutvecklingen kunna presenteras. Regeringen avser att återkomma i denna fråga.

Socialstyrelsen

Utredningen bedömer att Socialstyrelsen behöver tillföras 2,5 årsarbetare för de ytterligare uppgifter som föreslås för tillståndsgivning och uppföljande granskning av tillståndspliktiga verksamheter enligt LSS inklusive personlig assistans samt tillsyn. Regeringen har för avsikt att återkomma till denna fråga i ett senare skede. När det gäller övriga uppdrag till Socialstyrelsen, Försäkringskassan och ISF bedömer regeringen att dessa rymms inom de medelsramar som har anvisats myndigheterna.

Försäkringskassan

Utredningen bedömer att Försäkringskassan behöver få förstärkning under de inledande tre åren på grund av att utredningens förslag torde leda till ökade kostnader för handläggning och kontroll av assistansersättningen innan it-systemet har hunnit utvecklas fullt ut. Utredningen bedömer att Försäkringskassan tillfälligt behöver tillföras 50 årsarbetare för att förbättra handläggningen och kontrollen av assistansersättningen. Utredningen bedömer vidare att 20 miljoner kronor behöver tillföras för att få ett mer anpassat it-system som kan stödja handläggning, kontroll, uppföljning m.m. Utredningen gör också bedömningen att Försäkringskassan behöver medel för att betala ersättning till opartiska specialister (avsnitt 6.1). Kostnaderna för detta beräknas av utredningen uppgå till 4 miljoner kronor år 2013, 6 miljoner kronor år 2014 och därefter 2 miljoner kronor per år.

Försäkringskassan framhåller att den anser att utredningens uppskattning av investeringskostnaderna för utveckling av it-stöd till 20 miljoner kronor är för låg. Utvecklingen av ett nytt it-stöd innebär enligt myndigheten en omfattande utveckling som även kan komma att påverka annan it-utveckling inom Försäkringskassan. Regeringen gör i avsnitt 6.2 bedömningen att Försäkringskassan bör ges i uppdrag att lämna förslag på hur det it-baserade stödet för handläggning av ärenden som gäller assistansersättning bör utvecklas. I uppdraget bör också ingå att beräkna kostnaderna för en sådan utveckling. I uppdraget bör också klarläggas eventuella ökade personalbehov för arbete med förstärkt handläggning och kontroll av assistansersättningen.

I avsnitt 6.1 görs vidare bedömningen att Försäkringskassan att det är angeläget att myndigheten har tillgång till det utredningsunderlag som behövs för att fatta beslut om assistansersättningen på säkra grunder. Regeringen har för avsikt att återkomma till hur detta ska ske.

Skatteverket

Genom förslaget om att Försäkringskassan ges ökade möjligheter att hos Skatteverket kontrollera uppgifter, kommer verket att behöva ha en beredskap för t.ex. stickprovskontroller och rutinmässiga körningar av uppgifter om lämnad assistans. Förslagen förväntas öka möjligheterna att upptäcka fusk och felaktiga utbetalningar och därigenom öka möjligheterna till att brott upptäcks. Skatteverket har i sitt remissvar framfört att utformningen av informationstjänsten kan påverka verkets resursbehov. Avisering av uppgifter via fil bedöms av Skatteverket inte medföra några avsevärda kostnader utan kan hanteras i den ordinarie verksamheten. Om en särskild informationstjänst för att överlämna uppgifter online till Försäkringskassan ska utvecklas, bedöms detta kosta 3 miljoner kronor och en årlig förvaltningskostnad på 1,5 miljoner kronor. Regeringen gör bedömningen att informationen från Skatteverket till Försäkringskassan kan ske genom avisering via fil. Det begränsade dröjsmål som denna överföringsteknik i vissa fall kan innebära, bedöms dock inte innebära att någon annan mer kostnadskrävande teknik behöver användas.

Konsekvenser för assistansanordnare

Assistansanordnare blir skyldiga att på begäran av Försäkringskassan lämna uppgifter som har betydelse för Försäkringskassans tillämpning av bestämmelserna om assistansersättning. Assistansanordnare ska dessutom utan uppmaning kunna lämna uppgifter till Försäkringskassan om anställda personliga assistenter. Om assistansanordnaren är betalningsmottagare av assistansersättningen har de också skyldighet att anmäla sådana ändrade förhållanden som påverkar rätten till eller storleken på assistansersättningen. Vidare innebär förslagen ökad återkallelsemöjlighet av tillstånd, möjligheter till återkrav av assistansersättning från assistansanordnare, möjligheter för Försäkringskassan att hos Skatteverket kontrollera uppgifter om assistansanordnare samt skärpta krav för tillstånd att bedriva verksamhet med personlig assistans och inspektion av utförandet av assistansen.

Regeringen gör bedömningen att de förslag som lämnas innebär att assistansanordnare kan komma att få visst merarbete men att detta inte kommer att vara av någon sådan omfattning att det negativt påverkar förutsättningarna att bedriva verksamheten. Vid en analys av hur reglerna kan komma att påverka konkurrensen på området så bedöms assistansföretagen konkurrera i stort sett enbart inom samma verksamhetsområde, nämligen personlig assistans. Något ökade administrativa uppgifter bedöms därför inte påverka konkurrensen i förhållande till en ev. vidare marknad.

Regeringen gör bedömningen att de krav som ställs avseende uppgiftslämmandet är uppgifter som anordnaren använder och har förhållandevis lätt tillgängliga. Detta torde inte ställa avsevärt högre krav på framtagande av uppgifter. Vidare kommer de tillståndspliktiga verksamheterna att granskas vilket kommer att ställa krav på viss medverkan från assistansanordnare.

Förslagen syftar till att underlätta upptäckt av fusk, oegentligheter och överutnyttjande av assistansersättningen. Åtgärderna bedöms motverka att oseriösa och kriminella personer etablerar sig i assistansbranschen att överutnyttjandet begränsas och att förtroendet för assistansbranschen kan öka. Dessa åtgärder är sammantaget till gagn för assistansanordnarna och kommer att kunna bidra till att företagets förutsättningar på sikt förbättras. *Regelrådet* har i sitt remissvar framhållit att utredningens förslag medför såvitt kan bedömas endast begränsade effekter för företag och avstår därför från att yttra sig i detta ärende.

Konsekvenser för personliga assistenter

Förslagen innebär bl.a. att det i lagen anges vissa krav på den som anställs som personlig assistent, vilka ska vara uppfyllda för att ersättning ska utgå. Vidare gäller att när ekonomiskt stöd till kostnader för personlig assistans har beviljats och assistansen utförs av någon som är närstående till eller lever i hushållsgemenskap med den assistansberättigade och som inte är anställd av kommunen, ska Socialstyrelsen ha rätt att utföra inspektion för tillsyn av assistansen i bostaden. Försäkringskassan respektive kommunen ska under samma förutsättningar ha rätt att besöka den assistansberättigade för att utreda behovet av assistans. För att kontroll ska kunna ske av att krav för att ersättning för personlig assistent ska lämnas har uppfyllts, blir den som anställer eller ger en personlig assistent uppdrag, skyldig att lämna kommunen respektive Försäkringskassan uppgifter om assistenten. Uppgifter som ska lämnas är de som krävs för kontroll av att förutsättningarna för ersättning är uppfyllda. Arbetsgivare och uppdragsgivare ska på begäran av kommunen lämna uppgifter om en assistents arbetsförmåga. Förslagen är utformade för att försvåra några av de vanligaste fallen av observerat fusk. Förslagen ökar även den assistansberättigades trygghet och minskar risken för att han eller hon inte får den assistans som beviljats.

Arbetsgivarföreningen KFO har noterat att utredningen inte gjort någon analys av förslagets konsekvenser med avseende på arbetstagare hos assistansanordnarna. *Svenska Kommunalarbetsareförbundet* inriktar sitt remissvar på frågor som rör anställda som i det här fallet främst arbetar som personliga assistenter och anhörigvårdare. Förbundet framhåller att flertalet av utredningens förslag är bra. Att minimera fusk och överutnyttjande av assistansersättning är viktigt för reformens trovärdighet och överlevnad. Enligt förbundet torde utredningens förslag också stärka de personliga assistenternas arbetsmiljö genom krav på inspektion av assistansen i bostaden, oavsett vem som utför assistansen. Det är enligt yttrandet också positivt med en minimigräns på 18 år som personlig assistent.

Regeringen kan konstatera att flera av de förslag som lämnas påverkar de anställda som arbetar som personliga assistenter. Åtgärder som påtagligt påverkar assistenterna är dels inspektion för tillsyn av assistansen i bostaden och hembesök för utredning av behov av personlig assistans samt arbetsgivares och uppdragsgivares skyldighet att lämna uppgifter om assistenten. Som framgår tidigare kan en följd av inspektioner och besök i den enskildes hem bli att arbetsmiljön för assistenterna kan stärkas. Förslaget som gäller uppgiftsskyldighet är nödvändigt för att utbetalande myndighet ska kunna kontrollera om kraven i fråga om assistenten är uppfyllda. Det kan gälla uppgifter om namn och personnummer på assistenten och vem som den utför assistans åt. Som framgår i avsnitt 5.10 är regeringen väl medveten om att uppgiftslämnandet kan innebära ett intrång i den enskilde assistentens integritet, men anser att nyttan med uppgiftslämnandet överväger det intrång i integriteten som det innebär för enskilda. Regeringen vill dock understryka att det också är väsentligt att arbetstagare kan erhålla erforderlig information om när uppgifter om dem måste lämnas ut och hur arbetsgivaren lämnar information till arbetstagaren att sådana uppgifter lämnats ut.

Domstolsverket har i sitt remissvar påtalat vikten av att den som har en uppgiftsskyldighet inte bara blir informerad om vilka skyldigheter som han eller hon har, utan även att det av skriftlig dokumentation tydligt framgår vilken information som har lämnats och hur den lämnats. Att Försäkringskassan har klara rutiner för hur information om uppgiftsskyldigheten ska lämnas och dokumenteras är alltså viktigt, inte minst ur ett rättssäkerhetsperspektiv.

Regeringen anser att arbetsgivaren vid reglernas ikraftträdande bör ge skriftlig information till dem som är anställda som innehar ett uppdrag som personliga assistenter om vilka uppgifter om dem som kan komma att lämnas till Försäkringskassan eller kommunen. Vidare bör gälla att när en personlig assistent påbörjar en anställning eller ett uppdrag bör denne av sin arbetsgivare få information om vilka uppgifter som enligt reglerna kan komma att lämnas ut. Denna information bör vara skriftlig och överlämnas när anställningen eller uppdraget påbörjas. Det är också väsentligt att den personliga assistenten fortlöpande får upplysningar, även dessa i skriftlig form, vid de tillfällen då information om ändrade förhållanden lämnas till Försäkringskassan eller kommunen. Regeringen anser att den uppföljning av utredningens förslag som redovisas i avsnitt 7.4 också måste omfatta konsekvenser för arbetstagare.

Konsekvenser för assistansberättigade

Flera av de förslag som lämnas i denna lagrådsremiss får konsekvenser för de som är assistansberättigade. Bl.a. kan nämnas att anordnare av personlig assistans blir skyldiga att på begäran av Försäkringskassan lämna uppgifter om förhållanden som har betydelse för myndighetens tillämpning. Vidare föreslås att Socialstyrelsen ska ha rätt att utföra inspektion för tillsyn av assistansen i bostaden och Försäkringskassan respektive kommunen ska under samma förutsättningar ha rätt att besöka den assistansberättigade för att utreda behovet av assistans. Dessutom

införs skyldighet för kommun att till Försäkringskassan lämna uppgifter när den assistansberättigade beviljas insatser av kommunen som påverkar grunderna för assistansersättningen. Kommunen och Försäkringskassan föreslås att till Socialstyrelsen anmäla om de får kännedom om något som påverkar utfärdat tillstånd. Försäkringskassans möjligheter att hos Skatteverket kontrollera uppgifter om assistenter stärks.

Flera remissinstanser har framfört synpunkter på att utredningens förslag innebär att uppgifter som rör den enskildes förhållanden kommer att lämnas från anordnare av assistans till myndigheter. *Intressegruppen för assistansberättigade (IfA)* framhåller att personer med stora funktionsnedsättningar har rätt till samma respekt och integritet som andra. Att tilldela instanser som de anlitar för tjänsten personlig assistans (anordnare) uppgiftsskyldighet rörande deras privatliv eller att göra deras hem till föremål för oanmälda inspektioner är därför principiellt helt oacceptabelt. Åtgärderna mot bedrägerier riktade mot assistansersättningen måste generellt utformas utifrån respekt för den enskilde och dennes integritet. *Personskadeförbundet RTP* anför att de saknar en konsekvensanalys av effekterna för den assistansberättigade. Förbundet kan aldrig acceptera att den enskilde riskerar en inskränkning av sina rättigheter, sin valfrihet och sin integritet. Som nämns i tidigare avsnitt efterlyser även *Handikappförbunden* i sitt remissvar en konsekvensanalys av effekterna för den assistansberättigade.

Utredningen om assistansersättningens kostnader anger i sitt betänkande att förslagen har diskuterats med brukarorganisationerna och att företrädare för assistansanordnarna har hörts om hur de ser på frågor utredningen har att ta ställning till. Utredningen har dock gjort bedömningen att om förslagen inte genomförs kommer nuvarande problem att kvarstå och troligen förvärras. Regeringen har efter bl.a. remissynpunkter avstått från att i lagrådsremissen presentera vissa av de förslag som utredningen har lämnat. Det gäller förslaget om att ersättning inte ska lämnas när assistans utförs av en personlig assistent som företräder en assistansberättigad som fyllt 18 år i egenskap av god man, förvaltare eller ombud. Vidare gäller det förslaget att regler bör införas om att den som är vårdnadshavare för ett barn som omfattas av personkretsen är skyldig att se till att barnet får den vård, habilitering och utbildning som står till buds även om ekonomisk ersättning begärs för personlig assistans.

Regeringen bedömer i likhet med utredningen att de förslag som lämnas är nödvändiga för att motverka fusk och felaktigheter. Försäkringskassans förbättrade information om assistansersättningen kommer att leda till att färre personer av misstag överutnyttjar assistansersättningen. Även bokförings- och skattebrotten torde minska. Uppgiftsskyldigheten förbättrar också förutsättningarna för att rätt ersättning ska kunna utgå både när behoven för den enskilde ökar och när de minskar. Det finns inom andra förmånsslag inom socialförsäkringen exempel på att informationsöverföring sker mellan arbetsgivare och Försäkringskassan. Även inom kommunernas äldreomsorg finns exempel på då utförare av vård och omsorgsuppgifter till äldre, oavsett om det är en kommunal eller enskild utförare, informerar kommunens biståndshandläggare om ändrade förhållanden hos den enskilde som påverkar grunderna för beslutet om insatser. Enligt regeringens mening bör överföring av relevanta uppgifter om den enskildes förhållanden kunna

aktualiseras även inom assistansersättningen. Information som rör den enskildes personliga förhållanden och som inte har betydelse för frågan om utbetalning av ersättning, ska naturligtvis inte utlämnas.

Regeringen har i avsnitt 5.6 framhållit att s.k. inspektioner i den enskildes bostad är en integritetsingripande åtgärd och bör ges till en myndighet bara om ett verkligt behov föreligger och bara i den utsträckning det är nödvändigt med hänsyn till ändamålet. Förslaget om myndigheternas möjligheter till inspektioner och till att besöka den enskilde är i detta sammanhang ett rimligt och väl avvägt villkor som kan ställas på en enskild assistansberättigad som vill anställa en närstående som assistent. Som alternativ till att medge besök i hemmet bör det vara möjligt att välja att en närstående assistent anställs av kommunen. Förslaget blir därför inte alltför ingripande mot en enskild som inte vill medge besök från myndigheterna.

Den rätt som personer med funktionsnedsättning i dag har till personlig assistans, kommer inte att påverkas av de föreslagna åtgärderna. Inte heller möjligheterna att bestämma över den personliga assistansen kommer att förändras. Regeringen gör bedömningen att reformens legitimitet kommer att stärkas och att handläggning och rättssäkerhet kommer att förstärkas med de förslag som lämnas.

Frågan om den enskildes integritet måste dock noggrant vägas mot de behov som finns för myndigheter att lämna information. Vissa exempel på fusk och oegentligheter som har kommit fram är dock av sådan karaktär att det krävs kraftfulla åtgärder för att kunna komma åt dessa problem. Försäkringskassan har framfört att det är viktigt att assistansanordnarna enbart lämnar uppgifter som har betydelse för Försäkringskassans tillämpning. En arbetsgivare kan ha mycket information som rör den anställdes personliga förhållanden som inte har betydelse för Försäkringskassans utbetalning av ersättning, sådan information ska enligt Försäkringskassan stanna hos arbetsgivaren. Försäkringskassan understryker dock att det är en förutsättning att arbetsgivaren har en skyldighet att lämna uppgifter till Försäkringskassan för att myndigheten ska kunna kontrollera att ersättningen används korrekt.

Regeringen kan konstatera att samarbetet myndigheter emellan och Försäkringskassans möjligheter att ta del av information från anordnare av assistans, är nödvändiga för att få effektiva åtgärder inom området och kommer på sikt att gagna mottagarna av assistansersättningen bl.a. genom att assistansreformens legitimitet kan säkerställas. Som framgår av avsnitt 7.4 anser regeringen att det är en viktig förutsättning att de förslag som genomförs inte är i strid med lagstiftningens mål och allmänna inriktning. Av 5 och 6 § § LSS framgår bl.a. att verksamheten ska främja jämlikhet i levnadsvillkor och full delaktighet i samhällslivet för de personer som omfattas av lagen. Målet ska vara att den enskilde får möjlighet att leva som andra. Verksamheten ska vara grundad på respekt för den enskildes självbestämmanderätt och integritet. Den enskilde ska i största möjliga utsträckning ges inflytande och medbestämmande över insatser som ges. Samtidigt kan konstateras att assistansersättningen i dag inte helt går till avsett ändamål, även om allt inte beror på fusk och överutnyttjande utan också på tolknings- och tillämpningsproblem samt handlägningsproblem. Regeringen har anfört att det är viktigt att de förslag som lämnas är väl avvägda och motverkar

fusk och felaktigheter samtidigt som mål och allmän inriktning i LSS värnas. Regeringen har därför föreslagit att Inspektionen för socialförsäkringen ska ges i uppdrag att göra en uppföljning och utvärdering av de åtgärder som lämnas. Eventuella problem som i detta sammanhang skulle kunna uppstå ska därvid kunna uppmärksammas och rapporteras.

9 Ikraftträdande och övergångsbestämmelser

Regeringens förslag: De föreslagna lagändringarna ska träda i kraft den 1 juli 2013. De nya reglerna om krav på assistenter och om närstående som assistenter ska inte tillämpas när anställningsavtal har ingåtts före ikraftträdandet.

Utredningens förslag: Överensstämmer med regeringens i fråga om ikraftträdandet. Utredningen föreslår dock inte några särskilda övergångsbestämmelser.

Remissinstanserna: Försäkringskassan anser att ikraftträdandetidpunkten är rimlig.

Skälen för regeringens förslag: De nya bestämmelserna bör träda i kraft och få genomslag så snart som möjligt. Reglerna kommer emellertid att påverka många enskilda, varför det är rimligt att det finns tillräckligt med tid för dessa att anpassa sig till de nya bestämmelserna. Det datum för ikraftträdande som utredningen föreslår är väl avvägt utifrån de förutsättningarna. Några av förslagen har påverkan på anställningsförhållanden. Regeringen anser att anställningsavtal som redan har ingåtts inte bör påverkas av de nya reglerna, och detta bör regleras i övergångsbestämmelserna. De förslag som rör tillståndshavare och återkallelse av tillstånd kan innebära skärpta krav för näringsidkare. Regeringen anser dock att enskilda näringsidkare har att räkna med att förutsättningar och krav för verksamheten kan komma att ändras. Några övergångsbestämmelser föreslås därför inte för dessa.

10 Författningskommentar

10.1 Förslaget till lag om ändring i lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade

9 a §

Ändringen innebär att paragrafens *tredje stycke* upphävs. Delar av stycket ändras och flyttas till 9 c och 9 d §§.

9 c §

Paragrafen är ny och behandlas i avsnitt 5.6. Paragrafen ersätter delvis 9 a § tredje stycket som upphävs. Till skillnad från vad som föreskrevs i 9 a § tredje stycket kan en enskild själv lämna ersättning till någon som han eller hon lever i hushållsgemenskap med och ändå få ekonomiskt stöd för kostnaden för sådan assistans, men den enskilde har då att räkna

med besök av kommunen och Socialstyrelsen. Det gäller dock inte om den personliga assistenten är anställd av kommunen.

Kommunens rätt att besöka den insatsberättigade enligt första stycket *första punkten*, är inte avsedd som en åtgärd för tillsyn av insatsens utförande. Kommunens rätt att besöka den enskilde är i stället avsedd som en utredningsåtgärd på samma sätt som Försäkringskassans rätt att besöka en försäkrad enligt 110 kap. 14 § 2 socialförsäkringsbalken (SFB). Samma förutsättningar ska gälla för kommunen som gäller för Försäkringskassan enligt nämnda paragraf. För bedömningen av när ett besök kan anses behövas, hänvisas därför till förarbetena till den bestämmelsen. I *andra punkten* föreskrivs en rätt för Socialstyrelsen att utföra tillsynsinspektion av verksamheten i bostaden.

Paragrafen ger inte stöd för myndigheten att tvinga sig in i bostaden. Konsekvensen av att tillträde nekas är i stället att det ekonomiska stödet kan dras in eller sättas ned enligt *andra stycket*. Det får ske om den enskilde vid upprepade tillfällen utan giltig anledning nekar någon av myndigheterna att göra besök och om den enskilde har blivit informerad om påföljden. Med uttrycket upprepade tillfällen avses fler än två tillfällen. Med giltig anledning avses exempelvis att den enskilde är allvarligt sjuk eller har angelägna åtaganden som inte kan avbokas. Även andra boendes inställning till besök kan utgöra giltig anledning att vägra släppa in myndigheterna. Ledning för vad som kan utgöra giltig anledning kan hämtas från Försäkringskassans tillämpning av vägran att medverka vid utredningsåtgärder enligt 110 kap. 53 § SFB.

9 d §

Paragrafen är ny och behandlas i avsnitt 5.5. Paragrafen ersätter delvis 9 a § tredje stycket som upphävs. I paragrafen anges vissa krav för att ersättning för assistans ska anses som sådana kostnader som den enskilde kan beviljas ekonomiskt stöd för enligt 9 § 2. I *första punkten* föreskrivs en åldersgräns för personliga assistenter. Enligt *andra punkten* måste en assistent vara bosatt inom EES-området. Assistenten ska anses bosatt där han eller hon har sitt egentliga hemvist, vilket ska ha samma betydelse som i socialförsäkringsbalken. I *tredje punkten* krävs att assistansen inte utförs av någon som saknar förmåga att utföra arbete som personlig assistent. Arbetsförmågan ska vara helt nedsatt och orsakad av ålderdom, sjukdom eller liknande. Någon viss övre åldersgräns avses inte, utan det får avgöras från fall till fall om den enskilde har förmåga att arbeta. I fråga om nedsatt arbetsförmåga till följd av sjukdom hänvisas till Försäkringskassans tillämpning av uttrycket där det förekommer i samband med andra förmåner. Med liknande orsaker avses exempelvis funktionsnedsättning hos assistenten. Kravet i *fjärde punkten* gäller oavsett vem som är arbetsgivare för assistenten, till skillnad från vad som tidigare har föreskrivits i 9 a § tredje stycket. Allt arbete som utförs av en personlig assistent ska tas med vid beräkningen av arbetad tid, oavsett för vilken insatsberättigad arbetet utförs.

11 a §

Paragrafen är ny och behandlas i avsnitt 5.10. I paragrafen regleras en uppgiftsskyldighet för den som är arbetsgivare eller uppdragsgivare för en assistent angående vissa förhållanden som rör assistenten och den

enskilde som assistenten arbetar för. Skyldigheten gäller även om arbetsgivaren har tystnadsplikt enligt avtal med assistenten eller den insatsberättigade. Med uppdragsgivare avses dels den som anlitar en assistent genom bemanningsföretag och dels den som anlitar en assistent som bedriver enskild näringsverksamhet.

13 §

I *andra stycket* införs ett bemyndigande för regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer att meddela föreskrifter om uppgiftsskyldighet (se avsnitt 5.10) och om tillstånd (se avsnitt 5.1).

15 §

Paragrafen innehåller vissa uppgifter för kommunen inom området för stöd och service till vissa funktionshindrade. I paragrafen har det införts tre nya punkter med anmälningsskyldighet för kommunen. Anmälningsskyldigheten i *nionde punkten* avser vissa beslut som kommunen fattar. Anmälningsskyldigheten i *tionde punkten* gäller omständigheter som rör användningen av assistansersättning, och anmälningsskyldigheten i *elfte punkten* avser omständigheter beträffande den som har tillstånd att bedriva verksamhet med personlig assistans. Kommunen kan få kännedom om omständigheter enligt tionde och elfte punkterna genom uppgifter som framkommer i kommunens handläggning av ärenden och verksamheten i övrigt, men också i vissa fall genom uppgifter från allmänheten, om sådana upplysningar har tillräcklig tyngd. Anmälningsskyldigheten innebär att kommunen kan lämna ut uppgifterna utan hinder av eventuell sekretess. Ändringarna behandlas i avsnitt 5.9. Övriga ändringar i paragrafen är endast redaktionella.

23 §

Ändringen i *första stycket* är endast redaktionell.

Andra stycket är nytt och innebär att endast den som med hänsyn till ekonomiska förhållanden och andra omständigheter visar sig lämplig att bedriva verksamhet får meddelas tillstånd. Den som söker tillstånd har bevisbördan för att lämplighetskravet är uppfyllt. Ekonomiska förhållanden avser sökandens ekonomiska skötsamhet i fråga om redovisning, betalning av skatter och arbetsgivaravgifter och liknande. Omständigheter i övrigt som har betydelse vid lämplighetsprövningen är bland annat kompetens, utbildning och erfarenhet av betydelse för verksamheten, kunskaper om de krav som ställs på verksamheten enligt gällande föreskrifter samt tillgång till kompetent administrativ och ekonomisk förvaltning. Även fysiska personers personliga lämplighet, såsom eventuell tidigare brottslighet bör vägas in i bedömningen. Om ett tillstånd för samma sökande, eller någon annan i personkretsen som ska prövas, tidigare har återkallats bör det kunna påverka bedömningen av lämpligheten. För att definiera den personkrets som ska lämplighetsprövas har samma avgränsning använts som i yrkestrafiklagen (2012:210).

Ändringen i *tredje stycket* innebär att kommuner som bedriver verksamhet med personlig assistans ska anmäla verksamheten till Social-

styrelsen, på samma sätt som kommunerna ska anmäla annan verksamhet enligt paragrafen.

Se vidare avsnitt 5.1.

24 §

Paragrafen är ny och behandlas i avsnitt 5.3. Bestämmelsen riktar sig endast till den som har tillstånd att bedriva verksamhet med personlig assistans. En enskild insatsberättigad har fortfarande möjlighet att anlita olika assistansanordnare för olika tider och tillfällen om han eller hon så önskar. Tillståndshavaren förhindras i *första stycket* från att begränsa sitt åtagande gentemot en enskild insatsberättigad till vissa tider eller insatser. Enligt *andra stycket* gäller skyldigheten inte om det finns särskilda skäl. Härmed avses först och främst oförutsedda händelser såsom akuta sjukfall hos mindre assistansanordnare. Kommunens skyldighet enligt 9 § 2 att tillhandahålla assistans till den som behöver det begränsas inte till följd av denna paragraf. Ett tillstånd kan återkallas enligt 26 g § om skyldigheten inte efterföljs.

26 §

Ändringen i *första stycket* innebär att Socialstyrelsens tillsyn även omfattar granskning av att tillståndshavare uppfyller det lämplighetskrav som föreskrivs i 23 § för att någon ska meddelas tillstånd. Tillsynen är avsedd att omfatta samtliga personer som ska lämplighetsprövas enligt 23 § andra stycket. Se vidare avsnitt 5.2. Ändringen i *andra stycket* innebär att den nya återkallelsemöjligheten i 26 g § tredje stycket inte ska tillämpas när det gäller ett återkallande av tillstånd på grund av bristande lämplighet enligt 23 § eller fullgörande enligt 24 §.

26 f §

Ändringen är endast en följdändring.

26 g §

Tredje stycket är nytt och behandlas i avsnitt 5.2. Genom bestämmelsen införs nya grunder för återkallelse av tillstånd. Socialstyrelsen kan härigenom ingripa också mot sådana företeelser som inte påverkar enskildas möjlighet att få de insatser de har rätt till, utan även vid annan misskötsamhet hos tillståndshavaren. Grund för återkallelse är dels om tillståndshavaren inte kan anses lämplig att bedriva verksamheten, och dels om tillståndshavaren inte uppfyller skyldigheten att tillhandahålla assistans enligt 24 §. Skäl för att anse att en tillståndshavare inte är lämplig är exempelvis att det förekommit brottslighet, underlåtelse att betala skatt och arbetsgivaravgifter eller bristande redovisning i verksamheten. Även sådant som underlåtenhet att uppfylla föreskriven uppgiftsskyldighet kan motivera att lämpligheten ifrågasätts. Lämplighetsbedömningen är avsedd att motsvara den bedömning som Socialstyrelsen gör vid tillståndsprövning enligt 23 § och omfatta samtliga personer som anges i den paragrafens andra stycke.

27 §

Enligt den nya *nionde punkten* får att beslut om indragning eller nedsättning av ekonomiskt stöd enligt 9 c § andra stycket överklagas hos allmän förvaltningsdomstol.

Ikraftträdande och övergångsbestämmelser

Ändringarna träder i kraft den 1 juli 2013. De anställningsavtal som dessförinnan har ingåtts med personliga assistenter påverkas inte av de nya föreskrifterna i 9 c och 9 d §§. Föreskrifterna ska dock tillämpas från ikraftträdandet i fråga om de assistenter som anlitats på annat sätt än genom anställning.

De nya föreskrifterna om tillsyn och återkallelse av tillstånd ska gälla även för de tillståndshavare som har meddelats tillstånd före ikraftträdandet.

10.2 Förslaget till lag om ändring i socialförsäkringsbalken

51 kap. 7 §

Ändringen behandlas i avsnitt 5.8 och innebär en särskild redovisningsskyldighet för sådan assistans som utförs under den tid handläggningen av en ansökan om assistansersättning pågår. Med uttrycket ”kraven och förutsättningarna i denna balk” inkluderas även krav och förutsättningar i andra föreskrifter som det hänvisas till i balken, såsom föreskrifter i lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade.

51 kap. 11 §

Tredje stycket är nytt och behandlas i avsnitt 5.5. Bestämmelsen innebär ett undantag från paragrafens första stycke att assistansersättning ska lämnas med ett schablonbelopp. Ersättning lämnas i stället med skäligt belopp, vilket normalt motsvarar de faktiska kostnader som den assistansberättigade har haft för assistansen. Om de faktiska kostnaderna som redovisas förefaller omotiverat höga vid en jämförelse med schablonbeloppet och med hänsyn till omständigheterna i det enskilda fallet, kan ersättningen bestämmas till ett lägre belopp. Ett högre belopp än de faktiska kostnaderna kan dock aldrig anses som skäligt.

51 kap. 16 §

Paragrafen motsvarar i huvudsak nya 9 d § LSS, varför det hänvisas till kommentaren till den paragrafen. Till skillnad mot bestämmelsen i LSS kan dock enligt *andra stycket* undantag göras från kravet på att en personlig assistent ska vara bosatt inom EES-området, om det finns särskilda skäl. Med särskilda skäl avses exempelvis att ett behov uppstår akut på grund av att den ordinarie assistenten blir sjuk utomlands, eller att den assistansberättigade har behov av att vistas en längre tid utomlands och det inte är rimligt att en ordinarie assistent följer med. Särskilda skäl kan också vara att en förälder till en försäkrad som är under 18 år är bosatt utanför EES-området och vill arbeta som personlig assistent åt sitt barn vid umgänge med barnet.

51 kap. 16 a §

Paragrafen är ny och motsvarar delvis nya 9 c § LSS. Till skillnad från den paragrafen regleras bara Socialstyrelsens rätt att utföra inspektion av assistansen i bostaden, och inte den utbetalande myndighetens rätt att i utredningssyfte besöka den enskilde. Försäkringskassans rätt att besöka den försäkrade följer redan av 110 kap. 14 § 2.

51 kap. 19 §

Ändringen innebär att assistansersättning förutom till den försäkrade och kommunen får betalas ut endast till den som har tillstånd att bedriva verksamhet med personlig assistans. Se vidare avsnitt 5.4.

51 kap. 20 §

Ändringen innebär att återbetalningsskyldighet beträffande assistansersättning åligger antingen den försäkrade eller den som har tagit emot utbetalning av medlen för den försäkrades räkning. För en underårig försäkrad gäller dock att dennes förmyndare som huvudregel ska svara för återbetalningen i stället för den försäkrade. Om det finns särskilda skäl är den underårige själv återbetalningsskyldig. Särskilda skäl kan exempelvis vara om den underårige är straffmyndig och själv lämnat felaktiga uppgifter i syfte att få högre ersättning än vad han eller hon har rätt till, eller om förmyndaren har placerat stora tillgångar hos den underårige. Ändringen behandlas i avsnitt 5.7.

51 kap. 24 §

Paragrafen är ny och motsvarar 11 a § LSS.

108 kap. 9 a §

Paragrafen är ny och behandlas i avsnitt 5.7. En återbetalningsskyldig ska anses ha tagit emot medlen om medlen rent faktiskt uppburits för den försäkrades räkning och den återbetalningsskyldige har kunnat förfoga över medlen. För återkrav gäller i övrigt vad som anges i 108 kap. 2 § vilket innebär att återkrav kan bli aktuellt om den som tagit emot pengarna har orsakat att ersättningen lämnats felaktigt eller med för högt belopp, eller om denne insett eller skäligen borde ha insett att ersättningen har lämnats felaktigt eller med ett för högt belopp.

110 kap. 1 §

Ändringen i paragrafen är endast en följd av andra ändringar i kapitlet.

110 kap. 5 §

Tredje stycket är nytt och behandlas i avsnitt 5.11. Bestämmelsen innebär att även den försäkrades ombud ska lämna uppgifter på heder och samvete.

110 kap. 14 §

I *första punkten* förtydligas att förfrågan får göras även hos en anordnare av personlig assistans, och i *fjärde punkten* föreskrivs att Försäkringskassan får besluta om särskild undersökning eller utredning också när det

behövs för bedömningen av den försäkrades behov av hjälp i den dagliga livsföringen. Precis som i fråga om utredning för andra behov är det i första hand mindre ingripande utredningar som kan begäras, såsom undersökning av specialistläkare, sjukgymnaster, arbetsterapeuter eller liknande. Ändringarna behandlas i avsnitt 5.10 och 5.11.

110 kap. 31 §

Ändringen i *första stycket* innebär en utökad skyldighet för anordnare av personlig assistans att lämna uppgifter till Försäkringskassan och andra handläggande myndigheter enligt socialförsäkringsbalken. Uppgiftsskyldigheten innebär inte en skyldighet att efterforska förhållanden eller att självmant rapportera till myndigheterna. Jämför dock ändringen i 110 kap. 46 §. Se vidare i avsnitt 5.10.

110 kap. 34 a §

Paragrafen är ny. Uppgiftsskyldigheten innebär att Skatteverket kan lämna uppgifter utan hinder av eventuell sekretess. Till skillnad mot skyldigheten att lämna uppgifter enligt 110 kap. 31 §, är Skatteverket skyldigt att lämna uppgifter även om andra än en försäkrad. För att Skatteverket ska lämna ut uppgifterna krävs att uppgifterna behövs för Försäkringskassans kontroll av användningen av assistansersättning. Uppgiftsskyldigheten behandlas närmare i avsnitt 5.9

110 kap. 42 a §

Anmälningsskyldigheten motsvarar vad som föreskrivs för kommunen i nya 15 § 11 LSS.

110 kap. 46 §

Det nya *tredje stycket* innebär en ny anmälningsskyldighet för den som tar emot utbetalning av assistansersättning. Anmälningsskyldigheten omfattar ändrade förhållanden som påverkar rätten till eller storleken av en förmån. Skyldigheten innebär inte att förhållanden måste efterforskas, utan omfattar bara omständigheter som den anmälningsskyldige har kännedom om. Det kan i sammanhanget påpekas att skyldigheten för den försäkrade att anmäla ändrade förhållanden enligt första stycket, utifrån föräldrabalkens regler om ställföreträdarskap även omfattar vårdnadshavare, god man och förvaltare. De omständigheter som ska anmälas är alla sådana som påverkar rätten till eller storleken av en förmån, och exemplifieras i andra stycket. Anmälningsskyldigheten omfattar givetvis även andra förhållanden än de uppräknade, såsom sjukhusvård och insatser som exempelvis daglig verksamhet och barnomsorg.

110 kap. 57 a §

Paragrafen är ny. Uttrycket giltig anledning är avsett att ha samma innebörd som i 110 kap. 53 §. Ordet närstående ska ha samma betydelse som i nya 51 kap. 16 a §. Se även kommentar till 9 c § LSS och avsnitt 5.6.

110 kap. 58 §

Ändringen innebär att den försäkrade måste ha blivit informerad om att ersättning kan dras in eller sättas ned enligt 110 kap. 57 a § för att påföljden ska få tillämpas.

114 kap. 1 §

Ändringen är endast en följd av andra ändringar i kapitlet.

114 kap. 26 a §

Paragrafen är ny och behandlas i avsnitt 5.9. Bestämmelsen är främst avsedd att underlätta för Försäkringskassan att få tillgång till uppgifter från Skatteverket enligt nya 110 kap. 34 a §.

Ikraftträdande och övergångsbestämmelser

Ändringarna träder i kraft den 1 juli 2013. Föreskrifterna i 51 kap. 16 och 16 a §§ tillämpas inte i fråga om personliga assistenter som har anställts före ikraftträdandet. Föreskrifterna ska dock tillämpas från ikraftträdandet i fråga om de assistenter som anlitats på annat sätt än genom anställning.

Sammanfattning av betänkandet Åtgärder mot fusk och felaktigheter med assistansersättning (SOU 2012:6)

Utgångspunkter

Utredningens uppdrag innebär dels att beskriva och analysera orsaker till fusk, oegentligheter och överutnyttjande inom assistansersättningen samt föreslå åtgärder för att förhindra detta och stärka möjligheterna till uppföljning och kontroll, dels att analysera grundorsakerna till kostnadsutvecklingen inom assistansersättningen bl.a. vad gäller övervärtning av kostnader mellan huvudmän samt föreslå åtgärder för att komma till rätta med denna utveckling. Utredningen ska på grundval av analysen och med utgångspunkt i och med beaktande av de mål och den allmänna inriktning som föreskrivs i 5 och 6 §§ LSS presentera förslag i syfte att säkerställa assistansreformens långsiktiga hållbarhet samtidigt som den enskildes rättigheter enligt lagen värnas.

Av 5 och 6 §§ LSS framgår bl.a. att verksamheten ska främja jämlikhet i levnadsvillkor och full delaktighet i samhällslivet för de personer som omfattas av lagen. Målet ska vara att den enskilde får möjlighet att leva som andra. Verksamheten ska vara grundad på respekt för den enskildes självbestämmanderätt och integritet. Den enskilde ska i största möjliga utsträckning ges inflytande och medbestämmande över insatser som ges.

Av utredningens direktiv följer att de förslag som läggs fram ska ligga i linje med LSS- lagstiftningens allmänna inriktning och inte får leda till att enskilda assistansberättigades rättigheter och självbestämmande beskärts. Syftet med förslagen ska vara att komma till rätta med fusk och andra orsaker till felaktiga utbetalningar av assistansersättning. Utredningen berör således inte lagstiftningens materiella innehåll utan tar enbart sikte på möjligheter till kontroll och uppföljning, effektivare handläggning samt utökat myndighetssamarbete.

Fusk och andra orsaker till felaktiga utbetalningar

LSS-reformen har inneburit ökad frihet och självbestämmande för en grupp personer med stora funktionsnedsättningar, inte minst genom insatsen personlig assistans och de förbättrade levnadsvillkor som den möjliggjort. Det är därför särskilt beklämmande att denna viktiga reform i viss utsträckning kommit att utnyttjas för ekonomisk brottslighet. Detta äventyrar reformens legitimitet och upplevs också som besvärande av personer med funktionsnedsättning som fullt lagligt uppbär assistansersättning och känner sig misstänkliggjorda i omgivningens ögon.

Olika fall av fusk och felaktig användning av assistansersättning har på senare tid fått stor uppmärksamhet, vilket självklart påverkar allmänhetens uppfattning om systemet. De av utredningen granskade fallen kan tyvärr knappast ses som någon isolerad företeelse. Det står klart att en inte obetydlig del av assistansersättningen går till annat än avsett ändamål, även om inte allt beror på fusk och medvetet överutnyttjande utan

också kan tillskrivas tolknings- och tillämpningsproblem samt handläggningens fel av olika slag. De ekonomiska drivkrafterna i förening med bristande kontrollmöjligheter gör att det kan antas att denna negativa utveckling kommer att fortsätta om ingenting görs. Enligt utredningens mening är det för reformens legitimitet helt nödvändigt att finna åtgärder som på ett effektivt sätt kan förhindra och motverka fusk och felaktigheter av olika slag samtidigt som en avvägning självfallet måste göras så att inte sådana åtgärder blir alltför långtgående och besvärande för de assistansberättigade.

Eftersom det finns ett flertal orsaker som bidrar till att felaktiga utbetalningar sker kan ingen enskild åtgärd lösa problemen. Det krävs ett brett spektrum av åtgärder som rör flera områden. Det går dessutom inte att dra någon klar gräns mellan fusk, överutnyttjande, oegentligheter och andra orsaker till att assistansersättning betalas ut felaktigt eller med för högt belopp. Olika fel förekommer ofta samtidigt och det kan också vara svårt att avgöra vad som är medvetet fusk eller bara okunnighet om vad regelsystemet innebär.

Brottsutredningar ska bedrivas av polis och åklagare. Enligt utredningens mening är det dock realistiskt att tro att detta är tillräckligt för att komma till rätta med problemet med fusk och överutnyttjande inom assistansersättningen. Utredningen har konstaterat att regelsystemets utformning gör att det är tämligen lätt att fuska – det finns många olika sätt att göra detta – och att upptäcktsrisken är låg.

Utredningen anser därför att det måste skapas bättre möjligheter för Försäkringskassan till utredning och kontroll så att beslut om assistansersättning i största möjliga utsträckning blir korrekta från början. Ökade kontrollmöjligheter innebär också en betydligt högre risk för upptäckt, vilket i sig kommer att verka avhållande på försök till fusk. Målsättningen bör enligt utredningens mening vara att göra fusk svårare att genomföra och lättare att upptäcka så att det mesta kan förhindras eller avbrytas på ett tidigt stadium. De fall – betydligt mer fåtaliga än idag – där assistansersättning ändå beviljas på grundval av oriktiga uppgifter får naturligtvis överlämnas till polisen.

De åtgärder som kan komma i fråga måste uppfattas som förståeliga och berättigade av såväl de personer som omfattas av reformen som av en bred allmänhet utan att för den skull ge avkall på kravet att åtgärderna ska ha effekt för att förebygga fusk och öka möjligheterna till kontroll. Åtgärderna bör så långt som möjligt bygga på normala kontrollåtgärder, såsom att det ska kunna verifieras vem som utfört ett arbete eller till vem pengar utbetalats. Utredningen anser att ett väl genomtänkt system av uppgifts- och faktakontroll kan förhindra de flesta misstag, dels genom att minska risken för att bifallsbeslut fattas på otillförlitligt underlag, dels genom att Försäkringskassan själv kan upptäcka indikationer på fusk och bli mindre beroende av anmälningar utifrån. Ett antal av utredningens förslag har detta syfte.

Utredningens förslag innebär därför bl.a. att det ska uppställas vissa formella krav för att assistansersättning ska betalas ut och att uppgifter som visar att dessa krav är uppfyllda utan anmodan ska lämnas till Försäkringskassan. Försäkringskassan får härigenom ett mera fullständigt och tillförlitligt beslutsunderlag samtidigt som försök till fusk kan upptäckas på ett tidigt stadium innan några medel har betalats ut. Samtidigt

får Försäkringskassan ett användbart underlag för uppföljning och kontroll. Förslagen innebär inte att de enskildas rättigheter enligt LSS inskränks, men kan självfallet medföra några praktiska svårigheter, i vart fall initialt.

En annan grupp av utredningens förslag tar sikte på en effektivisering av myndigheternas arbete med assistansersättning, främst hos Försäkringskassan, både för att motverka fusk och överutnyttjande och för att komma till rätta med olika handlägningsfel och svårigheter i samarbetet myndigheterna emellan. Samtliga förslag är utformade med hänsyn till att de funktionshindrades valfrihet och rätt till insatser inte ska beskäras.

Utredningen föreslår dessutom skärpta tillståndskrav för bl.a. anordnare av personlig assistans i fråga om personlig och ekonomisk lämplighet samt skyldighet för anordnare att lämna uppgifter till Försäkringskassan. Utbetalning av assistansersättning ska bara få ske till anordnare med tillstånd av Socialstyrelsen.

Slutsatser angående fusk m.m. i korthet

- Assistansersättningen är utsatt för fusk och överutnyttjande. Detta uppgår till betydande belopp.
- Det råder en obalans mellan starka ekonomiska drivkrafter i systemet och svaga kontrollmöjligheter. Upptäcktsrisken vid fusk får betecknas som låg. Organiserad brottslighet och oseriösa aktörer lockas till assistansersättningen.
- Gemensamt för många fuskfall är att en liten krets personer med gemensamma intressen möjliggör att fusk kan fortgå utan insyn.
- Det finns starka drivkrafter att öka antalet timmar och, för assistansanordnare, även att öka antalet brukare. Regelsystemet är i vissa avseenden vagt och de ekonomiska drivkrafterna kan leda till överutnyttjande.
- Försäkringskassans handläggning inför det initiala beslutet grundas ofta på en bristfällig utredning. Styrningen på Försäkringskassan främjar en snabb genomströmning av ärenden på bekostnad av kvalitet och noggrannhet i handläggningen.
- Omfattningen av fusk och andra orsaker till felaktiga utbetalningar av assistansersättning bedöms ligga i intervallet 9–15 procent av totalt utbetalt belopp år 2010.
- Omfattningen av överutnyttjande av assistansersättning bedöms ligga i intervallet 13–18 procent av totalt utbetalt belopp år 2010. I detta kan även ligga effekter av övervältring mellan huvudmännen. Uppskattingarna är behäftade med betydande osäkerhet.

Förslag angående fusk m.m. i korthet

- Personlig och ekonomisk lämplighet ska vara ett krav för att få tillstånd att driva verksamhet enligt LSS. Tillstånd ska kunna återkallas om tillståndshavaren visar sig inte uppfylla kraven. Assistans-

ersättning ska bara få utbetalas till, förutom den försäkrade själv och till kommunen, en assistansanordnare med gällande tillstånd.

- Assistansanordnare blir uppgiftsskyldiga gentemot Försäkringskassan.
- För att ersättning ska lämnas för personlig assistans uppställs vissa villkor. Assistenten får sålunda inte vara god man, förvaltare eller ombud för den försäkrade, inte vara under 18 år och inte heller till följd av sjukdom, ålderdom eller liknande sakna arbetsförmåga. Vidare krävs att arbetstiden ligger inom ramen för vad som är tillåten arbetstid enligt lagen om arbetstid i husligt arbete m.m. samt att assistenten är bosatt inom EU eller EES-området.
- Om närstående eller hushållsmedlemmar anlitas som assistenter uppställs ytterligare villkor. Om inte anställningen sker hos kommunen måste den berättigade gå med på att assistansen får inspekteras i bostaden. Ersättningen kan annars minskas eller dras in.
- Möjligheterna till att rikta återkrav av felaktigt utbetalad ersättning utsträcks till bl.a. vårdnadshavare som tagit emot ersättning för ett barn.
- Retroaktiv ersättning lämnas bara om assistansen anmäls i förväg och redovisas löpande.
- Anmälningsskyldigheter införs för att underlätta myndighetssarbete och upptäckt av felaktigheter.
- Försäkringskassans möjligheter att hos Skatteverket kontrollera uppgifter om personliga assistenter och assistansanordnare stärks. Kontrollerna ska göras systematiskt och inte först vid misstanke om felaktigheter.
- Försäkringskassan ska tillföras medel för att kunna betala för egna utredningar av opartiska specialister/konsulter. Försäkringskassan ska även tillföras medel för att utveckla IT-baserade system för handläggningsstöd, uppföljning, statistik och systematisk kontroll av assistansersättning.
- Försäkringskassans första beslut om att bevilja någon assistansersättning måste bli korrekt och vila på ett sakligt och fullständigt underlag som klarlägger det individuella hjälpbehovet. Tvåårsomprövningar bör genomföras främst för att följa upp förändringar i hälsotillstånd och hjälpbehov. Kontrollen av tidredovisningar måste förbättras. Informationsinsatser bör genomföras för brukare och anordnare för att säkerställa att assistansersättningen används på ett korrekt sätt och att risken för oavsiktliga fel undanröjs.
- Försäkringskassans handläggning av nyansökningar om assistansersättning bör centraliseras eller koncentreras till ett mindre antal platser så att tillräcklig kompetens och erfarenhet kan byggas upp. Handläggningen måste bli mera enhetlig och rättssäker. Målet om en enkel och snabb handläggning måste ges upp till förmån för krav på kvalitet och materiellt riktiga beslut.

Utredningen har i betänkandet redovisat kostnadsutvecklingen inom assistansersättningen och analyserat grundorsakerna till denna. Utredningens genomgång visar att assistansersättningen är utsatt för betydande risker att medel går till icke avsett ändamål, dels genom medvetet fusk och olika varianter av överutnyttjande och övervältring av kostnader, dels genom olika brister i utredning och handläggning vilket ökar risken för felaktiga beslut av Försäkringskassan. De åtgärder mot fusk och felaktiga utbetalningar som föreslås av utredningen är ägnade att ge snabb effekt när det gäller att motverka felaktiga utbetalningar av nu nämnt slag. Dessa åtgärder torde dock vara otillräckliga för att i högre grad påverka den långsiktiga kostnadsutvecklingen inom assistansersättningen, vilken främst sammanhänger med att det genomsnittligt beviljas fler assistanstimmar per person än tidigare. Utredningen anser det alltså troligt att kostnaderna kommer att fortsätta att öka, om än i lägre grad.

Utredningen har vidare kunnat konstatera att det finns betydande regionala skillnader mellan antal ärenden där assistansersättning nybeviljas m.m., skillnader som inte till fullo kan förklaras med förhållandena i befolkningen. Det krävs en fördjupad analys av orsakerna till dessa regionala skillnader för att adekvata åtgärder ska kunna föreslås. En sådan är inte möjlig att göra inom ramen för utredningens uppdrag. Utredningen vill dock markera vikten av att arbetet med en sådan analys skyndsamt inleds.

Utredningen presenterar vidare en modell för en alternativ konstruktion av schablonbeloppet, vilket i sin nuvarande form anses vara starkt bidragande till kostnadsutvecklingen. Modellen bygger på en tredelad ersättning, där en del relateras till lönekostnader för personlig assistans, en del till antal anställda assistenter och en del till antal brukare.

Iakttagelser och slutsatser i korthet angående kostnadsutvecklingen

- Sedan starten år 1994 har kostnaderna för assistansersättningen ökat kraftigt. Det gäller särskilt ökningen av antalet assistanstimmar per person.
- Fusk och oegentligheter förekommer i avsevärd omfattning men är av mindre betydelse för kostnadsutvecklingen än överutnyttjande och övervältring av kostnader.
- Ökningen av antalet personer som beviljats assistansersättning har till stor del varit den förväntade. Undantaget är barn i åldern 0–15 år där ökningen varit betydligt större. De äldres rätt att behålla assistansersättningen har bidragit till ökningen av antalet personer men har varit förväntad.
- Antalet timmar per person har ökat kraftigt liksom antalet personer med fler än 24 assistanstimmar per dygn (dvs. dubbel assistans) och personer med förhöjd ersättning. Ökningen är svår att förklara utifrån objektiva kriterier. Det finns stora regionala skillnader i samtliga faktorer, i vissa fall mycket kraftiga skillnader. De kan inte förklaras av strukturella skillnader.

- Kostnadsutvecklingen inom assistansersättningen hänger framför allt samman med ökningen av antalet beviljade assistanstimmar per person medan ökningen av antalet personer har mindre betydelse.
- Att antalet timmar och därmed kostnaderna ökar beror främst på att
  - Schablonersättningens konstruktion och beloppets nivå ger möjligheter till stora vinster per timme. Det ger starka ekonomiska drivkrafter för alla aktörer att försöka öka antalet beviljade timmar.
  - Försäkringskassans interna styrning premierar snabb genomströmning av ärenden framför kontroll och uppföljning.
  - Vissa bestämmelser är vagt utformade och ger utrymme för såväl olika tolkningar som glidningar i praxis.
  - Det delade finansieringsansvaret mellan staten och de kommunala huvudmännen vad gäller insatser till personer med funktionsnedsättning medför kraftiga ekonomiska incitament för övervältring av kostnader till assistansersättningen.

Författningsförslag i betänkandet Åtgärder mot fusk och felaktigheter med assistansersättning (SOU 2012:6)

Bilaga 2

Förslag till lag om ändring i lagen (1003:387) om stöd och service till funktionshindrade

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1993:387) om stöd och service till funktionshindrade

dels att nuvarande 9 c § ska betecknas 9 f §,

dels att 8, 9 a, 13, 23, 26, 26 f, 26 g och 27 §§ ska ha följande lydelse,

dels att det i lagen ska införas sju nya bestämmelser, 9 c, 9 d, 9 e, 24, 27 b, 31 och 32 §§ samt närmast före 24 och 31 §§ nya rubriker av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

8 §¹

Insatser enligt denna lag ska ges den enskilde endast om han eller hon begär det. Om den enskilde är under 15 år eller uppenbart saknar förmåga att på egen hand ta ställning i frågan kan vårdnadshavare, god man, förmyndare eller förvaltare begära insatser för honom eller henne.

När en insats rör ett barn ska barnet få relevant information och ges möjlighet att framföra sina åsikter. Barnets åsikter ska tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad.

Den som är vårdnadshavare för ett barn som omfattas av 1 § är skyldig att tillse att barnet får den vård, habilitering och utbildning som står till buds utan hinder av att insatser begärs enligt denna lag.

9 a §²

Med personlig assistans enligt 9 § 2 avses personligt utformat stöd som ges av ett begränsat antal personer åt den som på grund av stora och varaktiga funktionshinder behöver hjälp med sin personliga hygien, måltider, att klä av och på sig, att kommunicera med andra eller annan hjälp som förutsätter ingående kunskaper om den funktionshindrade (grundläggande behov).

Den som har behov av personlig assistans för sina grundläggande behov har även rätt till insats enligt 9 § 2 för andra personliga behov om behoven inte tillgodoses på annat sätt.

¹ Senaste lydelse 2010:480.

² Senaste lydelse 2010:480

Som kostnad för personlig assistans enligt 9 § 2 anses inte i något fall ersättning som den enskilde själv lämnar

1. till någon som han eller hon lever i hushållsgemenskap med, eller

2. till en personlig assistent för arbete som utförts på arbetstid som överstiger den tid som anges i 2–4 §§ lagen (1970:943) om arbetstid m.m. i husligt arbete.

Den som har behov av mer än en personlig assistent samtidigt, har rätt till två eller flera assistenter endast om möjligheterna att få bidrag enligt lagen (1992:1574) om bostadsanpassningsbidrag m.m., eller hjälpmedel enligt hälso- och sjukvårdslagen (1982:763), har utretts.

9 c §

Ekonomiskt stöd till kostnader för personlig assistans enligt 9 § 2 lämnas inte för assistans som utförs av

1. någon som företräder en assistansberättigad som har fyllt 18 år i egenskap av god man, förvaltare eller ombud,

2. en personlig assistent på arbetstid som överstiger den tid som anges i 2–4 §§ lagen (1970:943) om arbetstid m.m. i husligt arbete,

3. en personlig assistent som inte har fyllt 18 år,

4. en personlig assistent som till följd av sjukdom, ålderdom eller liknande orsak saknar arbetsförmåga, eller

5. en personlig assistent som inte är bosatt inom Europeiska unionen (EU) eller Europeiska ekonomiska samarbetsområdet (EES).

9 d §

Om den som avses arbeta som personlig assistent är närstående till eller lever i hushållsgemenskap med den assistansberättigade gäller som villkor för att ekonomiskt stöd till assistans ska lämnas enligt 9 § 2 att den assistansbe-

rättigade samtycker till att kommunen och Socialstyrelsen får inspektera utförandet av assistansen i hans eller hennes bostad.

Med närstående enligt första stycket avses make, sambo, barn, föräldrar, syskon samt deras makar och barn.

Första stycket gäller inte vid anställning hos kommunen.

9 e §

Den som är arbetsgivare för eller avser att anställa någon som personlig assistent ska utan anmaning lämna kommunen de uppgifter som krävs för kontroll av att förutsättningarna i 9 c och 9 d §§ är uppfyllda.

Uppgifter enligt första stycket behöver inte lämnas av den som är skyldig att lämna Försäkringskassan motsvarande uppgifter enligt 51 kap. 16 b § socialförsäkringsbalken.

13 §³

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får i fråga om verksamhet enligt 9 § meddela föreskrifter till skydd för enskildas liv, personliga säkerhet eller hälsa.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om

1. verksamhet enligt 9 §,
2. personlig assistans enligt 9 a §,
3. ersättning för personlig assistans enligt 9 c–e §§, och
4. tillståndsprövning enligt 23 §.

23 §⁴

En enskild person får inte utan tillstånd av Socialstyrelsen yrkesmässigt bedriva verksamhet med personlig assistans som avses i 9 § 2 eller sådan verksamhet som avses i 9 § 6–10.

Tillstånd att bedriva verksamhet som avses i första stycket får meddelas endast den som med hänsyn till sina personliga och ekonomiska förhållanden och omständigheterna i övrigt visar sig

³ Senaste lydelse 2009:597.

⁴ Senaste lydelse 2010:480.

lämplig att bedriva sådan verksamhet.

Kommun och landsting som driver verksamhet som avses i 9 § 6–10 ska anmäla denna verksamhet till Socialstyrelsen innan verksamheten påbörjas.

Kommun och landsting som driver verksamhet *med personlig assistans som avses i 9 § 2 eller sådan verksamhet* som avses i 9 § 6–10 ska anmäla denna verksamhet till Socialstyrelsen innan verksamheten påbörjas.

Den som har beviljats ekonomiskt stöd för personlig assistans enligt 9 § 2 eller assistansersättning enligt 51 kap. socialförsäkringsbalken, och som har anställt någon för sådan personlig assistans, ska göra en anmälan till Socialstyrelsen innan assistenten påbörjar sitt arbete.

Särskilda skyldigheter vid verksamhet med personlig assistans

24 §⁵

Den som har tillstånd enligt 23 § att yrkesmässigt bedriva verksamhet med personlig assistans är skyldig att tillhandahålla all personlig assistans som en assistansberättigad behöver.

26 §⁶

Tillsyn enligt denna lag innebär granskning av att verksamheten uppfyller krav och mål enligt lagar och andra föreskrifter samt beslut som har meddelats med stöd av sådana föreskrifter.

Tillsyn enligt denna lag innebär granskning av att verksamheten uppfyller krav och mål enligt lagar och andra föreskrifter samt beslut som har meddelats med stöd av sådana föreskrifter.

Tillsynen innebär även granskning av att tillståndspliktig verksamhet uppfyller förutsättningarna för tillstånd enligt 23 §.

Föreläggande enligt 26 c och 26 f §§, återkallelse av tillstånd och förbud enligt 26 g och 26 h §§ får användas endast när verksamheten inte uppfyller de krav som framgår av lagar och andra föreskrifter.

26 f §⁷

Om Socialstyrelsen finner att det i verksamhet som står under tillsyn enligt denna lag förekommer ett missförhållande som har betydelse för enskildas möjligheter att kunna få de insatser de har rätt till, får Socialstyrelsen förelägga den som svarar för verksamheten att avhjälpa missförhållandet. Ett föreläggande ska innehålla uppgifter om de åtgärder

⁵ Tidigare 24 § upphävd genom 2009:597.

⁶ Senaste lydelse 2009:597.

⁷ Senaste lydelse 2009:597.

som Socialstyrelsen anser nödvändiga för att det påtalade missförhållandet ska kunna avhjälpas. Föreläggandet får förenas med vite.

Socialstyrelsen får även förelägga den kommun eller det lands-
ting som inte har fullgjort sin
anmälningsskyldighet enligt 23 §
andra stycket att fullgöra denna
skyldighet. Föreläggandet får före-
nas med vite.

Socialstyrelsen får även förelägga den kommun eller det lands-
ting som inte har fullgjort sin
anmälningsskyldighet enligt 23 §
tredje stycket att fullgöra denna
skyldighet. Föreläggandet får före-
nas med vite.

26 g §⁸

Om ett missförhållande enligt 26 f § första stycket är allvarligt och Socialstyrelsens föreläggande inte följts, får Socialstyrelsen helt eller delvis återkalla tillståndet för verksamheten. Om verksamheten inte är tillståndspliktig får Socialstyrelsen i stället helt eller delvis förbjuda fortsatt verksamhet.

Om missförhållandet innebär fara för enskildas liv, hälsa eller personliga säkerhet i övrigt, får Socialstyrelsen utan föregående föreläggande helt eller delvis återkalla tillståndet för verksamheten. Om verksamheten inte är tillståndspliktig får Socialstyrelsen i stället helt eller delvis förbjuda fortsatt verksamhet.

Tillstånd att bedriva verksamhet får även återkallas om det framkommer att tillståndshavaren inte uppfyller kraven i 23 § andra stycket. Tillstånd att bedriva verksamhet med personlig assistans får även återkallas vid överträdelse av 24 §.

27 §⁹

Beslut av en sådan nämnd som avses i 22 § eller av Socialstyrelsen får överklagas hos allmän förvaltningsdomstol om beslutet avser

1. insatser för en enskild enligt 9 §,
2. utbetalning till någon annan enligt 11 §,
3. återbetalning enligt 12 §,
4. förhandsbesked om rätt till insatser enligt 16 § andra eller tredje stycket,
5. tillstånd till enskild verksamhet enligt 23 §,
6. omhändertagande av personakt enligt 23 d §,
7. föreläggande enligt 26 c och 26 f §§, *eller*
7. föreläggande enligt 26 c och 26 f §§,
8. återkallelse av tillstånd och förbud enligt 26 g–26 i §§.
8. återkallelse av tillstånd och förbud enligt 26 g–26 i §§, *eller*
9. *indragning eller nedsättning enligt 27 b §.*

⁸ Senaste lydelse 2009:597.

⁹ Senaste lydelse 2011:329.

Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten. I fråga om överklagande av Socialstyrelsens beslut enligt 23 c § gäller i tillämpliga delar bestämmelserna i 6 kap. 7–11 §§ offentlighets- och sekretesslagen (2009:400).

Beslut i frågor som avses i första stycket gäller omedelbart.

Förvaltningsrätten eller kammarrätten får dock förordna att dess beslut ska gälla först sedan det vunnit laga kraft.

27 b §

Ekonomiskt stöd till kostnader för personlig assistans får dras in eller sättas ned om den assistansberättigade utan giltig anledning bryter mot villkor enligt 9 d § om inspektion av assistansen.

Anmälningsskyldighet rörande personlig assistans

31 §

Kommunen ska anmäla till Försäkringskassan om någon som uppbär assistansersättning enligt 51 kap. socialförsäkringsbalken beviljas boende med särskild service, daglig verksamhet, barnomsorg eller någon annan insats som påverkar behovet av personlig assistans.

Kommunen ska även anmäla till Försäkringskassan om den får kännedom om något som tyder på att assistansersättning används för annat än personlig assistans.

32 §

Kommunen ska anmäla till Socialstyrelsen om den får kännedom om något som tyder på att tillstånd enligt 23 § kan ifrågasättas.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2013.

Härigenom föreskrivs i fråga om socialförsäkringsbalken dels att 51 kap. 2, 7, 16, 19 och 20 §§ och 110 kap. 5, 14, 31, 46 och 52 §§ ska ha följande lydelse,

dels att det i balken ska införas sju nya bestämmelser, 51 kap. 16a-16 c §§, 108 kap. 9 a §, 110 kap. 34 a och 42 a §§ och 114 kap. 26 a §, samt närmast före 108 kap. 9 a § och 110 kap. 34 a § nya rubriker med följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

51 kap.

2 §¹⁰

En försäkrad som omfattas av 1 § lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade kan för sin dagliga livsföring få assistansersättning för kostnader för sådan personlig assistans som avses i 9 a § samma lag.

De bestämmelser i lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade som avser utförandet av insatsen personlig assistans tillämpas också på personlig assistans enligt detta kapitel. Avser den personliga assistansen stöd- och serviceinsatser åt barn med funktionshinder ska bestämmelserna i lagen (2010:479) om registerkontroll av personal som utför vissa insatser åt barn med funktionshinder tillämpas.

De bestämmelser i lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade som avser utförandet av *och förutsättningar för* insatsen personlig assistans tillämpas också på personlig assistans enligt detta kapitel. Avser den personliga assistansen stöd- och serviceinsatser åt barn med funktionshinder ska bestämmelserna i lagen (2010:479) om registerkontroll av personal som utför vissa insatser åt barn med funktionshinder tillämpas.

7 §

Assistansersättning får inte lämnas för längre tid tillbaka än en månad före den månad när ansökan gjorts eller det kommit in en anmälan från kommunen att det kan antas att den enskilde har rätt till assistansersättning.

Om den som ansöker om assistansersättning avser att på egen bekostnad anordna personlig assistans i avvaktan på slutligt beslut i ärendet för att senare begära retroaktiv ersättning ska de uppgifter som krävs för kontroll av att förutsättningarna i 16 § är uppfyllda lämnas innan assistan-

¹⁰ Senaste lydelse 2010:482.

*sen utförs. Assistansen ska där-
efter redovisas månadsvis till
Försäkringskassan.*

16 §

Som kostnad för personlig assistans anses inte ersättning som den försäkrade själv lämnar till

1. någon som han eller hon lever i hushållsgemenskap med, eller

2. en personlig assistent för arbete som utförts på arbetstid som överstiger den tid som anges i 2-4 §§ lagen (1970:943) om arbetstid m.m. i husligt arbete.

Assistansersättning lämnas inte för personlig assistans som utförs av

1. någon som företräder en försäkrad som har fyllt 18 år i egenskap av god man, förvaltare eller ombud,

2. en personlig assistent på arbetstid som överstiger den tid som anges i 2-4 §§ lagen (1970:943) om arbetstid m.m. i husligt arbete,

3. en personlig assistent som inte har fyllt 18 år,

4. en personlig assistent som till följd av sjukdom, ålderdom eller liknande orsak saknar arbetsförmåga, eller

5. en personlig assistent som inte är bosatt inom Europeiska unionen (EU) eller Europeiska ekonomiska samarbetet (EES).

16 a §

Om den som avses arbeta som personlig assistent är närstående till eller lever i hushållsgemenskap med den försäkrade gäller som villkor för att assistansersättning ska lämnas att den försäkrade samtycker till att Försäkringskassan och Socialstyrelsen får inspektera utförandet av assistansen i hans eller hennes bostad.

Med närstående enligt första stycket avses make, sambo, barn, föräldrar, syskon samt deras makar och barn.

Första stycket gäller inte vid anställning hos kommunen.

16 b §

Den som är arbetsgivare för eller avser att anställa någon som personlig assistent ska utan anmaning lämna Försäkringskassan

de uppgifter som krävs för kontroll av att förutsättningarna i 16 och 16 a §§ är uppfyllda.

16 c §

Försäkringskassan kan medge undantag från 16 § första stycket 5

1. för akuta behov av assistans som uppstår då den försäkrade befinner sig utomlands, och

2. för behov av assistans till ett barn när assistansen lämnas av en förälder som är bosatt utomlands.

Ersättning enligt första stycket utges med skäligt belopp.

19 §

Utöver det som följer av 17 och 18 §§, får Försäkringskassan på begäran av den försäkrade besluta att assistansersättningen ska betalas ut till någon annan fysisk person, en juridisk person eller en kommun.

Utbetalning enligt första stycket till annan än en kommun får dock endast ske om denne har gällande tillstånd enligt 23 § lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade att yrkesmässigt bedriva verksamhet med personlig assistans.

20 §

Den försäkrade ska utan uppmaning betala tillbaka sådan ersättning som inte har använts för köp av personlig assistans eller för kostnader för personliga assistenter. Återbetalning ska göras senast i samband med slutavräkningen enligt 15 §.

Den försäkrade och den som för den försäkrades räkning tagit emot assistansersättning ska utan uppmaning betala tillbaka sådan ersättning som inte har använts för köp av personlig assistans eller för kostnader för personliga assistenter. Återbetalning ska göras senast i samband med slutavräkningen enligt 15 §.

Om återbetalning inte görs får Försäkringskassan besluta om återbetalning enligt bestämmelserna i 108 kap.

108 kap.

Assistansersättning

9 a §

Har assistansersättning lämnats felaktigt eller med för högt belopp, kan Försäkringskassan besluta om återkrav av beloppet, förutom från

den försäkrade, även från vårdnadshavare, annan ställföreträdare för den försäkrade eller den till vilken assistansersättning betalats ut enligt 51 kap. 19 §. Återkrav mot annan än den försäkrade får dock uppgå till högst det belopp som tagits emot för den försäkrades räkning.

110 kap.

5 §

Ansökan om förlängt underhållsstöd enligt 18 kap. 6 § ska göras av den studerande själv, även om han eller hon ännu inte har fyllt 18 år.

Beträffande äldreförsörjningsstöd och bostadstillägg ska, om den försäkrade är gift, uppgifter om faktiska förhållanden lämnas på heder och samvete även av den försäkrades make.

Beträffande assistansersättning ska, i de fall uppgifter lämnas av den försäkrades vårdnadshavare, gode man, förvaltare eller ombud, uppgifter om faktiska förhållanden lämnas på heder och samvete även av dessa.

När det gäller bostadsbidrag ska ett barn som avses i 96 kap. 4 § och som är över 18 år på ansökningshandlingen självt intyga de uppgifter som rör barnet, om det inte finns särskilda skäl mot det.

14 §

När det behövs för bedömningen av frågan om ersättning eller i övrigt för tillämpningen av denna balk får den handläggande myndigheten

1. göra förfrågan hos den försäkrades arbetsgivare, läkare, eller någon annan som kan antas kunna lämna behövliga uppgifter,

2. besöka den försäkrade,

3. begära ett särskilt läkarutlåtande eller ett utlåtande av viss läkare eller någon annan sakkunnig, samt

4. begära att den försäkrade genomgår undersökning av viss läkare eller någon annan utredning eller deltar i ett avstämnings möte för bedömning av den försäkrades medicinska tillstånd och arbetsförmåga samt behovet av och möjligheterna till rehabilitering.

1. göra förfrågan hos den försäkrades arbetsgivare, läkare, *anordnare av personlig assistans*, eller någon annan som kan antas kunna lämna behövliga uppgifter,

4. begära att den försäkrade genomgår undersökning av viss läkare eller någon annan utredning eller deltar i ett avstämnings möte för bedömning av den försäkrades medicinska tillstånd, arbetsförmåga, *behov av hjälp i den dagliga livsföringen* samt behovet av och möjligheterna till rehabilitering.

31 §

Myndigheter, arbetsgivare och uppdragsgivare samt försäkringsinrättningar ska på begäran lämna Försäkringskassan, Pensionsmyndigheten, Skatteverket och allmän förvaltningsdomstol uppgifter som avser en namngiven person när det gäller förhållanden som är av betydelse för tillämpningen av denna balk.

Myndigheter, arbetsgivare, uppdragsgivare, *anordnare av personlig assistans* samt försäkringsinrättningar ska på begäran lämna Försäkringskassan, Pensionsmyndigheten, Skatteverket och allmän förvaltningsdomstol uppgifter som avser en namngiven person när det gäller förhållanden som är av betydelse för tillämpningen av denna balk.

Arbetsgivare och uppdragsgivare är även skyldiga att lämna sådana uppgifter om arbetet och arbetsförhållandena som behövs i ett ärende om arbetskadeförsäkring.

Skatteverket

34 a §

Skatteverket ska på begäran lämna Försäkringskassan de uppgifter som behövs för kontroll i ärenden om assistansersättning.

42 a §

Försäkringskassan ska anmäla till Socialstyrelsen om den får kännedom om något som tyder på att tillstånd enligt 23 § lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade att bedriva verksamhet med personlig assistans kan ifrågasättas.

46 §

Den som ansöker om, har rätt till eller annars får en förmån enligt denna balk ska anmäla sådana ändrade förhållanden som påverkar rätten till eller storleken av förmånen.

Det som anges i första stycket kan avse

1. bosättning i Sverige eller utlandsvistelse,
2. bostadsförhållanden,
3. civilstånd, vårdnad och sammanboende med vuxen eller barn,
4. hälsotillstånd, 4. hälsotillstånd *och sjukhusvård,*
5. förvärvsarbete i Sverige eller utomlands,
6. arbetsförmåga,
7. inkomstförhållanden,
8. förmögenhetsförhållanden, 8. förmögenhetsförhållanden,
- och 9. utländsk socialförsäkringsförmån, och 9. utländsk socialförsäkringsförmån, *och*
9. utländsk socialförsäkringsförmån. 10. *daglig verksamhet, barnom-*

sorg, eller annan liknande insats.

Anmälningsskyldigheten enligt första stycket gäller också den till vilken assistansersättning betalats ut enligt 51 kap. 19 § samt vårdnadshavare, god man eller förvaltare för den försäkrade.

Anmälan behöver inte göras om den handläggande myndigheten har kännedom om ändringen och därför saknar behov av en anmälan.

52 §

Ersättning enligt denna balk får dras in eller sättas ned om den försäkrade eller den som annars får ersättningen

1. medvetet eller av grov vårdslöshet har lämnat oriktig eller vilseledande uppgift,

2. inte har lämnat uppgift enligt 13 §, *eller*

3. inte har anmält ändrade förhållanden enligt 46, 47, 50 och 51 §§.

2. inte har lämnat uppgift enligt 13 §,

3. inte har anmält ändrade förhållanden enligt 46, 47, 50 och 51 §§, *eller*

4. utan giltig anledning bryter mot villkor enligt 51 kap. 16 a § om inspektion av assistansen.

114 kap.

26 a §

Personuppgifter i socialförsäkringsdatabasen som behövs för att möjliggöra kontroll i ärenden om assistansersättning får lämnas ut på medium för automatiserad behandling.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2013.

Remissinstanser:

Riksdagens ombudsmän (JO)
Riksrevisionen
Göta hovrätt
Kammarrätten i Sundsvall
Förvaltningsrätten i Falun
Förvaltningsrätten i Växjö
Justitiekanslern
Domstolsverket
Åklagarmyndigheten
Ekobrottsmyndigheten
Rikspolisstyrelsen
Brottsförebyggande rådet
Datainspektionen
Kommerskollegium
Försäkringskassan
Socialstyrelsen
Myndigheten för handikappolitisk samordning
Barnombudsmannen
Inspektionen för socialförsäkringen
Statskontoret
Ekonomistyrningsverket
Skatteverket
Regelrådet
Arbetsförmedlingen
Diskrimineringsombudsmannen
Arbetsmiljöverket
Lunds universitet
Linnéuniversitetet
Malmö högskola
Bollnäs kommun
Borgholms kommun
Båstads kommun
Forshaga kommun
Grums kommun
Göteborgs kommun
Hedemora kommun
Hörby kommun
Lycksele kommun
Malmö kommun
Norsjö kommun
Nyköpings kommun
Piteå kommun
Sigtuna kommun
Skellefteå kommun
Skinnskattebergs kommun
Skurups kommun
Stockholms kommun

Strömsunds kommun
Svenljunga kommun
Tanums kommun
Åmåls kommun
Årjängs kommun
Öckerö kommun
Övertorneå kommun
Västmanlands läns landsting
Jämtlands läns landsting
Västernorrlands läns landsting
Skåne läns landsting
Östergötlands läns landsting
Hjälpmedelsinstitutet
Sveriges Kommuner och Landsting
Handikappförbunden
Lika Unika – Federationen mänskliga rättigheter för personer med funktionsnedsättning
Autism- och Aspergerförbundet
DHR
FUB – för barn och unga och vuxna med utvecklingsstörning
Förbundet Sveriges Dövblinda
Föreningen JAG
Independent Living Institute
Intressegruppen för Assistansberättigade
Neurologiskt Handikappades Riksförbund
Personskadeförbundet RTP
Riksförbundet Attention
Riksförbundet för Rörelsehindrade Barn och Ungdomar
STIL
Arbetsgivarföreningen – KFO
Assistansanordnarna
Vårdföretagarna Almega
Kommunala Företagens Samorganisation – KFS
Institutet för hälso- och sjukvårdsekonomi
Föreningen Sveriges socialchefer
Svenska kommunalarbetareförbundet
Tjänstemännens centralorganisation
Sveriges akademikers centralorganisation
Föreningen Sveriges överförmyndare